ASTRA: ROMAN

Carmen Sylva (pseud. van Elisabeth (koningin van…

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
1123 6798

ASTRA.

I.

ASTRA.

ROMAN

VAN

CARMEN SYLVA

DOOR

F. SMIT KLEINE,
Vertaler van »Jehovah" en »Sind Götter?"

AMSTERDAM
P. N. VAN KAMPEN & ZOON
1886.

TYP. P. A. GEURTS, NIJMEGEN.

INLEIDING.

ASTRA *Roman von* Dito und Idem, *Verfassern von »Aus zwei Welten". Bonn, Verlag von Emil Strauss.* 1886. *Dit is de oorspronkelijke titel van het boek, dat thans in Nederlandsche bewerking ons publiek wordt aangeboden. De roman is door de schrijvers eerbiedig opgedragen aan H. M. de Koningin Sophie van Zweden en Noorwegen en werd in eene studie over de werken van* Carmen Sylva (Nederland. *Jaargang* 1886 *No.* 3), *door mij in byzonderheden ontleed. Ik noemde* ASTRA *een koninklijk boek, wijl daarin de strijd der hartstochten niet slechts halverwege, maar ten einde toe wordt beschreven; ik doelde op den moed der schrijfster om bij eene zielkundige analyse als zij beoogde, niet trillend het scalpel te hanteeren; en eindelijk gaf ik te kennen dat door sommigen dit werk als eene scherpzinnige psychologische studie als een sensatie-roman door anderen, als een wijsgeerig geschrift in een aantrekkelijken vorm door velen zal worden beschouwd. Ik had er behooren bij te voegen dat alle lezers, onverschillig of zij de meeningen der schrijfster toejuichen*

of niet, een levendig deel in den gang, de verwikkeling en de ontknooping van de gebeurtenissen zullen nemen. Aanstoot kan, volgens mijne overtuiging, dit verhaal slechts zoodanigen lezers geven, voor wie de forsche kunstarbeid van H. M. de Koningin van Rumenie, waarvan ASTRA *een kloek deel uitmaakt, niet bestemd is.*

Mijne vertaling is zoo trouw mogelijk; zij zal niet onberispelijk zijn; naar mijne gewoonte roep ik de tusschenkomst mijner beoordeelaars in voor verbetering van fouten. Wie door mij als bevoegd beoordeelaar wordt erkend, zal zijne aanmerkingen in een beschaafden toon weten te zetten.

MAARSEN,
7 Mei 1886.

F. S. K.

BURDA, 3 Mei 1877.

Mijn eenig, lief, engelachtig Moedertje!

Wel ben ik heel veel verre mijlen van u af, maar toch heb ik een gevoel alsof u heel dicht bij mij was. Ik verbeeld mij dat u hier met mij in de lente zit en toch zit u op dit oogenblik nog dik in de sneeuw. Nee' maar, als u eens deze prachtnatuur kon zien; bloemen en nachtegalen in overvloed, eeuwenoude boomen in het park en verderop de Sereth [1]), waarover morgennevelen hangen; de geheele woning van boven tot onder met glycinen bedekt, wier blauwe trossen bijna mijn hoofd raken en mijn papier beschaduwen! Daar roept juist de

[1]) Een rivier die uit Gallicie in Moldavie komt en zich na 75 mijlen loop tusschen Brabilow en Galatz uitstort in den Donau.

koekoek! Koekoek, hoe lang blijf ik hier? Koekoek, koekoek, twee! Twee, wat? Twee weken, twee maanden of twee jaren? Neen lieve koekoek, zoo lang blijf ik toch niet weg van mijn moedertje! Daar wordt juist voor het ontbijt gebeld; ik moet heen. Margot heeft mij bepaald bang gemaakt voor haren man, en toch ziet hij er in 't geheel niet als een brombeer uit

9 uur. Goeden dag! Daar ben ik weer! Ik heb u alleen maar te zeggen, dat ik het hier al te prettig vind; alles hier brengt mij in verrukking. Alleen uit Margot weet ik niet wijs te worden. Die is hier anders dan bij ons thuis, veel ernstiger en stiller en kijkt maar altijd haar man aan. Hij is zoo groot en sterk; ik vind dat onze slanke Margot bij hem vergeleken er uitziet als een slingerplant. Hij haalde mij van den trein af en verwelkomde mij met groote vriendelijkheid, bijna vaderlijk; hij vond dat ik maar weinig op zijn vrouw leek; ik was zooveel kleiner en donkerder. „Wees maar blij" zeî ik, „dan neem ik ook niet te veel plaats in je huis in." Ik was zoo opgewonden, dat ik een hoop onzin had kunnen uitkramen, als wij niet dadelijk naar het rijtuig waren gegaan, dat met acht paarden en twee postiljons bij het vallen van den avond wegvloog. Wat was dat een overheerlijke voorjaarsavond! Ik had wel altoos op die manier willen doorrijden; Sander lachte om mijn uitgelatenheid! Margot werd er stil onder en

was moê; maar ik moest praten, ik was zoo opgewonden! Wat zal die Sander toch wel gedacht hebben van zijn dwaas schoonzusje?! Wij reden door een soort plas, juist toen de maan opkwam en prachtig was het die kleine zwarte paardjes door den wemelenden vloed te zien waden; heerlijk de postiljons onder luid geschreeuw hunne zweepen te hooren knallen en de opspattende, vonkelende waterdropjes te zien, die als starren verschoten. Er verschoot ook een star. „Zoo zou ik willen zijn!" riep ik uit. „Waarom moet men worden uitgebluscht, als men kan stralen?" vroeg Sander. „Omdat men verteerd kan worden door zijn eigen gloed!" hernam ik. „Ja, ja," zei Margot zachtjes; „Astra wil altoos gloeien; Mama heeft haar dikwijls haar dwaallichtje genoemd." Ik weet niet hoe het kwam, maar de tranen schoten mij in de oogen toen Margot dat zeî en vooral toen Sander er nog bijvoegde: „Liever een verschietende star dan een dwaallichtje." Dat kwam er zoo ernstig uit, dat wij daarna alle drie zwegen. Wij reden een poort onderdoor en kwamen op zachte kiezelwegen langs zwaar geboomte. Tusschen de stammen zagen wij landerijen in het maanlicht stralen en weiden met herten en reeën, die onbevreesd en zonder zich te bewegen naar ons opkeken. Toen kwam het huis te voorschijn, eigenlijk meer een kasteeltje te noemen, en een helle lichtstroom viel uit de vestibule. Daar-

door kon ik niet dadelijk de oude dame zien, die aan de huisdeur kwam en wie Margot om den hals vloog. Ik werd in de vestibule voorgesteld; zij zag mij met rustige bruine oogen aan. Het grauwe hair was onder de fijne witte muts glad weggestreken. Alles zag er aan haar aptijtlijk en goed verzorgd uit; hare handen waren zacht als satijn; hare wangen zoo frisch, dat ik haar ook gaarne terstond had omhelsd, maar ik vroeg alleen of zij een beetje van mij zou willen gaan houden? — Zij antwoordde: „Me dunkt het is hier meer de vraag of jonge menschen van oude zullen gaan houden. Van jonge menschen wordt altoos gehouden. Ik zeî lachend: „Als ze lief zijn." „Ik geloof dat men zelfs van hunne onliefheden houdt, is 't niet Sander?" Dit werd tot Sander met een moederlijken blik gezegd, die door hem met een hoffelijken handkus werd beantwoord.

„Je moet weten Astra," zeî hij, „dat dit mijn pleegmoedertje is; heeft zij mij al niet onder het hart gedragen, zij heeft mij toch altoos op het hart gedragen en haar alleen ben ik verplicht dat ik een beschaafd mensch ben geworden in plaats van een paardefokker en steppenjager!"

Wij traden de eetzaal binnen, die door een hanglamp gezellig verlicht was en waar de samovar dampte en vleesch en boterhammetjes er zeer aantrekkelijk uitzagen.

„Maar de kinderen!" riep ik. Margot lachte. „Die zijn gewend 's avonds te slapen! Wil je ze zien?" Ik wilde al heenstormen, maar Sander riep: „Halt! eerst eten en dan vóór het naar bed gaan, de kinderen bekijken. In een half uur zullen ze nog niet weggesmolten zijn, zij houden het zoolang nog wel uit!"

De oude dame glimlachte en zette thee, terwijl Margot in een leunstoel neergleed. Zij zag er op eens zeer zwak en moê uit; alsof zij in 't geheel geen lichaam meer had, zoo zonk hare lange gestalte in den leunstoel weg en hare vingers, waarvan zij langzaam de handschoenen trok, waren in het oog loopend doorzichtig. Sander zag haar bezorgd aan; en in stilte was ik hem dankbaar dat hij mijne onbesuisdheid had bedwongen, die Margot tweemaal de trap op woû jagen.

Toen wij naar boven gingen, wilde ik de hand van de oude dame kussen, doch zij liet het niet toe. Zij omhelsde mij en zoende mij hartelijk, zeggende: Kleine Sirene!" — „U moet wachten tot ik gezongen heb!" riep ik en daarna ging het naar de lieve schepseltjes met hunne gloeiende wangetjes waarop de lange wimpers bijna vastgedrukt waren, alsof de grootoogen in 't geheel hun kijkers niet meer zouden opslaan. En dan die weerbarstige, bruine en blonde lokken! Sander straalde van vreugd toen

hij naar hen keek. Hoe is het mogelijk dat er in de oogen van een kloeken man zooveel teeders kan liggen?! Margot boog zich bezorgd over het kleine meisje; het haalde wat snel adem, dacht zij. Zoo'n arm moedertje! Altoos ziet zij schrikbeelden en maakt zich beangst als andere menschen lachen! Nu heb ik de kleine potentaten aan het ontbijt gezien. Zij zijn om te stelen! U weet wel, als ik onder kinderen kom, dan is dadelijk het hek van den dam. Margot wilde haar deftig gezicht al opzetten, maar moest meêlachen. De gouvernante, een net en frisch persoontje, had alle moeite om ze tot bedaren te brengen. Zij heet juffrouw Witte, Dorothea Witte, en de kinderen noemen haar Dodo. De oude dame heet bij iedereen hier in huis: „Goeiertje." Daarom vroeg ik nog niet eens naar haren naam.. Zij weet alles, is een wandelend boek en, volgens de kinderen, onuitputlijk in het vertellen van sprookjes.

Daar heeft u nu een langen brief van een paar uur, want ik moet u alles schrijven evenals ik u alles zeg. U moet dus maar hart en oogen met een patientiezalfje bestrijken voor de volgende epistelen!

Uwe goede handen worden honderde malen door mij gekust.

Uw gehoorzaam kind

ASTRA.

Burda, 10 Mei 1877.

Lieve Mama!

Vóór alles moet ik U bedanken, dat U mij uw lieveling gezonden hebt. Dat deze dankbetuiging U niet eerder bereikte, ligt weer aan mijne, U van ouds bekende, langzame natuur: ik kon U niet schrijven vóór ik een oordeel over Astra kon uitspreken en dit is nu de reden waarom „het kind" (zoo noem ik haar nog altoos) weer vlugger dan ik, haar vlerkjes heeft uitgeslagen, en U sedert lang alle bijzonderheden over hare aankomst vernomen heeft. Die zal ik dus stilzwijgend voorbijgaan en ik wensch alleen nog tot mijne verontschuldiging in te brengen, dat Sander's nichtje Mélanie met onzen buurman Mo-

rosch verloofd is en dat wij hun ter eere allemaal een paar dagen bij de oude lui van Mélanie in Barso hebben doorgebracht. Nu Morosch zoo plotseling verloofd is, wil ik U ook wel bekennen, dat ik er hem dikwijls op aangezien heb, van nog wel eens mijn zwager te zullen worden. U weet, oude vrouwen zijn „koppelaarsters" en ik ben sedert zeven jaar gehuwd. U zult mij deze gedachte wel niet ten kwade duiden, want als Astra en ik hier woonden, zoudt gij, lieve Mama, ook hebben moeten besluiten om U hier te vestigen en dan was ons geluk volmaakt geweest.

Dat was zoo'n plannetje dat nu in duigen ligt, maar waar ik toch niet boos over ben, omdat het heele denkbeeld nog al te zwevend was; Mélanie is voor ons toch nooit een sympathisch persoontje geweest, wat U allang weet. Ik verwonder mij daarom te meer over de vriendschap die zoo snel tusschen Astra en Mélanie is ontstaan. Over het algemeen komt Astra mij een beetje wild en onbezonnen voor. Vergeef mij, Mama, dat ik met afkeuring begin, maar U weet dat voor sommige menschen afkeuring het hoogste bewijs van liefde is. Toen Astra aankwam, werd ik duizelig van dien „wervelwind." Zij ratelde maar door en ik keek maar ongemerkt naar mijn ernstigen Sander, om te zien of hij niet hard over het „kuikentje" zou oor-

deelen en door de bezorgdheid, dat hij iets hards kon denken, heb ik het feitelijk gedaan. Maar den volgenden dag leerde ik haar beter kennen. „Weet je wel, dat zij een kleine professor is?" zeî Sander, toen ik hem voor het eerst alléén sprak, en daardoor viel mij een steen van het hart; ik had er den geheelen nacht over getobd, dat het zoo treurig zou zijn, als hij haar „mal overdreven" moest vinden en dat haar verblijf bij ons, waarop ik mij jaar en dag verheugd had, voor hem een lastpost zou worden. Trouwens zou ik mij met al die gedachten wel niet gekweld hebben, als Marietje mij had laten slapen, maar zij krijgt weer een paar tandjes en daarom moest ik het spenen nog een beetje uitstellen. De jongens zijn volmaakt wel en laten zich 's nachts door hun zusje niet storen, hoewel ik ze ook bij mij in de kamer genomen heb, sedert de juffrouw zoo erg aan het hoesten is.

Voor Astra, mijn oudste (ze is toch ook een beetje mijn kind, niet waar, Mama?), heb ik Uw blauwe hoekkamer op de eerste verdieping in orde laten brengen, dat wil zeggen, die heb ik zelf in orde gebracht. Van haar balkon heeft zij een prachtig uitzicht over de vlakte tot aan de rivier, en sedert U er gelogeerd heeft, bij gelegenheid van Costi's geboorte, is er een geest van liefde en gezelligheid in die kamer achtergebleven. Gij hadt er toen wel

geen uitzicht, zeker geen fraai uitzicht: mist, regen, sneeuw en ijs; ik geloof, dat ik zooveel van die mistige maand houd, sinds U daarin onder mijn dak heeft vertoefd. Maar wat spreek ik over vervlogen genot in plaats van U een helderen blik op Astra te geven? Zij heeft, geloof ik, veel van papa's eigenaardigheden: die aanstekelijke levendigheid, die groote lenigheid van geest en lichaam, misschien hadden wij beter gedaan haar niet in Fransch-Zwitserland te laten opvoeden, maar liever ergens in het Noorden, er zou dan ten minste kans zijn geweest dat het degelijke boven het oppervlakkige ware gesteld.

Maar op haar leeftijd en met haren aanleg kan zij al wat zij mist nog inhalen. Ik hoop, dat zij zich niet bij ons zal vervelen; wij zijn stille, ernstige lieden, die ons blijven bewegen in den kring door ons leven en onze bezigheden afgebakend.

Zij is zeer met onze jongens ingenomen en zij bemoeit zich zeer veel met hen, zooveel als wij haar toestaan. Eigenlijk is zij met alles ingenomen, zelfs als wij muziek maken; zij heeft veel begrip van kunst. Sander tracht weer, op zijne gewone innemende manier, haar over te halen, onder leiding van juffrouw Witte hare stem verder te ontwikkelen. Over haar talent in het teekenen was hij één en al verrukking. Zij gaan nu juist samen uit om schetsen te maken van het landschap beneden aan de rivier;

ik kan U niet zeggen hoe lief Sander is, juist bij zulke bijzondere gelegenheden; als hij ziet, dat ik moe ben, en dat ik ons groote kind toch liever niet in huis wil houden, dan weet hij steeds op zulk een allerliefste wijze mijne wenschen te voorkomen. Het is alleraardigst om te zien hoe zij naar het uiterlijk verschillen; ik heb er plezier in om ze een poos lang na te kijken. Is er wel iets heerlijkers denkbaar dan te bemerken, dat menschen die men liefheeft, ook onderling sympathie hebben? Hij ziet er naast die kleine sylphide wel tweemaal zoo groot uit. Zij zal wel die kinderlijke gestalte van papa's moeder geërfd hebben; wij zijn anders een slag menschen van middelbare grootte en krachtige ontwikkeling. Doch nu voor vandaag genoeg. Vaarwel, en wees niet boos op Uwe langzame, toegenegen dochter

MARGOT.

BURDA, 15 Mei 1877.

Lief, goed Moedertje!

Nee', maar zoo'n leventje! Ik moet u zeggen, zoo iets ondervindt men geen tweeden keer. Ik ben nu dagelijks in de stoeterij en ik houd dol veel van de veulens, die zulke dwaze sprongen kunnen maken. En dan die heerlijke toeren te paard! In vollen ren over de steppen de onmetelijke verte te gemoet! Ik zou altoos verder en verder willen gaan, als Margot maar meê kon. Maar die durft niet zoolang de kleintjes alleen te laten. Voor kleine toeren laat zij zich wel overhalen; zij ziet er te paard zoo mooi uit met iets rustigs en waardigs over zich. Ik ge-

loof, dat zij het onvrouwelijk vindt om zoo te rennen. Maar, niet waar, Moedertje, men kan toch uiterlijk wel een beetje wild en innerlijk heel vrouwelijk zijn? Margot was als meisje ook wilder dan nu, natuurlijk nooit zoo woest als ik. Ik heb ook eene nieuwe vriendin, Mélanie. Eilacy! Zij is verloofd, anders zou het heerlijk wezen. Maar overal komt de aanstaande gemaal bij te pas, en toch zijn ze lang zoo lief niet met elkaar als Sander en Margot; zij hebben altoos „de petites prises de bec," die voor de toehoorders niet zeer aangenaam zijn. Onlangs waren we met elkaar aan 't visschen; toen werden ze zóó driftig, dat de visch die juist beet den hengel van Mélanie uit haar hand trok. De hengel dreef weg en ik was zoo verbaasd, dat mij hetzelfde gebeurde. Morosch sprong in het water, den hengel achterna, maar kon hem niet meer naar zich toetrekken; hij had alleen maar een nat pak gehaald, waar Mélanie om schreide en zich zelve beschuldigde en ik luidkeels om lachen moest. Het was dan ook al te dwaas. Toen werden ze allebeî boos op mij en ik kon het heusch niet helpen. Margot vond dat ik de jongelui alleen moest laten, dat zou veel beter zijn. Na dien tijd maak ik mij uit de voeten, maar Morosch komt mij achterna om mij te halen. Het schijnt wel of zij zich en tête à tête vervelen.

„Goeiertje" zeî: „Kleine Sirenen moeten niet uit

visschen gaan met verloofden, dan valt er altijd iemand in het water en dikwijls het heele gezelschap."

Van „Goeiertje" gesproken, zij heet Juffrouw Louise van Zelden en zeer zelden ziet men zoo iemand als zij; ik dweep met haar. Zij heeft eene manier van alles keurig en sierlijk te zeggen en nooit wordt zij knorrig of driftig. Het is niet te gelooven hoeveel menschen er in dezen zoogenaamden achterhoek wonen en hoe aangenaam de menschen met elkaar omgaân. Het vervelend volkje moet men dan maar op den koop toe nemen. Als dat komt, vlieg ik dadelijk naar de piano om maar niet te moeten praten.

Margot en ik hebben ook een aantal duetten laten komen en we zijn bezig ze vlijtig in te studeeren.

Sander hoort ons zoo graag zingen: Margot met hare fijne stem en mij met mijn forsch geluid. Haar twee jongens hebben stemmetjes zoo zuiver als glas; de zesjarige Costi accompagneert den driejarigen Nico en Marietje kijkt hun de liedjes uit den mond en slaat er met hare wijsvingertjes de maat bij. Men kan nooit genoeg hooren en zien wanneer Margot aan de piano zit, als hare slanke vingeren dan de akkoorden aanslaan, haar oudste jongen behulpzaam is bij het accompagneeren en Marietjes engelenkopje op haren schoot rust. Marietje heeft een kopje als

een kind van Rafaël: ernstig met groote, blauwe oogen en witblonde hairen; Costi is groot en slank en levendig met donkere oogen en zwarte lokken; Nico is zacht, heeft lichtbruine kijkers en goudblond hair en is sprekend het evenbeeld van zijne moeder.

Sander zit er bij te rooken en doet alsof hij de courant wilde lezen, tot ik hem het blad afneem opdat zijn hand van het onnoodig vasthouden niet moê zal worden. Dikwijls ook zing ik er de derde stem bij en dan maken wij een lang niet onaardig koor uit. En dan hoort men in eens: „Nu moet Dodo zingen!" en zij zingt goed. Zij heeft een goede school en smaak. Zoo kan men dus ook buiten leven met geestige menschen, muziek, boeken en paarden en met.... honden, die vooral niet te vergeten! Natuurlijk ben ik reeds dikke vrinden met ze. Louter voor hun plezier moet u mij eenvoudige japonnen sturen, want ze maken alles vuil, maar asjeblieft zeer dunne, want het begint hier al erg warm te worden. Wel word ik uitgelachen en moet ik hooren: Noem je dát warmte? Wacht maar eens tot Juli! In Juli zal ik kopje onder gaan spelen in de Sereth en maar in 't geheel niet meer boven komen; dat zal wel het allereenvoudigste zijn. Ik vind het nu al warm genoeg om te zwemmen, maar Sander wil het niet hebben. Hij is bang voor koorts. Nee', moedertje,

maar zóó goed als Sander ook is, mijn eigen vader had niet met meer zachtheid en verstand voor mij kunnen zorgen! Sinds ik in zijne nabijheid ben, heb ik een vurig verlangen naar mijn vader, dien ik mij nog maar flauw herinner. Wat zou ik hem aangebeden hebben!

Uwe ASTRA.

BURDA, 25 Mei 1877.

Lieve Mama!

U heeft mij in Uw vriendelijke regels aan Astra al weder moeten aanmanen, om het schrijven niet zoo te verwaarloozen en U heeft er vergoelijkend bijgevoegd dat U mijne regelmatige letters mist. Sander geloofde, dat U dit gezegd had als een steek op Astra wegens haar bijzonder schrift en hij begon er haar dadelijk mee te plagen; ik vind trouwens dat Astra's schrift mooi is, ondanks alle eigenaardigheid. Ik weet niet best, lieve Mama, wat mij toch bezielt dat ik niet meer lust heb om te schrijven. Dikwijls denk ik dat het de overmaat van geluk is, die mij zoo weinig mededeelzaam maakt; ik zit in stilte bij mij zelve te overleggen: „Hoe zal ik den

goeden God voor al mijn geluk dank zeggen?" Sander denkt, dat de moeilijke nachten mij geen goed doen; maar aan U wil ik eens iets bekennen, dat anderen belachelijk zou voorkomen, maar dat U kunt begrijpen: al de onrust die het kleintje mij veroorzaakt, is mij lief. Ik vind het heerlijk dikwijls gewekt te worden, want iederen keer als ik tot het bewustzijn kom waarom ik geroepen werd, ben ik er blij over! Dat is mijne geheime, angstig bestreden sentimentaliteit, waarmeê mijn knappe, een klein beetje réalistisch getinte echtgenoot zoo gaarne den spot drijft. En het is ook maar wat best, dat hij dit doet, ik zou anders te prikkelbaar worden in mijn gevoelsleven. Wij leven toch al genoeg in bespiegelingen, wij pluizen alle gedachten en gewaarwordingen uit en wij hechten door het vele overdenken soms te groote beteekenis aan onbeduidende dingen. U had eens moeten zien hoe wijd Astra hare zwarte oogen open zette, toen zij ons den eersten keer zoo hoorde philosopheeren. „Ei, ei! dat komt door de uitgestrekte vlakte, door den breeden horizon die jullie hier altoos voor je ziet", merkte zij geestig aan. Het is ongeloofelijk, hoe snel zij alles vat en als het ware tot in het wezen der zaak doordringt. Zij weet zich naar alles te voegen, neemt alles in zich op, maar weet op hare wijze het in haar binnenste te verwerken.

Hoe langer zij hier bij mij is, des te meer ben ik op haar gesteld; het schijnt of zij in den beginne al hare stekeltjes heeft opgezet en zelfs zich er kunstmatig eenige heeft aangeschaft, om later alleen de wonderlijke liefelijkheid van hare natuur aan den dag te brengen. Dat is een geheel onpartijdig oordeel over het kind, lang geen zusterlijke verblindheid, want Sander zelf heeft het mij toegegeven en onderschrijft het. En weet U, Sander is een streng rechter, voor wien ik alleen kan bestaan, omdat zijne liefde al mijne tekortkomingen zoo goed weet te bedekken. Ziet U, Mama, altijd leest men in de boeken dat zulke uitnemend begaafde mannen niet aan éene liefde trouw kunnen blijven, en Sander heeft mij na zeven jaar eer nog inniger dan te voren lief. Misschien heeft mijn vertrouwen dit uitgewerkt? Ik heb er nooit aan getwijfeld dat ik zijn één en zijn alles ben; hij heeft het ook gezegd en iemand als hij houdt zijn woord. Ik zou volstrekt niet aan hem kunnen twijfelen; ik heb geen begrip van jaloezie en ben overtuigd, dat de mannen hunne vrouwen enkel ontrouw worden door het bitter weinige vertrouwen dat in zoovele huwelijken door de vrouwen zelven wordt geschonken. Mélanie b. v. is pas verloofd en nu hindert zij Morosch al door hare jaloezie. Wanneer hij met Astra spreekt, houdt zij geen moment hare oogen van hem af en een spijtige

trek toont zich om haren mond. Ik vind daar iets beleedigends in voor mijne zuster en ik stond al op het punt den omgang met Mélanie af te breken. Astra lacht evenwel om die dingen en zegt dat haar niets onverschilliger is dan deze verloofden. Haar dwepen met Mélanie is daarenboven tot mijne groote geruststelling wat bekoeld. Sander is van meening dat Morosch met zijne verloving wat haastig is geweest en sedert hij het ongeluk heeft gehad maar even Astra te zien, dol verliefd op haar is. Ik heb hem evenwel nauwkeurig gadegeslagen en geloof zeker dat mijn man zich vergist. Verontrust U daarom niet, Mama, dat de tegenwoordigheid van Uw lieveling hier iets verkeerds zou kunnen uitrichten, zoo iets zou ik mij zelve nooit kunnen vergeven en daarom waak ik over haar als over mijne kleintjes. Zij heeft zelve ook, ondanks haar schalkachtige vroolijkheid, zeer ernstige en strenge principes en wat zij zoo nu en dan in het fransch afpraat, verstaat zij zelf niet. Maar het treft mij haar in volle onschuld zulke *most shocking* dingen te hooren zeggen; in den eersten tijd stond ik daar vreemd van op te kijken; tegenwoordig lachen wij er maar om. Men wordt zoo licht onbillijk tegen levendige menschen, en meent dat zij steeds bedacht zijn op hetgeen zij zeggen en toch is het meestal eene opwelling, die zij onder woorden brengen. En

dan hoe moeilijk is het niet, al heeft men nog zooveel goeden wil, zich geheel in de plaats van anderen te stellen? Dat merk ik nu al aan mijn Costi.

Alweer zulk een vervelende brief, maar ik lees in het hart van mijn moedertje: beter iets dan niets.

MARGOT.

Burda, 5 Juni 1877.

Mijn allerliefste Moedertje!

Hoe heerlijk het hier bij mijn lief zusje ook is, toch krijg ik soms een onbedwingbaar verlangen naar U, vooral als U over mij ongerust begint te worden. Wees maar gerust moedertje! Ik zal mij zelve wel in bedwang houden. Of heb ik al iets gedaan, dat U mishaagt? Ik heb den heelen nacht geen oog dicht gedaan, omdat U geschreven heeft, dat U ongerust over mij is. Het gaat heusch alles heel goed. Wij leven in volmaakte vrede met elkander. Geen enkele dissonnant in deze geheele maand. Men zegt, dat zusters altoos met elkander kibbelen. Maar dat komt hier in 't geheel niet voor. Sander

beweert, dat hij mij niet meer heen laat gaan, enkel om de derde stem in het koor niet te verliezen. Ik had bijna aan „Goeiertje" gevraagd of U reden heeft om U ongerust te maken, maar uit lafheid heb ik het weer gelaten. Als zij nu eens ja zegt en zij maakt mij opmerkzaam op de eene of andere vreeselijke fout? Ik ben erg laf, niet waar? Toen wilde ik het aan Sander vragen, maar ik dacht, die zegt mij toch niet de waarheid en dan ben ik nog even wijs, dus nu moet ik zelf maar eens goed nadenken. O, moedertje! zoo'n geschreven woord is dikwijls een kwaad ding; men hoort de stem niet die het woord uitspreekt, en de toon waarop het gezegd wordt, is dikwijls een volkomen toelichting van de zaak. U vindt dat de ritten die ik met Sander maak te lang zijn? Maar hij verliest er geen tijd door, want hij moet dikwijls naar zijn verafgelegen goederen toe. Of hij mij meeneemt of niet, dit maakt voor zijn zaken geen, maar voor zijn conversatie wèl verschil uit. En ik geloof waarlijk, dat hij gaarne met mij praat. Ik begin reeds eenige œconomische kennis te verkrijgen. Zoo geheel zonder bezigheden ben ik toch ook niet; ik lees met „Goeiertje" heel veel ernstige boeken en 's avonds na de thee, als Margot een beetje gaat rusten, dan lees ik voor. Costi geef ik Engelsche les en Nico heb ik ook gedeeltelijk van Dodo overgenomen, tot ze wat minder

hoest. Tusschen die bedrijven door maak ik aquarellen met Sander. Hij heeft veel talent en een vast oog. Het is haast niet te begrijpen, hoe zelfs het eentonige vlakke land nog zooveel schoons en schilderachtigs oplevert. Ach, kon U maar eens even een kijkje nemen in dit allerliefste huis, dan zou Uwe bezorgdheid zeker wel verdwijnen! Ik verzend dezen brief spoedig, opdat U hem een dag vroeger zult ontvangen.

Uwe ASTRA.

BURDA, 10 Juni 1877.

Lieve Mama!

Sander is vandaag al vroeg vertrokken, want hij moest in de stad zijn voor de vergadering der Provinciale Staten. Hoe is het mogelijk om in zulk een hette te vergaderen?! Wij zijn hier geheel verlaten; het is de moeite niet waard, zegt Astra, zich voor het middagmaal te verkleeden. Wij vrouwen kunnen nederig blijven bij de gedachte, dat een geheele huishouding hare drijfkracht, bijna zelfs haar recht van bestaan, enkel door den man ontvangt. Maar Sander is er dan ook juist een man voor. Ik persoonlijk ben aan zijne afwezigheid al gewoon en beschouw alle herhalingen daarvan als de regen midden in den

oogst, maar Astra was geheel uit het veld geslagen. Eerst had Sander haar meê naar de stad willen nemen. Hij had er met mij over gesproken hoe intéressant voor haar de kleine afwisseling zou zijn, en wat hij haar van ons stadsleven, dat toch ook bijzonder is, kon laten zien, maar Goeiertje protesteerde: „Wat zal het kind alleen beginnen tijdens Sanders lange zittingen? In het hôtel blijven? En als 's avonds dan bekende heeren komen, moet zij alleen onder hen de eer der sekse ophouden of alweêr in hare kamer gevangen zitten!" Dat was ongetwijfeld moeilijk en ik stelde voor dat Goeiertje met Astra meê zou gaan. Maar bij die woorden werd zij heel ernstig en antwoordde, dat zij mij niet alleen kon laten, want dat ik aan de juffrouw maar een zeer geringen steun had. Dat is ook weer waar. Ik ben allang niet meer tevreden met juffrouw Dorothea. Uit het voortvarend meisje dat lief met kinderen omging, is een droomerig wezen gegroeid, dat steeds met weerzin de jongens bezighoudt. Eerst dacht ik, dat het de invloed van het klimaat kon wezen, — U weet, dat de vlakke streek hier niet als gezond bekend staat, — of dat het stadskind het rustige landleven mishaagde, maar thans zijn er andere gedachten bij mij opgekomen: „Ik geloof, dat het arme kind op mijn man verliefd is." U kent Sanders innemende manier van met de menschen om te gaan, vooral jegens der-

gelijke arme, afhankelijke lieden. Zijn persoon moet haar bijzonder hebben aangetrokken en omdat zij uit een alles behalve aangenaam huishouden bij ons kwam, trof haar zijne groote vriendelijkheid als iets buitengewoons. Sander heeft dikwijls het ongeluk zulke gevoelens op te wekken en werkelijk altijd buiten zijne schuld. Sedert Astra hier is, is mijn zusje, zooals van zelf spreekt, het hoofdpersoontje en treden alle anderen op den achtergrond; daarom neemt Sander, wiens tijd beperkt is, natuurlijk aan tafel en 's avonds in den salon minder notitie van de juffrouw dan verleden winter. Dat heeft het dwaze schepsel zich sterk aangetrokken. Zij kan Astra nu niet meer uitstaan en laat soms zoo ongemerkt eenige hatelijkheden over haar los, die ik maar voorgeef niet te verstaan. „Goeiertje" denkt natuurlijk, dat ik het arme juffertje niet doorzie; zij heeft steeds zoo iets moederlijks, waarmee ze mij wil beschermen tegen de kleine lasten van het leven, even als U, mama. Het heele zaakje zal hoop ik wel met een sisser afloopen, want het zou mij spijten een onderwijzeres met zulk een goede methode te moeten missen. Ik heb zooveel geduld en medelijden met zulke stakkertjes, dat ik er wel iets op vinden zal. Met Sander heb ik er ditmaal niet over gesproken; hij heeft er zelf niets van gemerkt.

Toen de dokter onlangs hier aankwam, heeft hij

mij voor het eerst werkelijk boos gemaakt; hij verlangde, dat ik Marietje zou spenen en naar Franzensbad gaan, omdat ik aanleg tot bleekzucht had. Sander was het met hem eens, maar ik protesteerde en de heeren moesten er zich bij neerleggen. De dokter trouwens was dadelijk betooverd door Astra. Het gaat Astra met de mannen, zooals het Sander met de vrouwen gaat. En toch zijn ze geen van beiden zoo bijzonder mooi, maar zij hebben zoo iets onwederstaanbaar innemends; zij bekoren door hun verstand. Daar komt juist de dokter weer aanrijden; de kleine Sirene heeft hem ook al ingepalmd; het is anders regel, dat hij hoogstens tweemaal in de maand eens komt kijken. Maar stel U gerust, mamaatje, hij is over de vijftig. Alle kinderen, klein en groot, denken dagelijks aan U, hebben U lief en vereeren U boven alles.

Uwe toegenegen

MARGOT.

BURDA, 16 Juni 1877.

Neen, maar Moedertje, er is zoo iets bespottelijks met mij gebeurd, en dat natuurlijk alleen omdat Sander er niet was. Als hij thuis geweest was, zou het zeker niet zoo zijn afgeloopen. Een paar dagen geleden ontving ik een reusachtig bouquet witte camelia's. Ik kon toch al geen camelia's uitstaan, maar nu!.... Waar kan dit vreeselijk dure en kostbare geschenk vandaan komen? Toch niet van Sander? Dat zou anders net iets van hem zijn, maar hij weet allang, dat ik met camelia's niet opheb.

Juffrouw Dodo, die sedert eenigen tijd slecht gehumeurd is, maakte allerhande stekelachtige bemerkingen, die ik gedeeltelijk niet begreep en waar ik

voor de rest geen acht op sloeg. Met vuurroode wangen bekeek ik die malle camelia's, die zoo marmerwit bleven en mij maar brutaal aanstaarden. Ik voelde duidelijk, dat die bloemen mij niet van bevriende zijde waren gezonden. 's Avonds zat ik in den tuin en schilderde een theeroos, die Sander mij als knopje gegeven had en die bij mij prachtig was opengegaan. Op eens hoor ik paardgetrappel en Mélanie rent het park in. Nauwelijks ziet zij mij of zij laat haar paard zóó zwenken dat het stijgert; zij springt eraf, werpt teugels en amazone over haar arm en komt midden door de roze- en resedabedden op mij toe, en het paard haar achterna. „Maar Mélanie!" riep ik, „pas toch op! Je bederft Sanders rozen!" Zij antwoordt met gloeiende wangen: „'t Is wat moois, je hebt nu toch de keus tusschen rozen en camelia's, vous êtes toute fleurie, Mademoiselle!" „Ik begrijp je niet!" „Ach, wat een onnoozel gansje! En dat wil voor Sirene spelen!" Haar oogen fonkelden. „Ik ben immers geen Sirene!" „Ik heb hem zijn congé gegeven, en het heeft hem volstrekt geen leed gedaan, hoor! niet zóó veel!"

En dit zeggende hief zij één hand omhoog en drukte de nagels van duim en wijsvinger in den strakken handschoen tegen elkander. Toen plukte zij grasprietjes, stak ze in haar mond en spuwde ze weer uit.

„Maar, Mélanie, je hebt groot ongelijk, als je hem

ter wille van mij hebt bedankt. Ik heb niets met hem te maken en ik weet eerst door jou, dat die camelia's van Morosch komen. Dat had ik nooit gedacht; ik zal hem die bloemen oogenblikkelijk terugzenden."

„O! dat kan je wel laten! Daar is het nu al te laat voor!"

„Maar ik kan geen camelia's uitstaan, ik had nooit gedacht dat iemand die mij kent, mij het zinnebeeld der domheid zou toezenden. Ik ben er eigenlijk door beleedigd."

„Kom, praatjes, beleedigd! Trouwens als je zóó tegen Morosch bent, dan mag je mij wel féliciteeren, dat ons engagement af is."

„Maar daar verheug ik mij in het geheel niet over, vooral als het mijn schuld is. Zie je Mélanie, dat is mij hoogst onaangenaam!"

„Je bent classiek in je idées, hoor Astra! Gehuwden en ongehuwden mannen brengt men het hoofd op hol; daarna zet men een hooge borst op, en duikt als een zwaan in den vijver weg."

„Ik verbied je, om zoo iets te zeggen!"

„Wel, wel! is er toch nog bloed in je aderen! Ik dacht dat Sirenen geen bloed hadden, wegens hun vischlijven."

„Mélanie! je paard!" Dit stond namelijk rustig de schoonste bloemen op te eten.

„Ik geef niets om rozen!

„Maar ze zijn niet van jou!"

„De camelia's zijn ook niet van jou, en de rozen ook niet, niets van hetgeen hier is, behoort je toe, en toch strek je er begeerig de handen naar uit."

Toen was het of ik niets zag als groote vlammen in een donkeren nacht, en ik hoorde een dof geruisch als van de zee in mijne ooren. Ik rukte Mélanie de karwats uit de hand, en sloeg daarmede zoo woedend op het paard, dat het stijgerde, zich losrukte en in dolle vaart wegrende. Toen wierp ik de karwats weg, stormde naar boven en sloot mij op in mijn kamer. Een uur later hoor ik een paard van onze plaats weg galoppeeren en kort daarna werd er zachtjes aan mijne deur geklopt. Margot kwam bleek binnen: „Wat heb je om Gods wil toch uitgevoerd? Het juffertje is nu onze geslagen vijandin, zij zal de heele buurt tegen ons opstoken! Zij zal onze positie hier onmogelijk maken. Wat heb je toch uitgevoerd? Ik heb al het mogelijke gedaan om haar een beetje tot bedaren te brengen en heb haar eindelijk Tancred meêgegeven om naar huis te rijden."

„Mijn Tancred! maar zij zal hem doodrijden!"

Neen moedertje, het was dan ook al te erg, te meer daar ik hare afschuwelijke toespelingen niet aan Margot kon overbrengen en slechts de onschuldigste helft van het gebeurde kon vertellen, waardoor

de arme Margot mijn woedenden uitval niet kon begrijpen. Ik, de hand uitstrekken naar de liefde van haren man? Niet waar, zoo iets kan men toch ook niet verdragen! Vindt U het niet heel mooi van mij dat ik enkel maar het paard en niet zijn meesteres sloeg?

Margot zat bleek en ontdaan op het blauwe stoeltje en dacht aan de positie en den invloed van haren man en ik vloog voor haar heen en weer en dacht na over mijne handelingen, mijn woorden, mijn blikken, om zoo iets afschuwelijks van mij te doen vermoeden. Als Sander maar thuis was geweest, dan zou ik hem alles verteld hebben en hij zou mij geholpen hebben, maar Margot! Daarbij voelde zij zich in het geheel niet wel en tot overmaat van ramp kreeg Marietje gisteren avond stuipen. Dat was me een nacht! Wij dachten ieder oogenblik, dat het kind zou sterven; Margot hield het op haren schoot, sprak geen woord, maar schreide dikke tranen. In een omzien maakte ik een badje van camillen, dompelde het arme schaap er in, wreef haar beentjes en haar lijfje, en toen de dokter kwam, was het kind al gered. De dokter prees mij zoo, dat ik uit mijne diepe verslagenheid opgebeurd werd en in der daad weer geloofde, dat ik een menschelijk wezen en geen duivelin was. Morosch is al tweemaal hier geweest en van morgen vroeg nog eens, om naar

het kind te vragen. Maar ik heb hem niet gezien. Ik had bijna den verwelkten bouquet uit het raam voor zijn voeten gegooid. Hij keek echter zoo verlegen, dat ik medelijden met hem had. Hij maakt wezenlijk geen opgang bij vrouwen, die arme stumpert! Was hij maar half zoo als Sander.

Soms vind ik, dat Margot zich nog lang niet in alle opzichten naar haren man weet te voegen. Bijvoorbeeld in de kerk staat zij stokstijf overeind en kust niet eens het kruis. Waarom zou ik niet evenveel houden van het geloof van mijn man als van mijn eigen? Ik zou alles meêdoen, alsof ik in dat geloof was geboren en opgegroeid. Godsdienst is schoon in iederen vorm. Waarom er mij dan tegen verzetten? O, dien ik liefhad, die zou dan ook bemind worden, dat beloof ik u. Ik ben gemaakt om lief te hebben. Het moet echter de ware Jozef zijn, Mr. Right, niet zoo'n nuchter kalf, maar een man. Ik zou mijn geheel in hem willen oplossen, me faire sa doublure, slechts aan hem denken, slechts hem voor oogen hebben. Maar moedertje, vooral niet den verkeerde! Neen, dat zou ik niet kunnen. Ik ben te veel uit één stuk, veel te veel op den man af.

Vergeef alle dwaasheden aan

Uw flikkerend dwaallichtje.

Burda, 20 Juni 1877.

Mijn moedertje!

Men kan toch geheel buiten zijn schuld in al te fatale toestanden geraken. Margot is een heel klein beetje knorrig op mij, zooveel als die goede, zachte ziel in staat is om knorrig te zijn, maar toch juist genoeg, om een gevoelig schepsel als ik, dood ongelukkig te maken. In mijn ellende heb ik mij eindelijk tot „Goeiertje" gewend, vooral nu die malle Dodo kennelijk stookt en leelijke dingen van mij zegt. „Goeiertje" incluis heeft één dag bijna boos gekeken. Daar waren mijne zenuwen niet tegen bestand. Na het ontbijt ging ik naar haar kamer en klopte aan de deur. Zij zat bij het venster en las

en was zulk een toonbeeld van rust en harmonie, dat mijn ontstuimig kloppend hart een beetje tot bedaren kwam.

Ik knielde voor haar neer! „Goeiertje," zeî ik, „u moet mij helpen!"

Zij vatte mij onder de kin, keek mij diep in de oogen en zeî toen: „Maar kindlief het is moeielijk een ander te helpen." Ik liet mijn hoofd op haar schoot zinken en zweeg een geruime poos stil. De klok tikte zoo luid en ik hoorde zelfs het kleine horloge in „Goeiertje's" japon tikken. Toen gleed er een zonnestraal langs het venster, waarop een paar vogeltjes kwamen zitten, vlak bij ons, maar verschrikt door een zucht van mij vlogen zij weg. Toen begon ik te vertellen; de heele geschiedenis kwam er uit; maar toen ik aan de afschuwelijke, wreede insinuaties was gekomen over het hand uitstrekken naar eens andermans goed, toen werd ik zóó rood, en de tranen schoten mij in de oogen, zoodat ik bijna niet door kon spreken. Maar „Goeiertje" streek zachtjes met haar hand over mijn haar en ik geloof, dat zij mij nog zeer selfpossessed vond, dat ik maar alleen het paard heb geslagen. Zij begreep ook, dat ik zoo iets niet aan Margot kon zeggen. Zulk eene gedachte mag niet worden uitgesproken. Het is ongepast. Hoe durfde die afschuwelijke Mélanie zoo iets zeggen? Hoe dikwijls heeft u mij niet gewaarschuwd

voor de snelheid waarmee ik vriendschap sluit.

Maar „Goeiertje" dan? Van „Goeiertje" hield ik reeds den eersten avond, en daar heb ik wel gelijk in gehad! Zij heeft mij een heel mooi preekje gehouden en ik heb hare handen gekust en haar bedankt en al het mogelijke beloofd. Zij kent en doorziet mij al zoo goed. Zij kent mij al veel beter dan Margot. Nu maar, zij is ook zooveel ouder en zij heeft zoo oneindig meer ervaring. Waarom ben ik toch zoo'n dwaallicht? Ik meen het toch even goed als andere menschen. Mijn wil is zoo ernstig en veel vaster dan men denkt. Ik verzeker u, moedertje, ik zou mij als het noodig was, onmiddellijk, zonder dralen, kunnen opofferen. Ik zou voor iemand door een vuur gaan. „Goeiertje" zegt dat is niet genoeg! Men doet niet het goede alleen voor anderen, maar ter wille van het schoone in het goede en voor zichzelf. Voor mijzelf zou ik in 't geheel niets doen, totaal niets, dat weet ik. Ik heb een voorwerp noodig om te aanbidden en daarvoor te leven en te sterven, dat kan ik.

„Goeiertje" zegt: „Niemand is waard om te worden aangebeden, en die dat denkt, die zal van de eene teleurstelling in de andere vallen." Ja, kon ik maar zoo kalm, zoo helder en zoo verstandig zijn als zij. Wat is zij netjes en wat riekt het heerlijk in haar kamer! En haar handen zijn altijd zoo frisch, alsof

zij ze pas gewasschen had. Men begrijpt levendig, dat zij iemand als Sander heeft kunnen opvoeden. Van haar heeft hij die helderheid, die scherpzinnigheid en dat rijpe oordeel. Daarbij gaat hij als een kind met haar om, hij legt zijn hoofd op haar schoot en zegt: „Beknor mij maar „Goeiertje," van daag heb ik u geen eer aangedaan." En dan straalt haar gelaat als dat van de gelukkigste moeder! Weet u, moedertje, ik voel ook roeping om zoo'n oud tantetje te worden. Ik heb een afkeer van trouwen. Geesteskinderen zouden voor mij voldoende zijn, vooral als zij zóó waren! Voor Margot's kinderen heb ik natuurlijk een buitengewoon zwakje. Ik was nog niet geheel en al klaar met mijn biecht, toen de plaaggeesten mijn hoofd aan het venster ontdekten en luidkeels begonnen te roepen: „Tante Astra! Tante Astra!" totdat ik beneden kwam. Ik had hun beloofd den grootsten vlieger voor ze te zullen maken, dien zij ooit zouden gezien hebben. Ik nam daartoe een stokje en een stuk zakkengoed, bijna zoo groot als ik zelf en ik maakte er een ellenlange staart aan, en toen stak de wind over het veld op, en zie! het ding ging met zoo'n vaart de lucht in, dat het mij en de twee jongens meêsleurde. Wij riepen: Dodo! Dodo! Die kwam en hielp ook vasthouden, maar de fort mauvaise grâce, dat moet tot hare eer gezegd worden, en zij lachte in 't geheel niet, wat onze

vreugd evenwel niet bedierf. Daarna verbood zij mij haar Dodo te noemen, zij was voor mij niet Dodo. al kon ik mij met mijn kattennatuur ook aanstellen, alsof ik een klein kind was. Ik antwoordde haar, dat ik haar voortaan Juffrouw Zuurdeeg zou noemen, want zij alleen bewerkte bij ons een heilzame gisting, anders zouden wij allemaal meelzakken zijn geworden. Ik heb haar dit heel vriendelijk gezegd, lang niet zoo vinnig als zij. Arme Zuurdeeg! Wat kan haar leven toch zoo verzuurd hebben? Misschien een ongelukkige liefde! Ik heb erg medelijden met meisjes met gebroken harten, de wereld moet haar zoo donker en verlaten voorkomen. En alle mannen zoo verfoeilijk als die een die hen versmaad heeft! Wie of haar toch wel versmaad heeft?

Daar bekruipt mij op eens zoo'n angst moedertje, dat u niet wel is! U heeft in zoo'n langen tijd niet geschreven! Maar dan zou er toch wel de een of andere goede ziel gevonden worden, om mij hiervan op de hoogte te brengen, nietwaar, mijn lief, goed, engelachtig moedertje?! U is toch niet erg boos op mij? Niet zoo erg, dat ik het niet zou kunnen afzoenen, U weet toch, dat ik gaarne goed zou willen zijn, heel goed, en dat ik zoo overtuigd ben van mijne tekortkomingen.

Margot is toch heel zwak. De laatste dagen heeft zij bijna voortdurend gelegen. En dat is heel erg

voor een huismoeder! Ik kus u heel innig, en vlei mij aan uw borst! Als ik „Goeiertje" omhels, dan verbeeld ik mij, dat u het is, en dan krijgt zij een heele schep liefkoozingen meer dan haar toekomt, dat wil zeggen dan haar van mij toekomt, omdat zij mij niet heeft grootgebracht.

Uw dwaas kind

ASTRA.

BURDA, 26 Juni 1877.

Lieve Mama!

Uit een brief van Marie Gösche vernam ik toevallig, dat U eene zware verkoudheid heeft gehad die U het bed heeft doen houden. Dat is weer juist iets voor U, om het ons te verzwijgen, opdat wij ons niet bezorgd zouden maken. Ik ben evenwel toch bezorgd geweest en het spijt mij nu dubbel, dat Astra U onze kleine moeilijkheden heeft meêgedeeld. Geloof mij, het gevoelige kind heeft de zaak overdreven; alles komt weer te recht en de éénige die er onder geleden heeft, is Astra. Zij heeft zich het gebeurde zoo sterk aangetrokken, dat zij er naar van uitziet, en het heeft mij leed gedaan, dat mijn lieve Mama haar een beetje hard is gevallen in haren brief. Och toe, maakt U het weer goed door een heel lief briefje? Haar drift was toch ook niets an-

ders dan drift en geen ruwheid, zooals het gedrag van Mélanie. Na ontvangst van Uw brief stond daar die kleine Astra als een geknakt plantje en toen Sander een paar uur later onverwacht thuis kwam, viel zij in onmacht. Ik was zeer verschrikt, maar nog meer aangedaan, toen zij, nadat zij was bijgekomen, haar armen om mijn hals sloeg en voortdurend zeî: „Niet waar, nu komt alles weer te recht, nu hij weer terug is." En het heeft een haartje gescheeld, dat hij teruggekomen is.

Men vermoedt toch zoo zelden, dat men aan den rand van een afgrond staat. Dat de dienst op de spoorwegen tengevolge van de hevige stortbuien gestremd was, wisten wij wel, maar wij wisten niet dat Sander nu reeds wilde terugkeeren en dat hij lichtzinnig genoeg zou zijn, om zich, zoo ver als het ging, op de rails in een draisine te laten rijden, dat wil zeggen, niet zoo ver als het ging, maar verder dan het had behooren te gaan, want het kleine voertuig sloeg op eens om, en allen, die er in zaten, vielen van een vrij hoogen dijk in de rivier die buiten hare oevers was getreden. Hoe zich de zaak verder heeft toegedragen, of hij buiten kennis raakte en door anderen werd gered, heb ik niet uit hem kunnen krijgen. Hij vertelt het heele geval op zijn vermakelijke wijze, maar aan Astra's angstig gezicht merk ik, dat er toch nog wel iets anders achter-

steekt, maar dat zij samenspannen om mij de waarheid te verzwijgen. Maar wat men eenmaal te boven is gekomen, heeft ook zooveel beteekenis niet meer. Weet U wel, dat ik mij een paar dagen gekweld heb met de gedachte, dat het U zou spijten, na hetgeen met Mélanie is voorgevallen, uw kind mij te hebben toevertrouwd? Want het is beleedigend voor een meisje zooals Astra, om aan dergelijke beschuldigingen, al zijn die ook nog zoo ongegrond, te worden blootgesteld. Maar, dat is de vloek die hier op de maatschappelijke verhoudingen ligt: de waarachtige beschaving ontbreekt zelfs in de hoogste kringen.

Zoo als U weet, was Mélanie mij bizonder antipathiek, niettegenstaande zij meer als Sander's zuster dan als zijn nichtje is opgevoed. Ondanks haar vormen en haar kennis bezit zij een onbeschaafd gemoed en de drijfveeren van haar eigen hart schrijft zij natuurlijk ook aan anderen toe. Dat ik het, ondanks dit alles, toch met haar heb kunnen vinden, ligt heel eenvoudig daaraan, dat onze belangen nooit in botsing kwamen, en omdat ik ook een beetje onverschillig ben. Astra liet zich door de bevallige vormen en levendigheid van Mélanie bekoren, zij zwoeren elkander aanstonds vriendschap, die natuurlijk op vijandschap moest uitloopen, zoodra er een man tusschen kwam. Ik ben evenwel overtuigd, dat Mélanie toch zal eindigen met Morosch te huwen; in

haar oog is hij nu veel intéressanter geworden en zij is een meisje dat behagen schept in twist en strijd en hevige tooneelen.

Met Sander is alle vroolijkheid in ons huis teruggekeerd, wij hebben zelfs nu niet meer van de warmte te lijden. Zelfs Juffrouw Witte schijnt weer in haar oude doen te komen.

Ik kan echter 's nachts niet slapen door de dwaze gedachten, die zich van mij hebben meester gemaakt; dan ga ik in den grooten schommelstoel op het balkon zitten en kijk naar de starren, die bij mij altoos een onnoemelijk heimwee doen ontstaan. In het eerste jaar van mijn huwlijk, zat ik dikwijls op dezelfde plek en dan dacht ik, dat ik het nooit in den vreemde zou uithouden, maar dan kwam altijd zijn lieve hand mij over het voorhoofd streelen en dan zeî hij alle gedachten te willen wegstrijken, opdat geen enkele buiten hem om zou gaan. Het is zeer sentimenteel aan zulke gedachten toe te geven. Sander is precies even goed als hij vroeger was, doch hij slaapt Goddank gezond. Dikwijls ga ik tot aan de deur van zijn kamer, als ik mij zoo gedrukt gevoel, maar vóór ik de deur open en hem onnoodig verschrik, heb ik totnutoe steeds mijne zelfzuchtige neiging bedwongen. Natuurlijk doorgrondden wij elkander in het eerste jaar veel beter, toen wij geheel alleen woonden. Zelfs „Goeiertje"

was toen niet eens bij ons, maar thans nu een groote huishouding en vele menschen met uiteenloopende belangen om ons zijn ontstaan, is die uitsluitende innigheid van omgang niet meer mogelijk.

Zou die werkelijk niet meer mogelijk zijn?

Mélanie heeft een eindelooze correspondentie met Sander begonnen; tweemaal per dag brengt de palfrenier hare driekante briefjes met de boodschap: „Eigenhandig afgeven en op antwoord wachten." Dat vind ik niet prettig; Sander moest niet antwoorden; Mélanie heeft mijn zuster beleedigd. Toen ik het hem zeî, antwoordde hij, dat het niet in zijn aard lag om partij te kiezen in zaken van belachelijke vrouwenafgunst, en dat hij buitendien aan Mélanie geen raad kon weigeren, daar haar vader een dwaas is en zij geen broer heeft. Ik zweeg natuurlijk, maar ik geloof dat het mij kwetste en dat merkte Sander, want hij vroeg: „Hoe heb ik het nu met mijn verstandige vrouw?"

Was ik dan altijd zoo verstandig dat ik geen eigen oordeel had? Ik voel mij juist in dezen tijd niet zeer verstandig en ik verlang er oneindig naar, om mijn hoofd als een kind in Uw schoot te verbergen en eens goed uit te huilen.

Moge de goede God U voor mij sparen!

Uw zeer toegenegen

MARGOT.

BURDA, 29 Juni 1877.

Mijn hartje van een moeder!

Och toe, och toe! vergeef mij maar weer! Ik kan wezenlijk mijn gemis aan zelfbeheersching niet begrijpen. Ik ben zoo vreemd tegenwoordig, zoo vreemd, alles ergert mij dadelijk, dat ligt zeker aan de verandering van lucht en aan de vele vreemde menschen. Daardoor ben ik een beetje in de war geraakt. Iedereen is hier zoo goed voor mij, neen maar zóó goed! Mijn eigen vader kon niet beter voor mij zijn dan Sander en Margot heeft zulk een engelengeduld met mij, ik ben er werkelijk beschaamd over.

Verbeeld u, van morgen houdt een elegant rijtuig bij ons stil, en erg in de puntjes gekleed, met ver-

lakte laarzen, glacé handschoenen en een hoogen hoed stapte Morosch er uit. Ik keek juist door de jaloezieën en verwonderde mij over hetgeen ik zag. Mijn vlechten hingen los, ik had het zoo warm. Toen ik echter al die aanstalten zag, dacht ik, het is toch maar beter om mijn haar weer op te maken, men kan nooit weten wat er gebeurt. In Sander's kamer juist onder de mijne, was het raam open, toen hoorde ik de heeren met elkander spreken en mijn naam noemen. Mijn bloed vloog naar mijn hoofd; dat kwam ook, doordat ik bij die warmte mijn armen en die zware vlechten in de hoogte moest houden, om mijn haar weer in orde te brengen.

Op eens hoor ik Sander's voetstap op de trap. Er werd geklopt. „Binnen!" Sander, dood verlegen, begon in de kamer heen en weer te loopen, en ik bleef ook verlegen staan met één vlecht in de hand en den kapmantel over mijne schouders.

Eindelijk kwam het er uit.

„Hij wil met je trouwen!"

„Wàt wil hij?"

„Je tot vrouw hebben!"

Ik begon hardop te lachen.

„St, st!" zeî Sander, „men kan ons beneden hooren!"

„Maar Sander! En zendt je hem niet dadelijk weg?"

„Ik moet het jou toch eerst vragen."

„Neen, natuurlijk, zeg toch dadelijk neen!"

„Maar Astra! het is een uitstekende partij, hij is een fatsoenlijk man en dol verliefd op je!"

„Mijn hemel! hoe afgrijselijk! ik haat zulken onzin!"

„Zoo?" vroeg Sander.

„Wel ja! natuurlijk! Verliefd! Hij kent mij niet eens!"

„Hij beweert, dat hij je zeer goed kent!"

„Daarvoor is hij veel te dom!"

„Ik houd hem niet voor dom!"

„Ja, jij vindt iedereen voortreffelijk!"

„Maar dat is hij ook; met Mélanie is hij er vreeselijk ingeloopen, maar als fatsoenlijk man kon hij niet meer terug."

„En was toen zeker ook dol verliefd?"

„Neen, dat was zijn moeder voor hem."

„Nu, maar ik wil hem niet hebben!"

„Kan je hem dit niet zelf zeggen?"

„Neen, dank je wel, je ziet, ik ben niet eens gekleed. Jij kan zeggen, wat je wilt, ik geef je carte blanche!"

Sander ging zuchtend heen. Volgt een lang pourparler. Ik stond nog altijd met mijn haar in mijn hand en met uitgerekten hals, maar ik kon niets verstaan. Ten slotte allerminzaamste handdrukken en wegrijden, en Sander komt weer binnen met de druppels op het voorhoofd.

„Ik heb dat blauwtje, dat je hem laat loopen,

zooveel mogelijk verzacht. Ik zeî, dat je er nog eens over zoudt denken; dat men elkander beter moest leeren kennen; dat men de trouwplannen moest laten rijpen, zie je, al wat men bij zulke gelegenheden zegt!"

„Heb je dat gezegd? Maar Sander! ik zou je willen slaan! Je hadt hem voor goed moeten laten vertrekken! Sander, je bent onuitstaanbaar met je omzichtigheid."

„Wel, wel! alweer zoo driftig, kleine Etna? Je oogen fonkelen als vurige kolen! Wat heeft hij je nu misdaan?"

„Hij verveelt mij, en omdat hij nu van mij houdt, haat ik hem! Ik wil in 't geheel niet trouwen! Ik wil hier blijven!"

Tant mieux!" zeî Sander, lachte en ging toen naar Margot. Die kwam aanstonds aanloopen en lachte er ook om en wij gingen lachend naar beneden, tot wij Juffrouw Witte tegenkwamen met een uiterst boos gezicht. Wat had die nu weer?

Ik geloof, dat zij een vriendin is van Mélanie; nu heeft zij de verlakte laarzen en den hoogen hoed gezien en nu spuwt zij vuur en vlam! Kan ik dit nu helpen? Ik kan vandaag niet meer schrijven, ik ben te opgewonden!

Uwe ASTRA.

BURDA, 1 Juli 1877.

Lieve Mama!

Astra heeft U op de hoogte gebracht van de overijlde handelwijze van Morosch, maar ik verzoek U dringend om hem naar deze daad niet al te streng te beoordeelen. Natuurlijk was ik ook zeer verrast door zijne onkieschheid en ik begreep niet, dat Sander zijne partij nog trok. Daar ik Morosch nu al sedert jaren ken, ben ik meer en meer tot de overtuiging gekomen, dat een ons onbekende omstandigheid, hem tot dien stap moet gedreven hebben. De houding van Astra jegens Mélanie is hem zeker op de een of andere wijze verdacht voorgekomen, dat hij daarom meende het aan zijn eergevoel verschuldigd te zijn haar onmiddellijk ten huwlijk te vragen. Het is toch merkwaardig, sedert jaren dacht ik aan Morosch als een man aan wiens leiding ik gerust

ons flikkerend dwaallicht zou toevertrouwen; kort vóór dat Astra hier komt, verlooft hij zich en ondanks dit alles gaat hij zooveel van het kind houden, dat hij die betrekking afbreekt, — maar zij wil niets van hem weten. Het spreekt van zelf dat het een jongmeisje nooit voor hem kan innemen, dat hij juist aan een ander hand en hart had toegezegd. Zoo iets zou ook voor mij veel bedenkelijks hebben, indien ik hem niet sedert zeven jaar kende als iemand op wien men zich verlaten kan.

Denk nu maar niet, Mama, dat ik Astra zal overhalen om hem ten slotte toch aan te nemen; ik pas er wel op haar te laten merken, hoe hoog ik Morosch stel, om geen invloed op haar uit te oefenen. Wat mij in die heele zaak hindert, is Sander's standpunt. Een onafgebroken briefwisseling met Mélanie; over en weer beminnelijke attenties; Sander gaat dikwijls te paard naar hen toe; als het was om haar met Morosch te verzoenen, zou hij toch niet zoo oneerlijk geweest zijn, om te trachten Astra gunstig voor hem te stemmen. Daar hij echter op eens het idée in zijn hoofd gehaald heeft, dat ik jaloersch op Mélanie ben, kan ik hem in die heele zaak geen woord zeggen, zonder verkeerd begrepen te worden. Goed, dat Astra en ik elkaar zoo uitstekend begrijpen. Geloof maar niet, lieve Mama, dat ik mij verbeeld dat Sander op Mélanie verliefd is en dat

het daarom zijn belang is om Morosch met Astra te vereenigen; neen, want Mélanie is toch in ieder geval geen vrouw, op wie ik jaloersch zou kunnen zijn, die vrouw zal nog geboren moeten worden. Als Sander mij ontrouw wierd, dan was hij niet meer mijn Sander, dus geen bezitting meer, waarvan ik het verlies zou te betreuren hebben. Hij is mijn Sander, en als ik in zijn eerlijke oogen kijk, dan weet ik, dat wij wel in nietsbeduidende aangelegenheden van meening kunnen verschillen, maar steeds elkander terugvinden in gewichtige zaken. Nu heb ik mijn hart een beetje voor U uitgestort; U heeft mij zoo vriendelijk geschreven, dat U dat het liefste heeft. Moge Uw gezondheid inderdaad zoo aangesterkt zijn als U denkt. De kinderen maken het goed, ondanks de tropische hitte; omdat Juffrouw Witte zooveel aan hoofdpijn lijdt, heeft Costi minder lessen en zij genieten allemaal van tante Astra's bijzijn. Het kleintje is nu geheel hersteld, maar ik wacht tot aan het najaar om haar geheel te spenen. Ik heb Uw goeden raad gevolgd en ben al iets minder gebonden door Marietje. Onlangs kibbelden wij er over wie Uw lieveling is; ik zeî Astra, en zij meende Margot, totdat Sander den knoop doorhakte en zeî dat hij het is! En wat zegt U?

Uwe MARGOT.

BURDA, 3 Juli 1877.

Mijn engelachtig Moedertje!

Nu ben ik weer een beetje hersteld van mijn Morosch-schrik, omdat niemand er mij meê plaagt. Het is toch vreemd, een huwlijksaanzoek is toch geen daad van geweld, en toch verzet men er zich tegen met een energie alsof men het hoofd al half in den strop voelt zitten. „Goeiertje" beweerde, dat zij zeer zelfzuchtige redenen had om te wenschen dat ik zou aannemen. Ik moest hier blijven, dan zou u ook wel hierheen komen, wat zij bijzonder schijnt te wenschen. Zij moet wel veel van u houden. Niet waar, alles zou altijd zoo mooi, zoo goed en zoo voortreffelijk zijn, als het maar juist geschikt

was voor de persoon, die enkel in de kwestie is betrokken. De lucht zou hier heel goed voor u zijn, wegens de overvloedige warmte en den voortdurenden zonneschijn. Sander lachte en zeî:

„Als je Morosch maar eerst leert kennen, dan neem je hem toch! Je zult mij nog op je knieën danken, dat ik van bedenktijd heb gesproken, in plaats van met de Gebiedende wijs op te treden, die je mij ten beste gaf!" Hij beweert zelfs, dat mijn haren te berge rezen.

Ik wilde volstrekt niet meer met Sander rijden, sedert Mélanie die afschuwlijke woorden gesproken had, maar gisteravond kon ik geen geschikte reden vinden om weer thuis te blijven, en zoo kwam het, dat wij na zonsondergang over de heide renden. Wie ter wereld moesten wij nu ook anders ontmoeten dan Mélanie, die alleen reed en peinzend haar hoofd omlaag hield. Haar blik voorspelde niet veel goeds en haar glimlach was alles behalve vriendelijk, toen zij onzen groet beantwoordde. Ik kreeg natuurlijk een kleur, maar ik hoop, dat zij dit niet gezien heeft, omdat het al donker begon te worden. Ik voelde mij zoo onaangenaam als of ik iets op mijn geweten had, wat ik toch inderdaad niet heb. Sander verdreef die stemming weldra door zijn gesprek. Met hem is men nooit uitgepraat; hij maakt ieder onderwerp intéressant. U moest onze avondjes onder de

veranda eens bijwonen, als de kinderen naar bed zijn. Goeiertje en Sander werpen dan den volant der conversatie in de hoogte en laten hem zoolang zweven, tot hij ieder der aanwezigen heeft geraakt en door iedereen naar eigen kracht weer wordt opgegooid, en als hij op het punt is om neer te vallen, vliegt hij op eens weer, schitterend van kleuren, hoog in de lucht.

Er gaat toch niets boven geestige menschen en een vroolijk gesprek. Het is of men vleugels krijgt; of men de vonkjes meê helpt aanblazen, en door het eene het andere in brand vliegt. Margot neemt niet altoos druk aan het gesprek deel. Zij rust in haar lage stoeltje en ziet er zwakjes uit; haar fijne hand speelt werktuiglijk met een lint. Als men dan iets zegt, dat haar niet naar den zin is, verfrommelt zij het lint een beetje, doch zij zegt niets. Sander schijnt zich daarover niet te bekommeren. Zij zal wel meer zoo zijn. Zuurdeeg maakte zich een beetje bezorgd over haar, maar werd min of meer ongeduldig afgewezen, wat haar verongelijkt deed stilzwijgen. Als zij iets vinnigs zegt, weet Sander er een lichte wending aan te geven en verandert daardoor de distel in een bloem. Tegen zijne beminnelijkheid is niemand bestand. Ik zou mijne kinderen aan hem en aan „Goeiertje" willen toevertrouwen, dan was ik zeker, dat zij goed zouden

worden. Dat heb ik hun gezegd en ben toen vreeselijk uitgelachen, omdat ik over kinderen sprak en geen man wilde hebben. Zeker wil ik een man hebben, maar het moet „Mr. Right" zijn!

„Daar weten meisjes niets van of het de ware Jozef is," beweerde Sander.

„Dat geloof ik toch wel," zeî Margot lachend, waarop hij hare hand kuste en toen werd hij stil en bleef in gedachten verzonken.

Gisteren heeft Sander mij eens beknord als een klein kind. Maar ik had het ook verdiend, want ik voer met een soort vlot met de twee jongens op den moerassigen, kleinen vijver. Hij kwam er juist bij, toen ik met mijn haak geen grond meer voelde, niets dan weeke modder, waar wij in bleven steken. Ik lachte, maar het huilen stond mij nader dan het lachen, vooral toen ik zijn gezicht zag. Hij zeî geen woord, nam een langen stok en duwde ons naar den anderen oever. Toen wij gelukkig aan wal gekomen waren, stond hij reeds voor ons:

„Wie heeft jullie permissie gegeven om dat te doen, jongens? Heb ik het jullie niet eens voor altijd verboden? Marsch, naar boven! en van daag komen jullie niet meer beneden!" Ik wilde een goed woordje voor hen doen. Hij beval: naar huis! en de arme ventjes dropen af, om door mijne schuld hun straf te ondergaan, die dubbel zwaar was door het eeuwig-

durend kwaad humeur van Juffrouw Witte, waaraan zij nu niet ontsnappen konden. Ik wilde beginnen met mij te verontschuldigen, doch Sander liet mij niet aan het woord komen, en bracht mij op zulk een wijze aan het verstand, wat ik gedaan had, aan welk gevaar ik zijne kinderen en mij zelf had blootgesteld — aan koorts en een ellendigen dood in den modder, — dat ik bijna voor hem op de knieën was gevallen, als ik mij maar had durven verroeren. Traan op traan rolde langs mijne wangen. Ik was het liefst terstond in het moeras gesprongen, enkel om zijn vreeselijke woorden niet te hooren! Ik ben wezenlijk een dwaallicht en ik heb geen grein verstand in mijn hoofd. Ik wilde hem dit allemaal zeggen, maar ik kon niet.

Eindelijk stak hij zijn hand uit, lachte even en zeî: „Ziezoo, nu is 't uit, nu spreken wij er niet meer over. Maar kom mij eerst raadplegen, voor je weer een groote dwaasheid begaat." Ik prevelde zoo iets van „vergeving" en hij antwoordde: „Kan men wel anders doen? Wat vergeeft men niet aan zulke dwaallichtjes?" Daarmee ging hij weg en floot zijne honden.

Ik was nog nooit zoo diep geknakt geweest. Ik bracht verscheidene uren bij de jongens door, om het arrest wat te verlichten, dat ik hun op den hals had gehaald. Ik wilde ook van tafel wegblijven, daar zij niet mochten komen, maar Margot kwam

naar boven en zeî dat Sander mij wilde zien. Ik zat op heete kolen en sprak niets en voor de eerste maal was ik bang voor hem. Hij begon evenwel spoedig zoo onderhoudend te vertellen, dat ik mijne schaamte en schande bij het gespannen toehooren eenigszins vergat. Later reed hij uit, zonder mij te vragen mede te rijden, hetgeen hij anders altijd doet. Ik bleef weer bij de jongens tot zij naar bed gingen. De arme ventjes liepen bij deze hitte nu hun spelen in de avondkoelte mis. Ik had hun nog voortdurend om vergeving willen vragen. Margot was allerliefst tegen mij, om mij te troosten, maar ik lag toch den halven nacht wakker, gekweld door de schrikbeelden die voor mij oprezen.

Den volgenden dag begroette Sander zijn twee jongens met buitengewoon veel hartelijkheid. Het was hem zeker hard gevallen, dat hij hen den geheelen dag niet gezien had. Och! moeder! het is een vreeselijk gevoel zoo iets te hebben gedaan in een huis waar men logeert. Niemand spreekt er meer een woord over, juist alsof er niets gebeurd was. Maar dat maakt nog veel meer indruk. Er blijft veel meer hangen van iets waarover men niet spreekt. Wanneer zal ik toch eens ophouden met aan mijn eerste opwelling gehoor te geven? Wanneer zal ik leeren om rustig en kalm, met overleg te werk te gaan? Ik wilde u dit eerst in 't geheel niet vertellen,

maar voor mijn eigen vernedering en kastijding heb ik het toch gedaan. Als ik nu maar niet al te zeer in Sander's achting gedaald ben. Daar zou ik erg ongelukkig om zijn! Men hecht soms zoo veel aan de gunstige meening van sommige menschen. Als Sander zeî: „Spring daarin!" dan spring ik, en ik vraag niet of ik in 't vuur of in 't water spring. Gesteld hij zeî eens tegen mij: „Trouw met Morosch" en hij zeî het met even veel ernst en nadruk als hij mij gisteren onderhield over mijn onnadenkendheid, dan zou ik het doen al kostte het mij ook mijn leven. Waarom boezemt de eene mensch ons zooveel vertrouwen in, terwijl men van den ander iedere beweging wantrouwt? „Goeiertje" zeî, dat ik niet alle mannen met Sander mocht vergelijken, want ik zou er toch geen *à sa taille* vinden. Of Margot wel weet, dat zij in dien man een lot uit de loterij heeft? Hare oogen moesten altijd stralen van vreugd en dat is toch niet het geval. Zij heeft heel veel op met Morosch. Ik laat haar kalm al zijne goede eigenschappen opsommen, luister aandachtig, en als zij klaar is, lach ik haar uit. Zoo leg ik dat nu aan. Zij stelde mij voor hem op de thee te vragen, maar toen heb ik haar mond toegehouden. Ik hoef niet te trouwen, daar ben ik nog veel te kinderachtig voor, veel te veel *tête de linotte!* Als ik maar wist, of u weer geheel hersteld

is! Ik kus uwe lieve handen, oogen en hals, en ik vlei mij aan uw borst, met mijne armen om u heengeslagen als wilde wingerd of convolvulus! Moedertje, ik hou zoo veel van u!

Uw kleine, dwaze

ASTRA.

Burda, 7 Juli 1877.

Lieve Mama!

Wij keeren juist van zulk een heerlijk uitstapje terug, dat ik, hoewel het reeds laat in den avond is, U daar toch nog van moet vertellen. Bij alle leed en bij alle vreugd is het steeds mijn eerste gedachte, daarmee tot U te komen. Dat dit geluk door alle jaren der scheiding heen mijn deel is gebleven, beschouw ik nog als een bijzonder bewijs Uwer liefde; door de vriendelijkheid waarmee U stilstaat bij al de kleine bijzonderheden mijner brieven heeft U mij dikwijls in den waan gebracht, dat wij nog bij elkander wonen.

Wij hebben een paar aangename dagen doorgebracht in een klein klooster dat op een paar uren

afstands van Czernovitz gelegen is aan de grenzen van Moldavie. Wij hebben de heele route per as afgelegd, omdat Astra en ik zoo oneindig liever per rijtuig als per spoor reizen. Opdat ik in alle opzichten gerust zou kunnen zijn, verraste Sander mij met het bericht dat niet alleen Marietje, maar ook de twee oudsten en de juffrouw meegingen. De bonne volgde met de kinderen in den tweeden wagen en Sander ging met ons drie dames vooruit. Maar wij wisselden om en om, Sander en Astra gingen bij de kinderen zitten en Lina kwam dan bij juffrouw Witte en mij. Astra was uitgelaten van vreugde; zij had plezier in iedere bloem aan den weg en toen wij in de bergen kwamen, gaf zij haar heele répertoire van liedjes ten beste. Juffrouw Witte was ook weer eens de oude van vroeger; Sander bleef zich als altijd gelijk, de gezichtjes der kinderen straalden van pret, maar het gelukkigst van allen was Uw oude Margot. Al de wolkjes aan den horizon, dat wil zeggen aan den horizon mijner verbeelding, dreven af door de heldere en warme zon; het lag toch ook maar alles aan mijne zenuwachtigheid, dat ik de liefste menschen in een ander daglicht meende te zien. Jammer, dat „Goeiertje" er niet bij was, die rijtoer van negen uren achtereen had haar afgeschrikt. Tegen den avond, toen het al zeer donker werd, kwamen wij in het klooster, dat in een nauw, boschrijk dal ligt, waar

de Sereth zich doorheen slingert. Wij hebben het dadelijk Astracha gedoopt naar Astra, die de eerste was om het te ontdekken, toen Sander zich al ongerust begon te maken. Hij was er namelijk zelf nog nooit geweest; Morosch had er hem veel moois van verteld en had ook aangeboden om de kloosterlingen van onze komst te verwittigen. Voor bedankje had hij verwacht, dat wij hem zouden vragen zich bij ons aan te sluiten, maar Astra had zich daartegen verzet en Sander heeft Morosch toen op handige wijze te verstaan gegeven, dat wij een heele bezending kinderen, bonne's en gouvernantes met ons voerden, en dat hij ons dus zou hinderen.

Toen wij het klooster naderden, dat van uit de verte gezien een statigen indruk maakte, konden wij een zeker gevoel van angst niet bedwingen; het zag er griezelig uit. Astra zette hare mooie oogen wijd open; alle mogelijke verhalen van oude burchtsloten, waar het spookt, kon men in die oogen lezen. Toen wij de binnenplaats opreden, bleef alles doodstil; het groote steenen huis scheen uitgestorven. Sander schudde het hoofd, Astra beweerde, dat wij in het uiterste geval wel in de rijtuigen konden overnachten. Sander trad de ontvangzaal van het klooster binnen. Na een paar minuten in gespannen verwachting te hebben doorgebracht, zagen wij hem met een ouden haveloozen monnik terugkomen.

„Wij zijn wel niet verwacht; de Staritz is met ongeveer alle monniken naar een kerkelijk feest, dat hoog in de bergen gevierd wordt en hij keert eerst overmorgen terug, maar deze brave, half-blinde, heilige broeder zal voor ons zorgen," zeî Sander, toen hij ons uit het rijtuig hielp.

„De logeerkamers dragen sporen van vroegere pracht," voegde hij er bij. Het was natuurlijk honderdmaal aardiger, dat wij niet verwacht waren en dat wij nu zelf onzen maaltijd moesten toebereiden; de kinderen en Astra legden een ijver aan den dag, die slechts door Sander en juffrouw Witte werd overtroffen. Het was net een studentenboel! Goed, dat die voorzichtige moeder zoo veel proviand had meegenomen, en dat zij de kaarsen niet had vergeten, anders hadden wij ons met de sterren moeten behelpen, omdat de maan te laat opging, om trouw te blijven aan den almanak. Daarbij zulk huiverig ruischen van bosch en water in het dal en het geheimzinnig opduiken van de verschrikte monniken in de groote, niet onderhouden, maar eenmaal vorstelijke vertrekken. „Dat is weer op end' op Morosch! Verliefd tot over de ooren, maar niet in staat, om voor zijn aangebedene logies te bestellen," zeî Sander lachend. Ik noemde hem onrechtvaardig, omdat de Staritz op reis was en dus de brief waarin hij logies bestelde zeker nog ongeopend lag. „Stem toe,

dat mij zoo iets nooit, onder welke omstandigheden ook, zou gebeurd zijn," hernam Sander en daar iedereen het hieromtrent met hem eens was, moest ik ook wel toegeven. Om 10 uur ging ieder — natuurlijk geheel gekleed — naar bed, en een ieder beloofde zijn best te doen om in te slapen. Makkelijk ging dit evenwel niet, want geheele armeeën kan zelfs insectenpoeder niet verslaan. Eindelijk gelukte het mij toch. Het scheen mij toe dat ik nauwlijks was ingeslapen, toen ik weer ontwaakte door dat iemand mijne hand aanraakte. Ik stond verschrikt op en door den helderen maneschijn zag ik, dat juffrouw Witte voor mij stond.

„Mevrouw," fluisterde zij, „ik geloof, dat er iets met Mijnheer gebeurd is."

„Om Gods wil, waarom denkt u dat?

„Mijnheer is al twee uur heen, en nu juist toen ik uit het venster keek, zag ik ruiters, tot aan de tanden gewapend, langs het huis draven en in het kreupelhout verdwijnen."

Ik moest het uitproesten, hoewel ik haar volstrekt niet wilde hinderen. „Mijn lieve juffrouw, de middeneeuwen spoken u door het hoofd, ruiters in dit armoedig dal! Mijn man zal naar de kerk zijn. Hij had immers gezegd, dat iedereen die wakker was, met hem meê mocht gaan om den nachtdienst bij te wonen. Het schijnt dat Astra zich ook verslapen heeft en nu de tokka misloopt."

„O neen! Juffrouw Astra is ook verdwenen!"

Op hetzelfde oogenblik hoorde ik hoefgetrappel.

„Ziet u wel," riep juffrouw Witte uit, veel te verschrikt om haar triomf te vieren, „men zal ons hier overvallen. Heer in den hemel!"

Ik vloog naar een der groote, kale vensters. Ja, het zag er inderdaad onrustbarend uit; drie mannen te paard hielden juist voor de deur stil en schenen te beraadslagen, wat hun verder te doen stond. Terugkeerende monniken konden het niet zijn, want ik zag wapens; misschien grensjagers wier uniform verborgen was onder een grooten, ruimen mantel. De schaduw der reusachtige dennen, waar het maanlicht ternauwernood doorheen kon gluren, beletten mij iets op den weg te onderscheiden. Men moest een langen gang door om naar beneden te komen, het venster was te zwaar dat ik het kon openen om hen aan te spreken, maar iets moest er toch gedaan worden. Waren het misschien toch bandieten, die onze wagens en paarden wilden rooven? De stal, waar de bedienden overnachtten, lag ver af en in huis was alles doodstil. Hoe fataal, dat Sander er nu niet is!

„Ik moet naar beneden en zelf gaan zien, wat zij willen," zeî ik na kort overleg.

„Neen, neen! Of neem mij ten minste mêe," zeî juffrouw Witte snikkend. In de voorkamer zonder

venster was het pikdonker, wij moesten terug om een licht aan te steken, en toen kropen wij voorzichtig de trap af. In een hoek van de voorkamer lag de oude monnik, die ons bediend had, op een stuk tapijt te slapen. Op dit onverwacht gezicht kreeg de juffrouw bijna stuipen. Toen wij eindelijk beneden waren — de juffrouw klemde zich zoo aan mij vast, dat ik haar bijna moest voorttrekken — en de geopende huisdeur uitgingen, lag het dal stil en rustig voor ons; onbewegelijke dennen keken ons aan, en het eenige gedruisch dat men hoorde, was het bruisen van het water.

„Hebben wij ons vergist?" vroeg ik ontsteld. De juffrouw luisterde en keek naar alle richtingen. Doodsche stilte! Op eens hooren wij voetstappen en Astra's helderen lach. Ik was toch blij, want Sander kwam met haar meê. Toen zij ons op de stoep voor de huisdeur zag, vloog zij op ons toe en riep:

„Toe, Sander! laat mij het vertellen, het is al te grappig."

Sander viel haar in de rede: „Margot, het is weer op end'op Morosch, verder hoef ik je wel niets te zeggen!" Maar Astra liet het daar niet bij.

„Laat ik dus van voren af aan vertellen! Ik wilde met Sander naar de kerk en wachtte tot in den treure op de tokka. Maar alles te vergeefs! Bij Sander was nog licht op — hij zat als een dweepziek

jongeling in Byron te lezen — ik klopte op zijn deur en zeî: „Kom mee naar de kerk; het is hier binnen zoo bedompt en buiten is het zoo heerlijk koel." Hij liet zich overhalen en wij sukkelden naar de kerk. Maar er was geen dienst; alle monniken die hier zijn achtergebleven, zijn doof, blind of — hoe heet het ook? zijn Analphabeten — dit beduidt, dat zij niet kunnen lezen. Ik had geen lust om weer terug naar mijn kamer te gaan. Sander, zoo als altijd galant, dacht dat hij toch beter deed met aan den levenden Byron — aan mij — de voorkeur te geven boven den dooden dichter, en zoo wandelden wij samen door het stille dal, liefst zoo ver mogelijk van het geruischmakende water, om ongehinderd te kunnen praten. Op eens: romantisch getrappel van paarden! Sander, als voorzichtig man, trekt mij in het donker tusschen de boomen, opdat wij niet gezien konden worden en ulieden ongezien konden beschermen. Hij had echter zijn pistolen wijselijk in zijn reistasch gelaten! En wat zien wij? Roovers? Neen! Monniken? Neen! Soldaten? Neen! Niemand anders dan Morosch met twee van zijn bedienden. Ik ben bijna op den grond gevallen van het lachen. Daar bewaakt hij 's nachts in stilte het huis waar zijn engel in slaapt, of waarin zij behoorde te slapen, maar hij bewaakt het met zooveel rumoer, dat hij het heele dal in opschudding brengt."

Is dat niet karakteristiek voor den goeden man? Sander stak er danig den spot mee, maar ik vond het werkelijk nog zoo dwaas niet. Wij gingen natuurlijk niet meer naar bed; ik ging op de stoep zitten en genoot den heerlijken nacht, terwijl Sander met Astra en de juffrouw in den maneschijn ging wandelen en de beide meisjes leerde rooken. De kinderen hadden ondanks alle ontberingen goed geslapen. Den volgenden dag bleven wij nog tot 3 uur in het klooster; toen brachten wij Sander, die weer zitting van de Staten heeft, naar Czernovitz, en vandaag reden wij zonder den lieven man, maar toch geheel met hem vervuld, naar huis. Het was overheerlijk! De uren die men soms aan de dagelijksche sleur ontwoekert, tellen voor maanden, wat rust en ontspanning betreft. Ik heb U nu zulk een langen brief geschreven, maar ik wilde ook weer eens zonder klachten, dankbaar en gelukkig tot mijn lieve moeder komen. Met alle liefde:

Uwe toegenegen

MARGOT.

BURDA, 13 Juli 1877.

Mijn hartemoesje!

Van ons heerlijk uitstapje hoef ik U niet meer te vertellen, daar Margot het reeds zoo uitvoerig gedaan heeft; U weet zelfs, dat de ontmoeting met Morosch ons eenig avontuurtje op dien tocht was. Hij zal nu zoo'n soort nachtmerrie worden, een spook, dat overal onze rust stoort.

Sander kwam gisteren weer terug en bracht hem mede; hij beweerde, dat het niet betamelijk zou zijn Morosch niet ten eten te vragen, nu hij zich zooveel moeite voor ons had gegeven. Nee, maar wat een dîner! Ik was zoo ondeugend gestemd, dat ik niet kon nalaten de grootste dwaasheden te zeggen. Ik

wilde Morosch „het land" aan mij doen krijgen, door hem te laten zien hoe kinderachtig ik nog was. Ik wierp hem de klein-russische, poolsche en rumeensche woordjes naar het hoofd, die ik hier heb opgevangen, en ik maakte er zulk een ratjetoe van, dat hij „*bewildered*" zat te kijken en niet meer wist hoe hij het met mij had.

Hij wilde gaarne in dien trant mêedoen, maar dat ging hem niet goed af; hij leek wel een beer die kunstjes maakt, maar ik flikkerde en stoeide zoo, dat hij het opgaf en voortdurend van Margot naar Sander keek en dan weer naar mij. U weet genoeg, wat ik in een van mijne malle buien kan vertoonen.

Na tafel vloog ik met de jongens weg, en wij kwamen ieder met een veulen terug, dat wij op het grasperk vóór het huis letterlijk dol maakten. Dat waren me sprongen! Margot werd verlegen over mijne kinderachtigheid en dat prikkelde mij hoe langer hoe meer. Toen ik genoeg van het draven had, keerde ik erg verhit op het terras terug en begon een krans te maken, waar de kinderen mij bloemen voor aanbrachten. Morosch moest natuurlijk weer achter mij gaan staan en toekijken. Hij begon zelfs te zeggen: „Voor het geval die krans geen byzondere bestemming heeft — — —

„O stellig" riep ik uit en ik zette Marietje, die bij Margot op schoot zat, snel den krans op 't hoofdje.

„Arme Tantalus!" zei Sander zachtjes. „Goeiertje" moet zeker ook in het complot zijn, want die sprak op eens van muziek maken. Ik keek er mijn beau eens op aan en dacht: Die houdt toch niet van muziek, ik zal hem Händel en Bach voorzingen, want hij hoort zeker alleen maar gaarne Fatinitza en Giroflé Girofla! Ik haalde dus met den grootsten ernst mijn muziek te voorschijn, en kneep juffrouw Witte in den arm, toen die iets anders wilde voorstellen en ik begon met Judas Maccabeus!

„Hoe mooi!" zeî de stumpert heel geduldig. Toen volgde „Mein gläubiges Herze" van Bach. Daarna sprong hij op, kwam naderbij en zeide: „Dat is prachtig! Dat zou men in de kerk willen zingen!" „Het wordt ook in de kerk gezongen" zeî ik. Zou ik mij toch vergist hebben? Juffrouw Witte zong toen een Italiaansch deuntje, hij ging zitten, sloeg de maat met zijn hoofd en zeî: „Het is werkelijk beelderig!"

Aha! dus heb ik toch juist geoordeeld. Toen kwam ik weer met een cantate van Mozart voor den dag. Hij viel bijna in slaap! Zijn oogen werden zwaar en hij hield ze met moeite open; toen zag hij er niet heel slim uit. Margot kreeg medelijden met hem, lag de prachtige duëtten uit Figaro op de piano en toen nog een van Rubinstein. En de stakkert werd weer wakker. Ik hoopte dat hij nu zou weggaan. Maar jawel! hij voelde zich veel te veel op zijn gemak, hij ging nog

mêe in den tuin en zocht kennelijk gelegenheid om mij alléén te spreken; dat vond ik de grap wat al te ver drijven! Ik riep de jongens, zeî dat ze hun fransche les nog niet geleerd hadden, groette en verdween met de kinderen. Het repeteeren duurde juist zoo lang, tot ik zijn paard hoorde weggaloppeeren: toen verscheen ik weer met een deftige buiging in den salon en zeî: „Ik kom mijn pak slaag halen, ik heb het eerlijk verdiend." Sander lachte. „Ik vrees, dat je niet slim genoeg bent geweest, voor het geval je hem wildet afschrikken! Hij heeft in de overdrevenste bewoordingen over je gesproken, hij is zoo verliefd, dat zijn hoofd op hol is, en hij wil gaarne spoedig terugkomen."

„En je hebt hem natuurlijk voor morgen gevraagd?"

„Dat hadt je verdiend! Dat zou de juiste straf zijn voor je ongehoord coquetteeren."

„Noem je dat coquetteeren? Margot, wees jij rechtvaardig!"

„Je was zoo coquet als een veulen in de wei!"

„Kom, kom! ik heb dan andere menschen zien coquetteeren, Mélanie bijvoorbeeld, dat zag er heel anders uit!"

Margot kreeg een kleur; het is haar altoos onaangenaam, als ik over Mélanie spreek, daar dit een domper op de trouwplannen is.

„Hij was bijna in slaap gevallen, de arme kerel!"

zeî Sander. „Ik had gaarne een cigarette naar zijn hoofd gegooid om hem wakker te houden!"

„Laat me hem toch leeren kennen! Jij hebt er immers dien mooien uitweg op gevonden! Nu leer ik hem kennen! Ik probeer hem nauwkeurig, doorloop alle registers met hem, dan weet ik waar ik aan toe ben als jullie mij half in onmacht naar het altaar sleept, in de banden van den heiligen echt!"

„Kom, Margot, rijd met ons mêe," zei Sander. Zij kreeg een kleur van plezier, ging zich snel verkleeden en toen maakten wij een rijtoer, die inderdaad verrukkelijk was. Sander was werkelijk allerinnemendst. Het is toch mooi, als een man zich onder de zijnen op zijn voordeeligst vertoont. Zoo velen schitteren in gezelschap en zijn thuis onuitstaanbaar. Morosch is zeker niet op zijn voordeeligst in gezelschap, maar of hij het thuis is, daar twijfel ik toch aan. Zijne moeder vergoodt hem, dat is waar, en zijn zusters ook. Hoe of die wel zijn? Mélanie zeî, dat het onuitstaanbare wezens zijn, maar Mélanie *„ne ménageait pas ses expressions"* als zij driftig was. Ik zou te trotsch zijn om mij zoo uit te laten over de familie van mijnen man! En zij hield toch eigenlijk veel van hem, was ontzettend jaloersch, en had hem weer gaarne aangenomen, als hij zich niet zoo gemakkelijk had laten bedanken. Het was fatsoenlijk van hem, dat hij om mij gekomen is. Daarmêe was

de eer echter voldoende hersteld. Ik wenschte, dat hij dit nu maar vergat. Ik zal hem eerstdaags eens aan het verstand brengen, dat ik geen cent bezit, dat wij van uw pensioen leven, en dat wij niet samen hierheen konden komen, omdat het te duur was. Misschien brengt dit hem tot andere gedachten. Mélanie is zeer rijk, en zijn eigen familie moet erg op geld zien, zooals de meeste families. Of *hij* zoo is, daar heb ik nog niet op gelet. Als ik maar eens iets kon breken, dat hem toebehoort; dat is een moment waarop men ieder karakter precies kan bestudeeren; of hij er in 't geheel niet naar omziet; of hij er een treurigen blik op slaat; of hij het in de hand neemt, of wel er over jammert! Zulk een moet men vooral niet tot man nemen, die is onuitstaanbaar in de huishouding. Ik wil hem evenwel in 't geheel niet nemen, want ik dweep nog met liefde! Zoo onpraktisch ben ik! Maar ik droom van zoo'n groote, onmetelijke, overweldigende liefde, waarbij men het bespieden en bestudeeren geheel en al vergeet. Sander beweert, dat dit naderhand toch komt; Margot lachte en zeî, dat hij heel goed wist hoe dat kwam, en dat hij zich nu maar niet zoo moest houden. Toen zong hij: „Laurentia, lieve Laurentia mijn!" tot wij zoo lachten, dat de paarden van zelf door het schudden gingen draven. Niet waar, moedertje, U wil mij nog in lang niet kwijt zijn? Het geld is voor

ons beiden toereikend! Ik hoef immers nooit te denken *de te débarrasser de ma personne?* Zeg het toch, zeg het toch gauw, anders bega ik een *coup de tête!* U weet, daar ben ik toe in staat.

Uw dwaallichtje.

BURDA, 20 Juli 1877.

Lieve Mama!

Wij hebben gisteravond zulk een intéressant gesprek gevoerd, dat ik er nog opgewonden van ben. Den geheelen nacht heb ik in mijn droom met Sander gediscussieerd. Onophoudelijk trachtte ik hem aan het verstand te brengen, dat zijne theorieën onhoudbaar zijn en toen ik hem ten slotte niet kon overtuigen, vergoot ik in mijn slaap tranen van wanhoop. Sedert wij elkander overdag niet meer zooveel spreken, voer ik dikwijls in mijn droom zulke lange gesprekken met hem. Nu moet U maar eens uitmaken, wie gelijk heeft. Sander nam als uitgangspunt een philosophisch werk, waaruit hij ons had

voorgelezen — hij heeft soms geen rust tot hij Astra van al zijne denkbeelden heeft overtuigd, wat ik wegens haar jeugdigen leeftijd zeer overbodig vind. — Sander begon dus met te zeggen, welk een onbegrijpelijke en algemeen verbreide dwaasheid het was, om den menschelijken wil voor vrij te houden. Dit maakte aanstonds een pijnlijken indruk op mij en daarom zweeg ik, onderwijl hij aan Astra, die het geheel met hem eens was, dit punt verklaarde door allerlei psycho- en physiologische redenen, tot ik er letterlijk duizelig van werd.

„Dus had Peter gelijk, toen hij verleden jaar onze schuur in brand stak; hij moest het doen, hij had immers geen vrijen wil", met deze woorden viel ik hem in de rede.

„Natuurlijk moest hij het doen, maar het zoogenaamde recht is iets anders; hij moest het doen, ik moest het aangeven en jij moest het verontschuldigen."

„Hemel, Astra, help mij toch, voel je dan niet aan welke bandeloosheid men huis en haard prijs geeft door zulke theorieën?"

Astra zweeg; zij was van Sanders oordeel, maar zij vond het beter om mij niet tegen te spreken, omdat ik mij de zaak aantrok. Ik zweeg daarom ook weer een poosje, en zoo kwam hij er toe — zooals ik al lang verwacht had — om over de liefde te

spreken. Als hij alles wat steun en kracht geeft in het moreele leven wegredeneert en het vrije recht van ieder gevoel met voeten treedt, dan is het of ik den grond onder mijne voeten voel wegzinken en dan moet ik wel eens denken aan de woorden van Marie Gösche, toen zij hoorde, dat ik verloofd was: „Margot, hoe kan je met een man trouwen, die van een ander geloof is; jullie kunt het dan in je heiligste gevoelens nooit eens zijn." Zij was wel is waar eene orthodoxe protestante en wij waren altoos vrijzinnig; de vorm van het geloof had voor ons niet zulk een gewichtige beteekenis, en Sander stond en staat nog uit een moreel oogpunt zoo hoog als de beste. Maar gisteren moest ik hem toch tegenspreken.

„Sander," zeî ik, „het recht van bestaan van het een of andere gevoel wil ik je graag toegeven, maar de mensch heeft niet het recht om naar ieder opkomend gevoel te handelen. Ieder gevoel toch moet lang in eigen boezem bewaard en bespied worden; men moet het toetsen aan het koude licht van het verstand, vóór men het in praktijk brengt; anders handelt men als dier en niet als mensch!"

„Maar daartoe wordt valschheid vereischt! Ik zou het ééne moeten voelen en het andere doen? Hoe kan je dat verdedigen, juist met de liefde die waarheid verlangt?"

„Ik weet het niet, Sander, ik heb niet zooals jij die makkelijkheid om mij uit te drukken, maar ik draag de muurvaste overtuiging met mij om, dat je theorieën, in het praktische leven toegepast, in botsing komen met de waardigheid van den mensch."

„O, wij spraken niet over waardigheid, dat is een conventioneel begrip; wij spraken over menschen zonder vooroordeelen, en hunne gevoelens waren wij aan het ontleden."

„Dan ben ik blij, dat ik geen menschen, vrij van alle vooroordeel, ken," antwoordde ik, waarop Astra lachte en mij omhelsde.

„Jij strijdt zooals vrouwen dat plegen te doen, altoos met eene persoonlijke *pointe,*" zeî Sander min of meer geraakt.

„O neen, Sander, juist voor mij zijn het onpersoonlijke theorieën, daar jij, met wien ik toch alleen maar te maken heb, nooit volgens die theorieën gehandeld hebt. Je beweerde altoos — ook volgens die theorie — dat liefde nooit langer dan twee jaar duurt, dat is het maximum; na verloop van dien tijd verandert liefde in onverschilligheid, of wel, zij verbleekt in koele vriendschap. Zeg nu maar zelf eens, welke van de twee mogelijkheden met onze liefde gebeurd is, en erken, dat juist bij jou theorie en praktijk in tegenspraak zijn."

„Mevrouw!" antwoordde Sander een beetje ironisch,

zoodat het mij pijnlijk aandeed, „voor eene onpersoonlijke discussie was dit voorbeeld wel eenigszins persoonlijk."

Toen ging hij voort met zijne geestig te berde gebrachte voorbeelden aan te halen, tot ik zulk een wanhopende drift voelde opkomen, dat ik de kamer uitging om niet uit te barsten. Misschien ben ik niet vernuftig genoeg, om de nieuwste phasen, waar Sander in gekomen is, volkomen te begrijpen; ik begrijp alléén, dat hij eenzijdig, op voor mij pijnlijke gedachten doordraaft.

Lieve Mama, help mij, spreek mij eens goed toe, maar zeg niet, dat Sander niet zoo hoog meer staat als vroeger; zeg ook niet, dat hij ongelijk heeft, als U het niet werkelijk gelooft. Het heeft immers geene praktische beteekenis, maar ik ben nu eenmaal niet gewoon, om het over eenige kwestie niet meer eens met hem te kunnen worden.

Uwe MARGOT.

BURDA, 26 Juli 1877.

Moedertje, weet u wat? De philosophie! Leve de philosophie! Daarmeê kan men alle trouwlustigen de deur uitjagen. Ik laat mij door Sander alles instampen, ik zeg op alles ja, waar Margot woedend om wordt, en naderhand werp ik Morosch al dat moois naar het hoofd, net alsof ik dat alles zelf bedacht had. Gisteren was hij bij ons; toen heb ik hem een voordracht gehouden over den vrijen wil, tot hij er duizelig van werd.

De arme stumpert weet evenveel van philosophie, als zijn groote hond, die werkelijk prachtig is. Hij had hem mij bijna gegeven, maar toen hield ik gauw op met bewonderen, streelen en omhelzen en wierp mij weder hals over kop in de philosophie. Als hij daardoor niet genoeg van mij krijgt, dan is het een

wanhopig geval, en dan moet men hem naar een badplaats sturen om een kuur te ondergaan. Ik bewees, dat er geen vrije wil bestaat. Hij begon hard te lachen en zeî: „Ik zou nu zeer gaarne een cigarette aansteken en ik doe het toch niet. Dat is toch mijn eigen wil die het mij belet!"

„O! volstrekt niet, opvoeding, conventie, beleefdheid, in één woord alles! maar geen vrije wil!"

„Ik zou u gaarne iets willen zeggen en ik doe het toch niet, dat is toch mijn wil!"

„In het minst niet!" zeî ik, „het is gebrek aan opportuniteit." En zoo ging het maar door, ik altoos tegensprekend, hij zeer praktisch en soms werkelijk zeer verstandig. Ik moest soms volslagen paradoxaal worden, om hem geen veld te laten winnen. Weet u, moedertje, hij is geen domme man, maar ontzettend praktisch, en dat past dan al heel slecht bij ons droomers, die soms gaten in de lucht redeneeren. Daar komt Sanders veelzijdigheid dan altoos sterk bij uit. Met Morosch wordt hij zoo praktisch, nee, maar, zóó praktisch! Zij spreken over landbouwkunde en staathuishoudkunde tot het mij groen en geel voor de oogen wordt, en als ik mij dan doodelijk verveel, dan brengt Sander eensklaps een onderwerp op het tapijt dat mijn hoofd in onstuimige actie doet komen. Morosch is daarbij niet meer of minder dan botanicus, de droogste wetenschap die ik bedenken kan.

„Toch is botanie veel werkelijker dan philosophie" zeide hij. „Ik heb hier bijvoorbeeld eene levende bloem in mijne hand en ontleed haar —"

„Doe dat niet niet," riep ik en rukte hem de bloem uit zijne hand. „Gij vernietigt haar en dan is zij dood!"

„En hoeveel vernietigt de philosophie niet? Zij vernietigt het heilig kinderlijk geloof en de teerste banden en alles scheurt ze vaneen. Neen! ik wil niet alles verklaard hebben; want wie het mij verklaart, is evenals ik een mensch en weet er niet meer van dan ik."

Zijne stem had bij die woorden vurig geklonken. Onwillekeurig moest ik hem aanzien en stilzwijgen. Als iemands gemoed terwijl hij iets zegt van aandoening trilt, kan ik hem niet bespotten en afstooten, zelfs al vermoedde en vreesde ik in het eerstvolgend oogenblik eene déclaratie. Mijn goedmoedigheid heeft dan de overhand en wil vooral geen leed doen. Een zoo schitterend vernuft als Sander bezit, vreest men niet te krenken of te wonden, omdat men zich bewust is van zijn overmacht. Weet U, het is zoo heerlijk zich heel klein tegenover iemand te gevoelen; het is werkelijk een zeldzaam genot. Zoo zou het moeten wezen als ik trouwde; ik zou gaarne mijn meester vinden, naar wien ik opzag en onder wiens hand ik mij neerboog in kinderlijk vertrouwen. Sander is misschien de eerste sterveling, die mij imponeert, en de nieuwheid van dat gevoel is vol

bekoring. Hij is de eerste, die mijn geest van verzet intoomt. Morosch voelt zich daarover erg ongelukkig.

„Maar spreek hem dan toch tegen," zegt hij levendig, als hij duidelijk ziet, hoe ik instem met Sanders paradoxen.

U schrijft wel, Moedertje, dat ik beproeven moet Morosch lief te hebben en „Goeiertje" zegt hetzelfde, maar hij is zoo in 't geheel niet mijn meester. Ik voel mij zijn meerdere, daar ik hem ad libitum ontzien of ongelukkig maken kan, in plaats dat hij met een olympisch kalm gevoel van meerderheid op mij, kleine wijsneus, neerziet. O, ik zou zoo bang zijn hem dadelijk onder den pantoffel te hebben. Ik moet een beetje bang zijn voor den man, dien ik bemin, zoo'n heel klein beetje bang. Maar hoe is 't voor mij mogelijk bang te zijn voor Morosch? U zoudt louter om het idée lachen als U hem zag. Hij moet zelf zijne vrouwlijke verwanten niet toonbaar vinden, want hij brengt ze nooit meê. Die zullen wel lief zijn! En ik moet eerlijk zeggen, in één huis met eene alledaagsche moeder en alledaagsche zusters — dat is een beetje te veel van mij gevergd, moedertje! Nooit spreekt hij met zekeren eerbied den naam „moeder" uit, maar altijd met eenigen schroom, als verontschuldigde hij zich eene moeder te hebben. Dat heeft een fatalen indruk op mij gemaakt. Natuurlijk als U mij volstrekt kwijt wilt zijn — U spreekt

daarbij op zulk eene vreeselijke manier van uw ouderdom en uwe gezondheid — Moedertje, dan moet ik het wel opgeven! U is nog heel jong en heel sterk en U zal nog langer leven dan wij allen. Zeg niet zulke leelijke dingen; dat maakt mij ziek. Als U evenwel gezond zoudt worden, wanneer ik mij verloofde, dan verloof ik mij morgen aan den dag zonder bedenken. Hij heeft mij werkelijk erg lief; Sander beweert wel, dat liefde niet langer dan twee jaren duurt, maar na verloop van twee jaren zal ik beginnen van hem te houden, en op die wijs lossen wij elkander dan af in dat aangename gevoel. Heeft hij mij twee jaren liefgehad, dan zal ik hem dankbaar zijn voor zijn volhouden, zoo dankbaar dat ik in 't vervolg niets meer zal begeeren! — Juffrouw Witte is onuitstaanbaar. Als ik alleraangenaamst met Sander spreek, dan komt zij altoos tusschenbeiden, mengt zich in het gesprek en deelt sermoenen uit en dan bruis ik op en dan wordt zij venijnig. Sander ziet dat kalm aan en lacht zoo lang tot ik mij schaam. Zij weerspreekt hem enkel, wanneer ik zijn gevoelen deel en is van zijn gevoelen als ik tegenspreek. Ik ben achter die aardigheid gekomen en nu speel ik komedie en dan lach ik tranen met „Goeiertje," voor wie het kluchtspel wordt opgevoerd. Margot heeft dat niet graag; zij lacht er niet om, maar Margot is dan ook zoo verouderd. Ik weet niet goed, wat

haar scheelt. Zij is volstrekt niet meer in zulk een aanbidding voor Sander en maakt zich dikwijls boos op hem. En als hij gaat rijden, komt zij niet bij zijn paard, niet eens aan het venster, maar blijft in haar stoel zitten of onder de veranda voortlezen. Onlangs heeft zij anderhalf uur over één bladzij gelezen. Ik heb het heel goed gezien. Wat heeft zij toch? Is het niet vreemd dat men met menschen die ons het liefst zijn en ons het naast aan het hart liggen, dag aan dag kan omgaan, zonder den moed te hebben hun te vragen: „Wat heb je? Wat scheelt je?" Als iemand ontevreden is, krijgt hij op eens zoo iets vreemds, ongenaakbaars, dat elk deelnemend woord terughoudt. Maar waarom is zij misnoegd? Niets en niemand is er hier veranderd. Het leven gaat hier zoo rustig en tevreden voort, misschien is er alleen een orkaantje noodig of een licht onweersbuitje. Misschien is zij onder den invloed van de warmte, die mij opwindt. Het schijnt of ik voor het Zuiden geboren ben, want hoe warmer het is, des te opgewekter en frisscher word ik. Sander heeft net hetzelfde; daarentegen heeft onze blonde Margot verlangst naar het koelere Noorden. U weet, hoe ik ineenkruip zoodra het koud wordt. Ik word zoo slap, zoo soeperig als een mol, en ik voel mij alsof er gerstewater of limonade in mijne aderen is. Nu heb ik een soort pittigen wijn er in, dat weet ik,

en welk een onrust! Ik zou altoos door willen loopen, springen en rijden. Onlangs hebben wij Morosch ontmoet; wij waren allen te paard en Margot vroeg hem dadelijk met ons meê te rijden. Toen renden wij over de heide dat onze sluiers en amazonen en de manen der paarden zwierden door de lucht. Ik juichte en de hond van Morosch blafte; ik was ze allen voor tot Sander mij inhaalde en mij over mijne woestheid beknorde. Ik keerde met hangende pootjes terug; ik wilde maar uit Sanders nabijheid komen. Sander was werkelijk boos en ik werd stil. Hij bracht ons dicht bij de plek waar ik op was afgerend, en hij wees ons een mooien, groenen poel, waarin al eens een ruiter met zijn paard voor goed verdwenen was.

„Maar ik ben een dwaallichtje, ik blijf er over zweven!" zeî ik.

„En je lokt dus de anderen in hun wis verderf?" vroeg hij.

„Ik dacht niet aan de hand van een redder," antwoordde ik.

„Men moet zich willen laten redden," beweerde Morosch.

Margot's paard werd onrustig en daar zij een beetje bang is, wendden wij onze paarden en in rustiger tempo gingen wij met zonsondergang huiswaarts.

„Als ik te gronde ga, zal ik het zóó aanleggen,

dat ik het alleen doe en niemand met mij in het verderf sleep." Dat had ik graag gezegd, maar de beide heeren zagen er knorrig uit en Margot weinig toeschietelijk en toen dacht ik: „Zwijgen is goud!"

Ik vind het volstrekt niet prettig in 't bijzijn van een pretendent beknord te worden. Hij wordt daardoor intiemer en rekent zich al tot de familie. Het brandde mij op mijn tong te zeggen: „Het komt er maar op aan, wie de redder is!" maar ik zeî het goddank niet. Er was iets in de lucht dat mij tot voorzichtigheid maande. Verbaast het U niet?

Na een poos groette Sander ons en zeî, dat hij nog iets te doen had en reed weg in de richting van Mélanie's goederen. Wat ter wereld heeft hij daar te verrichten? Ik dacht dat zij elkander niet meer zouden zien of schrijven, zelfs in zaken geen relatie meer hebben. Toen hij weggereden was, bracht dit op ons allen een verschillende uitwerking te weeg. Margot werd stil en bleek; Morosch zeer opgeruimd en spraakzaam en ik verstrooid. Morosch schijnt in het geheel niet meer zooveel met Sander op te hebben. Ik weet niet hoe het komt dat men zulke kleine dingen voelt en merkt, nog zonder ze te kunnen verklaren. Morosch is misschien jaloersch op Sander's tact en talenten, die hem te veel in de schaduw stellen, juist als hij in een gunstig licht geplaatst wilde worden. Wat een hals! Zulk een

kleingeestige afgunst is dom en onuitstaanbaar. Die werkt op mijne zenuwen en dan word ik driftig tegen hem. Ik heb nog liever, dat Sander op mij knort, dan dat Morosch vriendelijk tegen mij is. Van den een is het specerij, van den ander fleur d'Orange, waaraan ik altoos „het land" heb gehad, evenals aan bonbons.

Uwe ASTRA.

BURDA, 14 Augustus 1877.

Lieve Mama!

Vandaag is het Nicot's verjaardag; de kinderen hadden zoo vreeselijk naar dien dag uitgezien, dat wij ons allen verheugden, dat nu hun verlangen vervuld werd. Uwe lieve brieven, en het beelderige, door u zelf genaaide pakje zijn bijtijds aangekomen. Nicot trok het natuurlijk dadelijk aan en het past hem heerlijk, daar hij voor zijn vier jaren heel groot is. Ik kus in gedachte uwe lieve hand, die zich voor mijn kind zooveel moeite gaf en ik dank er u hartelijk voor. Hoe jammer, dat er hier in de stad geen photograaf is en vooreerst kom ik niet in Czernovitz, anders zou ik u het portret van het kereltje in zijn nieuwe pak zenden. Wij hebben ons vandaag den heelen dag aan de kinderen gewijd en Astra was onover-

trefbaar. „Wij" beteekent: wij dames, want Sander is gisteren weer vertrokken; toen ik beweerde, dat hij nog nooit zooveel zittingen had gehad, lachten hij en Astra zoo hartelijk, dat ik overtuigd ben, dat zij mij beiden voor jaloersch houden. Dit lachen trof mijn hart als een dolksteek en ik durfde den heelen dag nauwlijks mijn mond opendoen, uit angst van dat pijnlijke gevoel weer te doen ontwaken. Ik verlang vurig mijn hart eens bij Sander te kunnen uitstorten, ik heb zooveel zorgen, dat ik zijn terugkomst vol ongeduld afwacht. Hij heeft ons, helaas, voorbereid op een afwezigheid van tien dagen. Ik hoop maar, dat Morosch ons in dien tijd niet te dikwijls zal komen bezoeken; hij prikkelt Astra zoodanig, dat zij zich gedurende zijn bezoeken heel kinderachtig aanstelt, en het doet mij leed haar in zulke buien te zien. Het wordt tijd Marietje te spenen; ik ken mijzelve niet meer, alles grijpt mij aan en vermoeit mij. Onze dokter is tot mijn spijt op reis, en ik ga liever niet tot een vreemden over; maar anders zou ik misschien met een kleinigheid kunnen geholpen worden. Geef U mij eens raad, of stuur mij als U wil iets uit onze oude, lieve huisapotheek. Voor zijn eigen moeder mag men met alle gemoedsstemmingen voor den dag komen, al sluit men ook voor zijn eigen man de deur af. Dat hoef ik trouwens niet te doen, daar hij zooveel op reis is. „Goeiertje"

ziet mij ook altoos aan, alsof zij dacht, dat ik jaloersch ben. Het is toch wezenlijk heel onaangenaam, als men zich eenmaal iets in het hoofd heeft gezet, want het is of men die opvatting in alle dingen weer op nieuw bevestigd ziet. Vroeger was het de gewoonte, dat men in Sander's afwezigheid de brieven aan mij bracht en *ik* besliste welke dingen hem moesten worden opgezonden en welke niet. Dezen keer vroeg hij op den avond vóór zijn vertrek aan Astra, of zij zich met de post wilde belasten, dat was juist zoo'n werkje voor haar fijne pootjes, en of zij hem dan maar alles naar het hotel de Adelaar in Czernovitz wilde opzenden. Hij zeide er vriendelijk bij, terwijl hij mij zacht bij den schouder greep, dat zijn vrouw al zooveel andere dingen op haar „fijne botjes" te dragen had. Als of het lastig was, om brieven op te zenden! Ik weet wel, Mama, dat het maar kleinigheden zijn, en dat hetgeen er mij in hindert aan mijn eigen stemming ligt. Het is onwaardig en geheel tegen mijn natuur, om overal argwaan in te hebben. Hoe ben ik toch aan die ziekte gekomen? Wil U mij eens goed toespreken en niet zeggen, dat U zich over mij schaamt? Ik ben voor het oogenblik niet in staat een hard woord te verdragen, ook niet al had ik het verdiend.

Uwe MARGOT.

BURDA, 4 Augustus 1877.

Mijn eigen Moesje!

Niet boos op mij zijn! Ik ben heusch veel liever! Ik zag, dat Margot zoo iets niet langer kon dulden, en dat zij werkelijk heel naar is. Toen heb ik mij een beetje behoorlijker gedragen. „Goeiertje" heeft mij ook een „standje" gegeven, en heeft mij daarbij zoo zachtjes over mijn hoofd gestreken, en zij heeft mij zulke fijne en geestige dingen gezegd, dat ik er niet vertoornd over werd, maar alleen beloofde tot inkeer te komen en mij te verbeteren. Sedert heb ik heel zedig met Morosch de laan op en af gewandeld en ben ik niet na de eerste drie woorden die hij sprak, weggevlogen om naar de jongens te gaan. Zou u dan wezenlijk zoo gaarne zien, dat ik met dien Morosch trouw? Zend mij een uitdrukkelijk bevel en een uur later ben ik verloofd en ik zal niets doen of zeggen, dat zou kunnen doen veron-

derstellen, dat ik niet uit eigen, vrije beweging handelde. Nu is Sander juist weg, die mij zulk een goeden raad kon geven, die in alles altijd precies weet, wat men moet doen. O, u kan niet gelooven, hoe hij gemist wordt. Als hij er niet is, loop ik maar zoo'n beetje met mijn ziel onder den arm. Ik kan me in 't geheel maar niet voorstellen, dat ik hem vroeger niet zag, en dat ik hem binnenkort niet meer zal zien. Er zijn menschen, die men na een korte kennismaking niet langer buiten zijne gedachtenwereld kan zetten.

Maar Margot is werkelijk niet wel. Als ik maar wist, wat zij heeft. Zij is zoo slap en zoo verdrietig en zij ziet alles zoo donker in, terwijl mij alles even rooskleurig voorkomt. Ik was nog nooit in mijn leven zoo blij en zoo ondeugend. Die kleine liefdesgeschiedenis neem ik ook niet tragisch, maar heel vroolijk op. Maar Margot vat de zaak tragisch op en spreekt van „levensgeluk" en van „lot", van „berouw", van „hart" en van al die mooie groote woorden uit boeken. Dan word *ik* praktisch. „Dus, Margot" zeg ik en tel op mijn vingers na, „ten eerste ben ik een arm meisje zonder geld — ten tweede houdt er iemand van mij — ten derde is die iemand rijk — ten vierde blijf ik in je buurt — ten vijfde ben ik tegelijk met moedertje verzorgd — maar ten zesde — houd ik niet van hem!" Zij weet het slot

al en weert mij met haar dunne vingertjes af. Dan vlieg ik om haren hals en druk haar zoo hartstochtelijk tot ze bijna stikt, en dan beloof ik haar een eerzame, dikke matrone met acht of negen kuikens te worden; ik beloof een breede schommel te worden en al dien roman-onzin over liefde en helden en harmonie van ziel en in elkander opgaan en op handen dragen uit mijn bol te zetten. Dat wil ze óók niet en dan zeg ik, dat men haar ook niets naar den zin kan doen, en dan schreit zij. Verbeeld u, zij schreit tegenwoordig. Wat heeft ze toch? Ik heb haar gevraagd, of Sander haar iets misdaan heeft. Maar over dat idée heeft zij zoo gelachen, dat de tranen langs hare wangen rolden en toen ze midden in 't lachen was, daar begint zij op eens weer te schreien! Men mag niet eens meer gekheid maken. Nu moet Marietje gespeend worden, dan krijgen wij het gehuil van den anderen kant, en dan huilt Margot omdat Marietje huilt en dan stop ik mijn ooren toe en ik begrijp best, dat Sander voor het oogenblik liever niet thuis is. „Hoor eens, hoe zij jammert en met zoo'n klagend stemmetje Mama roept" zegt Margot. Dan vlieg ik naar de piano en zing haar een Mazurka van Chopin voor, die zij voor mijne stem bijzonder geschikt vindt. Als ik omkijk, is ze uit de kamer verdwenen. Ik loop haar na, geen Margot te zien. Waar vind ik haar? Neerge-

knield bij den stoel van Sander's bureau en weenend. Neen maar, dat is toch al te erg! Ik dreig haar, als zij niet ophoudt dadelijk aan Morosch te schrijven en hem te zeggen: „Monsieur! Hier heeft u mijn hand! Doe er mee, wat u wil, en met mij wat u kan. Uw toegenegen dwaallicht." Dan moet zij weer lachen, en komt ook in den tuin en spreekt over Sander. Ik moet altoos over Sander spreken. Als die slimme man eens wist, hoeveel men zich met hem bezighoudt, dan zou hij onuitstaanbaar ijdel worden. Juffrouw Witte is ook een aangenaam thema. Die wordt namelijk onverdraaglijk en tegen mij is zij zoo brutaal, dat het heusch grappig is.

Ik heb haar al eens heel eenvoudig uitgelachen, toen lachte Nicot ook en dien gaf zij een klap om zijn ooren.

„Het was mijn schuld," zeî ik heel kalm.

„Natuurlijk," antwoordt zij.

„U bevalt mij werkelijk" hernam ik.

„Dat doet mij genoegen voor u, jammer, dat het niet wederkeerig is," zegt zij.

(Ik.) „Waardoor heb ik het ongeluk gehad U te mishagen?"

(Zij.) „O, met zooveel! Met zoo ontzettend veel!"

(Ik.) „Nu, bijvoorbeeld?"

(Zij.) „Bijvoorbeeld met uw grenzenlooze coquetterie, als u het zoo gaarne wil weten!"

(Ik.) „Men maakt zich alleen boos, als men zich geraakt voelt."

(Zij.) „Ik wensch u geluk met het vel waarin u steekt!"

Zoo gaat het maar voortdurend als Margot het niet hoort. Ik blijf heel vroolijk en welwillend en dan wordt zij steeds gebetener. Soms daag ik haar ook uit, en dan gaat zij er op los tot vermaak van „Goeiertje"! „Goeiertje" vindt mij in 't geheel niet coquet, alleen onvoorzichtig. Als ik maar wist, waarin ik onvoorzichtig ben!

„Kleine Sirenen voelen zich altoos zoo veilig in hun eigen element, maar als zij aan wal willen komen bij de menschenkinderen en met hen in vrede leven, dan loopt dat in alle sprookjes treurig af," zegt „Goeiertje." Daarbij wil zij mij toch in mijn element laten; ik moet de aanbidders aankijken en zelfs naar hen luisteren. Hoe rijmt men dat?

Mijn lief hartemoedertje, wees toch niet ziek! Blijf asjeblieft gezond! Uw schrift zag er zoo zwak uit. Moet ik komen? Heeft u mij noodig? Ik vlieg naar u toe en ik laat met alle plezier Morosch en de schitterende partij en al het geld en goed in den steek! Vindt u mij niet onzelfzuchtig en opofferend? Dit grenst aan het verhevene, niet waar?

Uwe ASTRA.

BURDA, 10 Augustus 1877.

Lieve Mama!

Vandaag heb ik heel alleen een groote wandeling gedaan om een beetje tot mijzelf te komen. Ik had op een brief van u gehoopt; toen hij niet kwam, ging ik de lucht in. Maria sliep en ik wist, dat ik urenlang kon uitblijven zonder dat iemand mij zou missen. Als er een kerk of liever mijne kerk in de nabijheid was geweest, zou ik er in zijn gegaan en in een koorstoel al mijne drukkende gedachten rust hebben gegund. Als men zoo jaren achtereen buiten woont, kan men soms op eens vurig verlangen naar het een of ander groot kunstwerk, dat ons een onzelfzuchtig genot geeft. Zoo zou ik vandaag zoo gaarne

naar hooge kerkgewelven hebben opgestaard. Als het bosch nader was, zou het mijn innig verlangen hebben gestild, maar op ons terrein hebben wij niets dan het kleine wilgenbosch. Daarom ging ik het park uit en liep de velden in. Ik dacht aanvankelijk niets anders dan hoe gelukkig het was, dat Sander mij geleerd had de verschillende soorten van koorn te onderscheiden, toen ik, nog een dom stadskind, hier meesteres werd. Hij zeî, dat ik voor het buitenleven geboren was, en dat ik alles zoo vlug begreep. Dat zou hij vooral van Astra vinden, die begrijpt alles, zonder het geleerd te hebben.

Jammer, dat Morosch haar in 't geheel niet aanstaat, maar wie weet waar het goed voor is. Misschien verlangt zij naar een schitterend leven; haar opgewekte geest eischt meer afwisseling, dan haar hier kan geboden worden; zelfs heb ik mij in veel dingen moeten schikken en ik ben toch door de natuur minder begaafd dan Astra, ik ben meer uw kind en ik ben zooveel ouder. Dikwijls heb ik het gevoel van veel ouder te zijn dan ik werkelijk ben; misschien omdat Sander het is voor zijn jaren, misschien komt het ook door de kinderen, over wier latere opvoeding ik mij nu reeds bezorgd maak. De plichtsbetrachting van Juffrouw Witte laat veel te wenschen over. Sander heeft er reeds een paar malen over gesproken Costi naar Weenen op een kostschool

te doen of ik zou moeten besluiten om met al de kinderen mee te trekken, dan zou Sander het buiten verhuren en ook stadsman worden. Ik heb niet veel op met al die plannen; alles wat verandering eischt, verontrust mij; ik zou gaarne alles bij het oude laten. Sander is ook tot zijn vijftiende jaar buiten opgevoed door huisonderwijzers en door „Goeiertje;" dus kan men met zijn zoons eveneens handelen. Het is alleen die ontzettende woeligheid van Sander die voortdurend nieuwe plannen beraamt, en bij de opvoeding van kinderen is gelijkmatigheid toch hoofdzaak.

Verbeeld U, Mélanie is in Czernovitz met een gewezen officier verloofd geraakt. Ik ken dat jonge mensch, hij moest wegens schulden uit dienst; hij is een kranig officier geweest, een mooie man, zeer amusant, maar zeer lichtzinnig. Hij heeft al eens een blauwtje bij Mélanie geloopen, die toch feitelijk te praktisch is om zijne armoede over het hoofd te zien; nu schijnt zij van gedachten veranderd te zijn. Of dit nu een gevolg is van Sanders goeden raad? Mélanie erft van haren vader twee groote landgoederen; maar zullen die er niet gauw doorgebracht zijn? Misschien zal het slimme juffertje daaromtrent hare voorwaarden stellen. Ter wille van Morosch en ook van Astra is het mij zeer aangenaam, dat Mélanie dien stap gedaan heeft; hij moet nu toch een heel ander gevoel van vrijheid hebben en zelfs voor het geval

dat Astra er bij blijft hem te weigeren, is voor mij het min of meer pijnlijke gevoel verdwenen, dat zijn dagelijksche tegenwoordigheid mij veroorzaakte. Noem mij niet bijgeloovig, dat ik deze goede tijding van het engagement ook voor een goed voorteeken aanzag. Alle moeielijkheden kunnen op die wijs worden geëffend, innerlijke als uiterlijke, zonder dat men zijne toevlucht tot groote middelen behoeft te nemen. Toch bevreemdt het mij, dat Mélanie juist in de stad is, waar Sander zoo langdurig zitting houdt! Ik voel dat zulk een gedachte onwaardig is, niet waar? Dat had ik niet moeten zeggen. U bemerkt niet het nut van mijne wandeling en ik ving toch dezen brief in het fiere bewustzijn van mijn herstel aan. Er is evenwel nog zooveel anders dat mij drukt, en dat door niets verlicht kan worden. Dus wil ik dezen liever eindigen en naar de kinderen gaan. Is het niet, als men te gelukkig is, wordt men gestraft? Dat gevoel kwelt mij thans zoo. Zekerlijk heb ik te veel geluk genoten en zal ik daarom voor een periode van ongeluk komen te staan. Hemel, en het ongeluk maakt mij zoo bang; lieve, lieve Mama, help uw moedelooze dochter

MARGOT.

Burda, 12 Augustus 1877.

Om Godswil, Moeder, telegrafeer dat u ziek is en dat ik dadelijk komen moet! Red mij voor allen, voor mijzelve! Laat mij heenvluchten naar u! Ik zou al op weg zijn, als ik Margot niet te ontzien had. Er is mij iets verschrikkelijks overkomen. Ik ging gisteravond naar mijne oude, dwaze gewoonte nog een poosje bij maanlicht in het park. Daar hoor ik uit de verte zweepgeknal en het naderen van een rijtuig. Ik denk, wie komt daar nu nog? Toen werd het evenwel weer stil. Op eens hoor ik schreden naderen van het eind der donkere allee, en bij het schijnsel der maan herken ik Sander, die ijlings op mij toekwam, mij in zijne armen nam, mij kuste en byzonder opgewonden zeide: „Ik had je zoo lang niet gezien, maar ik voelde, dat je in het park waart!"

Een huivering overviel mij, zoo bang werd ik.

Hij stak mijn arm door den zijnen en begon met mij op en neer te loopen.

„Zie je, Astra," zeide hij, „je bent in mijn leven opgegaan als een ster, en als een buiten koers geraakte stuurman volg ik je."

„Maar je was toch al in de haven," liet ik hooren.

„Wat weet jij daarvan? Op u heeft mijn ziel gewacht. Gij waart de aanvulling van mijn bestaan, waar ik met zooveel vuur naar heb gezocht. En gij, Astra, mijn kleine zon, voelt dat opperbest."

„Neem u in acht: Ik ben een dwaallicht!"

Ik voelde zoo iets droogs in mijn keel, dat ik bijna geen woord kon uitbrengen.

„En al zijt gij er een, ik volg u toch. Gij kunt u voor mij niet verbergen noch mij ontkomen, want sterker dan de elementen is mijne liefde."

„Maar dat is zonde, Sander!" fluisterde ik.

„En al ware het zonde, wat kan ik daartegen doen? Ik heb dat gevoel bestreden, verbannen, verstikt, maar het overweldigt mij, het richt mij te gronde. Zie je, meisjelief, je bent toch niet anders dan eene Sirene. Want niets in je heele ziel geeft mij antwoord en ijskoud zie je toe hoe ik verteer."

Tweemaal opende ik mijne lippen, maar spreken kon ik niet.

„Van het eerste oogenblik af heb ik u lief; van onzen eersten tocht naar hier."

„Arme Margot!" liet ik hooren.

„Altijd Margot. Ik spreek van u! Begrijp je dan niet, dat ik niets meer zie, voel en hoor dan u? Neen, niet waar, dat begrijpt ge niet? Ge hebt mooi praten, ik ben u zoo onverschillig als de eerste de beste steen, dien gij onder uw voet vertreedt!"

Ziet u, Moeder, in dat oogenblik meende ik een bliksemstraal voor mijne oogen te zien, en scheen het of ik diep in mijn eigen, boosaardig, zondig hart zag; scheen het of ik hem kon vergeven, of ik hem kon begrijpen veel beter dan Margot hem ooit had begrepen, en of de geheele wereld dood voor mij was, als hij er niet in leefde.

Moeder! Moeder! ik dacht dat ik het zou uitschreeuwen, maar hij sprak verder, altijd woester, altijd heftiger. In mijn doodsangst vatte ik moed. „Gij vergist u geheel en al, als gij gelooft, dat wat ge zegt, weerklank bij mij vindt. Gij hebt het gezegd, ik ben eene Sirene en zal het eeuwig blijven." En met die woorden rukte ik mij los en ijlde zoo snel ik kon de trap op naar mijn kamer, die ik tweemaal op slot draaide. Wat ik hier den geheelen nacht heb gedaan? Ach, Moeder; ik heb mij op den grond gewenteld, en ben voor mijn bed op mijn knieën gezonken, heb er urenlang voor gelegen, heb heen en weer geloopen en ben daarna weer op mijn knieën gezonken. Ik weet bijna niets meer van dien gruwe-

lijken nacht. Ik dacht niet, dat een mensch zóóveel tranen kon storten! Zóó heb ik nog nooit geweend. Ik voelde mij een verloren, een verworpen schepsel. Ik zou mijn hart uit mijn borst willen rukken, want de zonde schuilt er in. Moeder, ik heb hem lief tot waanzinnig wordens toe. Ik vraag u niet: Vergeef mij, want zoo iets kan God zelf mij niet vergeven. Ik heb slechts één excuus: „ik had er geen besef van." Margot is bedrogen, Margot is rampzalig en dat door mij! Ik ben in mijn eigen oogen een monster! En Mélanie had wel gelijk: ik strekte reeds mijne hand naar anderer bezitting uit en wist het niet. Moeder, daar breekt juist de dag aan. Ik zie letterlijk niets door het schreien en mijn hoofdpijn; ik ben zoo vreeselijk vermoeid, alsof mijn beenderen gebroken waren. Waarom ben ik niet liever dood? Het was een klein verdriet voor u, in vergelijking van den nacht, waarin de kleine Astra is verzonken. Een ijzige koude doorloopt mij, de eene rilling na de andere. O, welk een verschrikkelijke nacht! Ik heb al de aquarellen verscheurd, die hij mij geschonken heeft; al de bloemen vertrapt, die wij te zamen geplukt hebben. Kon ik slechts zijn gelaat uit mijn hart rukken! Moeder, ben ik dan geheel en al verloren? En toch was ik zoo gelukkig. Waarom hebt ge mij toch van u laten gaan, waarom in de groote, wijde wereld vol gevaren? Ge hebt niet

gedacht dat mijn hart zoo zwak was. Neen, dat hebt gij niet gedacht. Of wel? U heeft mij een paar maal zoo zacht gewaarschuwd en ik heb het niet begrepen. Maar, Moeder, hoe kon ik ooit denken, dat ik slecht was? Ik dacht dat ik een onschuldig hart bezat. Ik was immers nog een kind, uw kind? Moeder, verstoot mij niet! Druk mij vast, heel vast aan uw hart. Spreid uwe armen als vleugelen over mij. Gelooft gij niet, dat ik het weer zal kunnen vergeten? Ik kan weer onschuldig worden als vroeger, als ware er geen zondige gedachte door mijn ziel gegaan. Ik zal er toch mijn verstand niet bij verliezen?! Ik ben maar zoo hevig ontsteld door dien afschuwelijken nacht. Alles, alles heb ik nog eens herdacht, ieder woord, iederen blik, en ik vond alles gevaarlijk, alles slecht, alles verkeerd! Maar ik dacht, hij was mijn broer, de broer naar wien ik altoos verlangd heb, aan wiens grafje ik gemurmureerd heb, omdat hij u en ons werd ontnomen. Hij zou thans een toevlucht, een steun en een troost voor u zijn, nu uwe dochters zich zoo rampzalig gevoelen. O, Moeder! dat ik u dit moet aandoen! Niet waar, als ik bij u kom, dan ziet gij mij in 't geheel niet aan, opdat ik niet van schaamte in den grond behoef te zinken? Dan leg ik mijn hoofd in uw schoot en dan ween ik eens uit, en dan vergeten wij het en dan spreken wij nooit een woord er meer over. Ik zou het niet

kunnen verduren, nooit meer, want het helpt niets! U zal geduld met mij hebben en ik zal weer uw goede kind zijn en geen andere gedachten hebben buiten u, moeder! Hoe verlang ik naar u! Vergeef mij, dat deze brief zoo gevlekt is. Er zijn zooveel tranen op gevallen, dat u hem nauwlijks kunt lezen. Ik ben zoo moê, ik wil een beetje slapen, want ik zie er uit als een geest, en zoo God wil zal Margot uit mijn mond niets hooren. Als ik bedenk dat ik haar vandaag bij daglicht moet zien — en hem!

ASTRA.

BURDA, 13 Augustus 1877.

Ik kan niet slapen, daarom steek ik licht op en ik schrijf tot de dag aanbreekt. De nacht geeft te veel verschrikkingen. Dat was gisteren een lange dag en ik voel me zoo moê. O, Moeder, zoo moet het zijn, als men sterft! Ik ging gisterochtend vroeg vóór het ontbijt naar beneden, iedereen was er reeds. „Maar Tante Astra, wat ziet u er uit!" riep Costi aanstonds. Ik werd vuurrood. Sander zag mij volmaakt kalm aan, Margot schrok van mij." Ik heb een vreeselijken hoofdpijn. Ik dacht reeds dat ik niet zou kunnen opstaan." — „Dat komt van de avondlucht," zeî Juffrouw Witte vinnig en wierp mij zulk een kwaadaardigen blik toe, dat ik rilde van angst. Margot zette sterke thee voor mij. Ik deed, alsof ik

er van gebruikte. „Goeiertje" zeî, dat ik naar bed moest gaan en dat zij mij zou oppassen. Ik dankte haar duizendmaal en zeî, dat ik niet kon verdragen, dat er iemand in de kamer was als ik hoofdpijn had. Ik ging kort daarop weer naar boven en ik sloot de deur af. Weldra hoorde ik Sander de trap opkomen en aan mijn deur kloppen. Ik gaf geen antwoord.

„Astra, ik ga weg," zeî hij zachtjes.

„Adieu!" zeî ik.

„Wil je mij niet goeden dag zeggen?"

„Ik kan niet opstaan."

„Waarom ook de deur afsluiten?"

„Adieu, ik kan niet praten!"

En eindelijk ging hij weg. Ik heb bijna den geheelen dag te bed gelegen. Tegen den avond ging ik een beetje in den tuin. Daar stond hij op eens voor mij. Dus had hij gelogen! Moeder, ik was bijna in zijn armen gevallen, die hij naar mij uitbreidde. Maar ik bleef onbewegelijk staan en ik keek hem in zijne oogen: „Ik dacht dat je weg was!"

„Ik kan niet gaan zonder vergiffenis."

„Van mij verlang je vergiffenis?"

„Ja, van wie anders?"

„Er zijn andere menschen die je moeten vergeven; heb je je vrouw en kinderen gezien?"

„Astra, indien je een flauw besef hadt van hetgeen liefde is, dan kon je niet zoo koud zijn."

„Ik heb je al eens gezegd: ik haat liefde, ik wil er niets van weten."

„Dat is niet waar, Astra."

„Bewijs me, dat het niet waar is!"

„Arm kind, kijk toch eens in je spiegel!"

„Mijn spiegel zal me, even onhoffelijk als jij, bewijzen dat ik geweend heb. Nu ja, ik heb geweend et voilà tout! Ik heb van schaamte en woede geweend, dat ik zoo vernederd ben."

„Ben ik zoo weinig bij je in tel, dat mijn liefde je vernedert?" Ik zag weer die vlammen voor mijn oogen en weer hoorde ik dat ruischen in mijn ooren en dan weet ik niet meer wat ik zeg.

„Ja," bracht ik met moeite uit, „sedert gisteravond ben je bij mij zoo weinig in tel!"

Ik zag, dat hij doodsbleek werd en toen liep ik weg. Moeder! als u mij niet spoedig bij u roept, dan sterf ik, want ik kan hem niet dikwijls zooveel leed aandoen als vandaag, ik kan niet! Ik verbeeldde mij, dat ik Dorothea zag voorbijsluipen. Misschien heb ik mij vergist. Ik zat als gevoelloos op een stoel voor mijn bed en ik telde de gele bloemen van het tapijt en de tikjes van het uurwerk, dat op mijn tafel staat. Ik kon niet gauw genoeg tellen, want het klokje scheen altoos sneller te tikken en in mijn hart sloop langzaam, heel langzaam, een smartelijk gevoel, als de klemmende greep van een ijzeren

klauw tot ik mijn bezinning verloor. Toen ik weer tot mijzelve kwam, lag ik met mijn gezicht op den grond, en ik kon mij toch niet herinneren, dat ik was gevallen. En toen was ik zoo ongelukkig, dat ik nog leefde. O, Moeder, is dat liefde?! Zij klopten zoo luid aan mijn deur en ik kon evenmin opstaan als antwoorden; ik was zoo onmachtig. Eindelijk richtte ik mij op. Het waren de kinderen.

„Tante Astra, kom een beetje met ons spelen; Dodo wil niet; zij moet brieven schrijven. Mama is bij Marietje, die weer zoo huilt. En Papa is zoo gauw weggereden alsof het huis in brand stond."

„Arme ventjes! Komt maar hier, ik zal poppetjes voor jullie maken, die kunnen staan en hier heb je mijn kleurdoos, dan mogen jullie ze kleuren."

De kinderen waren gelukkig. Er stond spoedig eene heele poppencompagnie op tafel en mooie dames, die er naar keken en dan kwam een heer en dan weer een dame te paard aanrijden; die moest bepaald een rood rijkleed aanhebben, neen een blauw, neen een groen! En ik kon weer wat ademhalen toen „Goeiertje" binnenkwam en vroeg „Of er in 't geheel niet gelezen werd?"

„De plaaggeesten laten mij niet met rust!" zeî ik heel vroolijk zonder op te zien. Toen kwam Margot binnen, bleek en moê; zij viel neer op het blauwe

stoeltje aan het raam en zeî dat Marietje eindelijk was ingeslapen. Zij keek naar buiten alsof zij iemand verwachtte en toen ik haar met mijn oogen volgde, begon mijn zonderling hart wild te kloppen. Ik sprak snel met de kinderen en leî de schaar neêr, om het beven van mijn vingers niet te laten zien. Toen bliezen wij al de poppetjes over de tafel en de kinderen lachten zoo hartelijk, dat wij allen meê begonnen te lachen. Al er iemand binnen gekomen was, zou hij plezier hebben gehad in dat gelukkig gezin. Men wilde met het eten op Sander wachten, maar Mijnheer had gezegd dat hij niet terugkwam, en toen aten wij alleen, spraken druk en zoo prettig mogelijk. Maar juffrouw Witte sprak niet *and looked daggers.* Na tafel vond ieder een voorwendsel om snel weg te gaan. Ik zeî aan „Goeiertje" dat ik noodzakelijk aan u moest schrijven, en nu ben ik met u alleen, Moedertje, en ik verbeeld me dat ge medelijdend mij aanziet en op dit oogenblik in de kamer traadt en uw hand op mijn hoofd leggend zeidet: „Kom, ik vergeef je!" Niet waar, Moeder, u zal mij vergeven en wij zullen weer bij elkander leven, u en ik, even alsof ons de heele wereld niet aanging. O, Moeder, waarom heb ik u verlaten? Nimmermeer ga ik van u weg, van u mijn dierbaarste, van u die mijn alles op de wereld zijt, ook mijn staf en mijn anker, en als u boos op mij is,

heel boos, dan zal ik deemoedig mijn hoofd buigen en mijn straf ondergaan, zonder ook maar éene klacht. O, Moeder, als uw eerste glimlach mijn hart weer verkwikt, dan — dan --

Uw verdwaald kind.

TELEGRAM.

Aangeboden te *Koningsbergen* 14 Aug. 1877 10 uur v. m.

Ontvangen te *Burda* 14 Aug. 1877 11½ uur v. m.

»Mevrouw is een kwartier geleden kalm ontslapen."

HANSJE.

Burda, 25 Augustus 1877.

Sander, hadt ge dat ooit gedacht, dat ik een dagboek zou schrijven? En dan nog wel, terwijl wij in hetzelfde huis wonen, aan dezelfde tafel eten en in hetzelfde rijtuig rijden. En al spreek ik u aan, dan zijn mijn woorden toch niet voor u bestemd; door de langdurige oefening zijn al mijn gedachten gewoon zich tot u te richten, evenals ik ook alleen maar denk, wanneer ik mij verbeeld met u te spreken. Maar wij spreken niet meer dezelfde taal; misschien was de mijne welke gij zoo meesterlijk beheerscht, in den grond van uw hart, toch niet anders dan een vreemd idioom voor u. En sedert ik dat gevoeld heb, sedert den dag waarop ik bij u kwam biechten, en gij mij hebt uitgelachen, vóór ik u nog de helft

mijner zorgen had toevertrouwd, sedert dien dag leef ik alleen te midden van het groote huis, dat overdag het gebruik van al mijn krachten vordert. Ziet ge, Sander, nu heb ik ook geheimen voor u, nu handel ik, zonder dat gij het vermoedt, op mijn eigen houtje, nu ga ik mijn eigen weg. Gij hebt er mee gespot en gezegd dat het hallucinaties van mij waren, dat mijn arm zusje zich met den vollen gloed van haar hart aan u heeft gehecht en gij hebt mijn verzoek geweigerd, om met haar en de kinderen een paar maanden bij ons thuis door te brengen. Maar heb ik dan een thuis, sedert moeders oog gesloten is? Maar het zal toch gebeuren, als het voor de rust van Astra noodzakelijk is! Ik geloof gaarne wat ge zegt, dat ge tegenover haar nooit anders dan als een broer hebt gesproken, hoe zou ik dat niet gelooven, van u dien ik zoo hoog stel? Ook vermoedt Astra nog niet welke hartstocht haar beheerscht en het is mijn plicht te waken, dat zij het nooit ontdekt. Een ziekte verschrikt den patient dikwijls eerst dan, wanneer hij er den naam van hoort. En mijn eigen ziekte? Ja, ik ken er den naam van en ik spreek hem iederen dag voor mijzelve uit; ik ben echter tien jaar ouder dan Astra en ik moet leeren begrijpen, dat het leven bergaf gaat, als men achter in de twintig is. Zeker, zeker, ik dacht er eenmaal anders over; maar een lente in het Zuiden

is kort en in plaats van den zomer volgt er slechts de vruchtbaarmakende regentijd op.

Weet gij, dat gij opeens niet meer in de onschendbare heiligheid van vader mijner kinderen voor mijn geestesoog staat, maar dat gij nog slechts de man voor mij zijt, dien ik als vrouw hartstochtelijk liefheb, dien ik echter als een vijandelijk kampioen moet bespieden en vervolgen? Wie zal de sterkste zijn? Uwe klimmende onverschilligheid voor mij, of mijne ontwakende hartstocht voor u?

BURDA, 30 Augustus 1877.

Waren de menschen met wie ik omga altoos zoo slecht, óf zijn zij op hetzelfde oogenblik, dat de blinddoek van mijne oogen valt, anders geworden? Groote God, de ééne, Mélanie, is de nicht van mijn man, hem in het bloed bestaande, en de tweede, die persoon had de opvoeding mijner kinderen in handen; urenlang bracht zij dagelijks met hen door en ik sidderde niet voor de kleinen! Gister komt zij doodsbleek in mijn kleedkamer, waar ik nooit ben te spreken! „Mevrouw, ik moet het u zeggen, hoe u in uw eigen huis bedrogen wordt!" brengt zij met moeite uit en laat zich toen op een stoel neervallen.

Daar ik hare overdrevenheid in den laatsten tijd meermalen had bemerkt, geloofde ik, dat zij de huis-

houdster bij een kippendiefstal of iets dergelijks had betrapt en ik richtte mij alleen maar een beetje op om haar te doen verstaan, dat ik weinig lust had haar thans gehoor te schenken. Zij was echter zoo bezig met hare eigen woede, gelijk alle niet door en door beschaafde menschen, dat zij in 't geheel geen acht op mij sloeg. „Ik zou het u toen reeds gezegd hebben, de laatste maal bij zijne thuiskomst, toen ik hen in het park snapte, had hij mij niet met zijne mooie praatjes om den tuin geleid, maar nu is mij alles onverschillig, al richt ik mij zelve ook te gronde, ik wil hem ontmaskeren!"

Groote God, zij sprak over mijn man! In een oogwenk was ik opgesprongen en stond ik dicht voor haar: „Juffrouw Witte," zeî ik, met zooveel mij opgedrongen kalmte, dat de woorden langzaam over mijne lippen kwamen: „ik verkies niet, dat u verder spreekt, u schijnt te vergeten tot wie u spreekt!" Zij was in verbazing opgestaan, ik nam haar stevig bij eene hand, deed de deur open en bracht haar naar hare kamer. Toen haalde ik diep adem; ik was het bij mijzelve niet eens of ik goed deed. Ik plaatste mij aan de post van de deur en zeî op bevelenden toon: „Terstond nu al uw goed ingepakt!"

„Maar mijn koffer staat op den zolder," antwoordde zij. Ik schelde het dienstmeisje, een „bleu"

ding, en gelastte haar den koffer te halen. Intusschen stortte Juffrouw Witte bittere tranen, hetgeen mij aanleiding gaf aan Tinka te zeggen, dat de juffrouw dadelijk op reis naar huis moest, omdat hare moeder naar haar verlangde. Tinka zeî niets en ging weer voort. Daarop ging ik zitten en zag en keek het raam uit, tot het mij inviel, dat ik het rijtuig moest bestellen. Daarom ging ik zelf er op uit en sloot ondertusschen de kamer van de juffrouw van buiten af, daar ik beletten wilde, dat zij met wie dan ook van de huisgenooten een woord sprak. Vervolgens haalde ik ook geld vóór ik mijn post weêr betrok.

„Het rijtuig staat aan de tuindeur, het zal ons naar de stad brengen; dan zal ik voor u een kaartje tot Weenen nemen; alles wat u hier nog achterlaat, zend ik later."

„Maar Mevrouw," viel zij mij snikkend in de rede, maar ik was onverbiddelijk, liet haar geen woord spreken en zij gehoorzaamde bij uitzondering.

Een half uur later zaten wij beiden in het rijtuig, wij hadden niemand ontmoet, Sander hield juist zijn middagslaapje, „Goeiertje" ook en Astra speelde buiten met de kinderen. Aan haar had ik een woordje achtergelaten om haar te zeggen, dat ik zelf de juffrouw naar de stad bracht, omdat zij onverwijld bij haar moeder werd verwacht. Het rijden deed mij goed, maar mijn buurvrouw, die met schreien had

opgehouden, nam zulk een vijandelijke en uittartende houding aan, waardoor ik begon te vreezen, dat mijne autoriteit zou te kort schieten. „Ik meende het goed met u," bracht zij nog eens uit, maar toen ik met groote oogen haar aanzag, waagde zij het toch niet, verder nog iets te zeggen.

In de stad moesten wij op den eerstvolgenden trein nog drie uren wachten, maar die gingen gelukkig ook om en eindelijk vertrok zij. Ik had haar niet ruim van geld voorzien, maar haar gezegd, over welke som ik haar dadelijk bij een bankier in Weenen zou laten disponeeren. Eerst toen de trein vertrokken was en ik langzaam naar het rijtuig terugliep, begon ik eens na te denken over het gebeurde. Ik had bij impulsie gehandeld, maar ik vond bij nader inzien toch, dat ik daar goed aan gedaan had. Het is over Mélanie, dat zij sprak, die zij met „hem" in het park had verrast, zeî ik af en toe tot mij zelve, maar ik wilde niet aan die gemeene zinspelingen denken; de woorden van de onderwijzeres moesten mij het eene oor in- en het andere oor uitgaan. En toch kwamen zij altoos weer bij mij op, zij stonden in vlammend schrift voor mij, bovenal als ik de oogen sloot en dan werd ik vuurrood en op eens beheerschte mij een gevoel waar ik mij over schaamde, alsof ik dwaas gehandeld had, om de waarheid niet te willen hooren. Want wat zij

gezegd had, was louter waarheid, maar ik was liever gestorven, dan dat ik mijn smaad zou vernemen uit den mond mijner onderhoorigen. Nu kwam het er echter op aan een rol te spelen. Ik wist dat zij op mij zouden wachten, hoewel ik niet vóór middernacht thuis kon zijn. Het was wel een beetje gedwongen toen ik bij het uitstappen vroeg „of zij mij niet verbazend lief hadden gevonden" want terwijl Sander's arm mij ondersteunde, dacht ik: „Zou die arm zich ooit teeder om die andere hebben heengeslagen?" Met die geheime gedachte moest ik in zijne groote oogen kijken, en goed, dat ik het deed, want daarin vond ik mijne volkomen zekerheid weer terug en onwillekeurig zeî ik: „Neen, neen," in tranen losbarstend. Mijne goedhartigheid en de vermoeidheid van het rijden hadden die tranen op hun geweten. Ondanks dit alles zag ik wel, dat Sander iets gemerkt had. Toen hij mij naar mijne kamer bracht, vroeg hij: „Margot, steekt daar nog niet iets achter?"

„Waar achter, Sander?" vroeg ik. „Vin-je het ongepast, dat ik om de gouvernante zooveel drukte heb gehad? Daar heb ik ook al een beetje over gedacht."

„O, neen!" zeî hij ontwijkend. Goed, dat het donker was, en dat Sander niet meer zoo precies de trillingen van mijn stem kent. Eens, jaren geleden, zou ik niets voor hem hebben kunnen geheim houden.

BURDA, 1 September 1877.

Natuurlijk, zoo moest het gebeuren; ik ben nog zulk een nieuweling, hoe heb ik daaraan ook niet gedacht! Mijne ervaringen zijn wel is waar niet groot, anders had ik moeten voorzien, dat de gevoelens van juffrouw Witte zouden veranderen, zoodra zij hier vandaan was. Nu heeft zij reeds onderweg aan Sander geschreven en mij hevig aangeklaagd, dat ik haar als een misdadige uit huis had gesleept. Sander kwam van morgen vóor het ontbijt heel knorrig bij mij en begon aldus: „Margot, je wordt voor mij met den dag onbegrijpelijker." Ik keek hem verwonderd aan en zag hoeveel ontsteltenis uit zijn gelaat en houding sprak. Daarom zweeg ik. „Is het verdriet om Mama's dood in je hoofd geslagen, of wat is er anders; je begaat de eene domheid op de andere."

Toen zweeg ik van schrik. Mijn God, was dat Sander, die mij zoo ruw toesprak? De tranen kwamen weer in mijne oogen.

„Daarbij dat eeuwige schreien, dat zou al genoeg zijn, om een man het huis uit te jagen," zeî hij, ongeduldig heen en weerloopend.

„Sander, Sander, dat kan ik niet verdragen!"

„Ja, jij denkt alleen aan je zelve; wat ik verdragen moet, dat komt niet eens bij je op; anders hadt je mij wel eens geraadpleegd, vóor dat je die dwaze streek met juffrouw Witte begaan hadt. Als ze je niet meer beviel hadt je haar de betrekking kunnen opzeggen. Trouwens, hoe durf je het wagen zulke veranderingen onder logenachtige voorwendsels en zonder mijn wil te maken?"

Ik zag, dat hij driftig was en in 't geheel niet meer wist, wat hij zeî, maar het was de eerste maal in de zeven jaar van ons huwelijk, en ik dacht er niet aan, dat men tegenover zulke woede het best doet te zwijgen.

„Beste Sander," zeî ik, „ik verzoek je om eens goed te letten op hetgeen ik je nu zal meedeelen; ik ben verplicht om tot elken prijs de eer van mijn huis tegenover de wereld te redden."

„De eer van uw huis! Roman-phrases! Ik ben ook verplicht om de eer van mijn huis te redden, en om jou tirannie niet langer te dulden."

„Mijn tirannie?"

„Ja, de tirannie van je grenzenlooze jaloezie! Iedere beweging die ik maak, volg je met angstige blikken, ieder keer als ik ga paardrijden zet jij je Mater dolorosa-gezicht op. Denk je, dat een man van mijn gehalte zich zoo iets laat welgevallen? Trouwens, Margot," en daarbij werd hij plotseling zoo kalm alsof zijn voorafgaande drift slechts kunstmatig geweest was, „het wordt hoog tijd dat wij samen eens een verstandig woordje spreken. Hoe heb je je eigenlijk een huwlijk voorgesteld? Als een eeuwige minnekozerij? Als ik niet aan je voeten lig en je bewonder, en je niet iederen ochtend bloemen aan je bed breng, dan zet je een jammerlijk gezicht op! Maar ben je dan zoo blind geweest, dat je niet sedert lang doorzien en begrepen hebt, dat dit niets dan vormen zijn, die ik uit aangeboren vriendelijkheid blijf in acht nemen? Heb je niet honderde malen gevoeld, dat — zoo, nu schrei je weer als een waanzinnige! — met jou kan men ook niet spreken — zulke sentimenteele Duitsche vrouwen zijn niet vatbaar voor verstandige dingen," en daarmee liep hij de kamer uit. En wat gebeurde er toen? Niets! Het was dezelfde lieve, gezellige kamer, mijn eigen kamer; het huis was niet ingestort, niet eens ik zelf, alleen de wereld in mijn binnenste was vernietigd. Mijn tranen vloeiden niet meer, toen hij de deur zoo hard toesloot; ik keek eens als versuft in het rond, toen ging ik kalm naar de ontbijtkamer, want het was hoog tijd. Er was iets in mij,

dat mij droeg, hoe vernietigd ik ook was; de zwaarte van den slag schonk mij een kunstmatige veerkracht. Sander liet voor zich door den knecht een kop koffie in de bibliotheek brengen. Mijn kleine Astra keek daar heel verschrikt over. Arm, lief kind! Ik kan zoo voelen, hoe je met hem dweept en ik zou je niet eens willen ontnuchteren, ook al kon ik het doen.

Burda, 1 September 1877.

Geachte heer Morosch!

U heeft voor een paar weken om mijne hand gevraagd. Ik verzocht eenigen bedenktijd, te meer, omdat ik mijne moeder wilde vragen, wat zij verlangde dat ik doen zou. Mijne moeder is dood en Uwe bescheiden deelneming heeft mij in mijn droefheid weldadig aangedaan. Ik behoef nu aan niemand meer te vragen, en ik kom uit eigen vrije beweging tot U, om U te zeggen, dat ik U gaarne mijn jawoord schenk, indien mijne vriendschap U kan volstaan. Ik vrees, dat dit wel niet het gevoel is, dat men in een huwlijk moet aanbrengen, maar mijn hart is zoo zwaar getroffen, dat het voor geen sterker gevoel in staat

is. U zeî, dat U mij zeer lief had. Is Uwe liefde sterk genoeg, om ook smartelijke uren met mij te deelen, dan wil ik leeren om voor U een goede en trouwe vrouw te zijn. Mocht U voor mijne eerlijke bekentenis terugdeinzen, kom dan morgen niet. Dan is mijn schrijven als *non avenu* aan te merken en dan zijn Uw vriendschapsbetrekkingen hier aan huis op geen enkele wijze gestoord, want ik sprak met niemand over dezen brief, dien ik U verzoek te vernietigen. Als U morgen komt, wacht mij dan in de tuinkamer, waar ik U zal spreken. Maar nog eenmaal verzoek ik U, om Uw aanzoek vooral niet als verplichtend te beschouwen, als mijne woorden U mishagen, of als U eenige bedenking heeft voor de toekomst. U zou aanspraak hebben op wederliefde en U wil misschien niet van zulk een gevoel afstand doen.

Uwe toegenegen

ASTRA VAN LANGERVELT.

Burda, 3 September 1877.

Ik ben verloofd. Ik zou dit gaarne aan iemand schrijven, maar ik weet niet aan wie. Aan mijne vriendinnen? Later. Aan mijn oudoom in Lubeck? Margot telegrafeerde hem. Moeder! mijn aangebeden, doode moeder! Kan ik het U zeggen? Ik ben verloofd! En daarbij heb ik een lange, zwarte japon aan en ik heb een grooten krippen sluier op mijn hoed waarmee ik naar de kerk ga, en mijn bruigom heeft terstond krip om zijn hoed en zijn arm gedaan, want hij hoort nu tot de familie. Hij was toch heel behoorlijk. Ik wachtte zonder de minste hartklopping of hij wel na mijn brief zou komen. Hij liet zijn rijtuig voor het hek wachten en hij kwam door den tuin aanloopen. Ik sloop de trap af en wij traden tegelijk in de tuin-

kamer. Ik ging naar hem toe, en hij kuste ernstig en zwijgend mijne hand. Ik bleef voor hem staan en keek in zijne oogen, want zijn hand beefde. „Heeft u werkelijk moed om het met mij te wagen?" vroeg ik eindelijk.

„Als een ster tot mij afdaalt, spreekt u dan van moed?"

„Ach, als u zich maar niet vreeselijk in mij vergist!"

„Ik ken u veel beter dan u denkt!"

„Ik ben maar een dwaallicht!"

„O, neen, een haardvuur!"

De tranen kwamen in mijne oogen. „U is zeer goed; vergeef mij toch, dat mijn hart zoo diep bedroefd is! Ik ben nu alleen in de wereld."

„Nu niet meer, zoo God wil!" Ik leunde tegen het houten vensterluik en snikte. Ik kon mij niet goed houden. Hij hield zich heel stil. Eindelijk kwam ik tot bedaren. Hij nam aarzelend mijne hand en zeî: „Ik zal nooit vergeten, dat u in de moeilijkste ure tot mij is gekomen, dus heeft u toch één gevoel voor mij: Vertrouwen!" Ik knikte slechts. Ik kon hem toch niet zeggen, dat ik zijn aanzoek zou hebben aangenomen, ook al ware hij *le dernier des misérables* geweest, alleen om Margot te bevrijden en om aan Sander te ontkomen. Hij mag ook nooit vermoeden, dat Sander in mijn leven iets beteekend heeft. „Arm

kind! Als een schaduw is u geworden," zeî hij medelijdend. Werkelijk, hij heeft toch zeer goede oogen, nu dat zij ernstig kijken. Dat eeuwige gekscheren met Mélanie stond hem zoo vreeselijk leelijk, dat ik hem voor een domoor hield. Hij is het wezenlijk niet.

„U moet die waterlanders vergeven," zeî ik, omdat die malle tranen altijd weêr te voorschijn kwamen. Ik had wel kunnen schreeuwen, en ik dacht, dat ik te veel op mijn kracht vertrouwd had, want de pijnlijke gedachte: „Is mijn moeder uit zorg over mij gestorven?" verliet mij zelfs in dit uur niet.

Wij traden arm in arm in den salon, waar allen voor het eten bijéén waren. Sander werd vuurrood en toen zoo bleek als een lijk.

„Margot!" zeî ik, „hier is mijn aanstaande!" Margot zette hare groote oogen wijd open, tot zij zich met tranen vulden.

„God zegen je!" zeî ze eindelijk en tot Morosch: „Zulk een treurende aanstaande had u niet gewenscht en niet verwacht!"

„Ik heb genoeg vroolijkheid gezien! Droefenis kan ik deelen, terwijl scherts mij dikwijls hindert."

Sander zeî geen woord, ook niet toen Morosch hem de hand drukte. Hij ging nog dienzelfden avond op reis. Arme Margot! Spoedig zal ik uw man niet meer wegjagen. Wat een geluk, dat Dorothea weg is. Wie weet, wat zij weet! Wat mag ze Margot wel gezegd

hebben? Ik kan en durf het niet vragen. Ik probeer altoos om het Margot uit hare oogen te kijken. Wij spelen inderdaad schuilevinkje voor elkaar. „Goeiertje" zag mij niet weinig verbaasd aan, zij nam mij apart en zeî: „Kind, kind, wat ga je doen?" „Un coup de tête," zeî ik lachend. „Ik had er haast bijgevoegd „Et un coup au cœur!" Toen ik Sander's gelaat zag, dacht ik, dat de kracht mij zou begeven. Het was ook vreeselijk om mij zoo in zijn oogen te vernederen, mij voor te doen als zoo volmaakt ongevoelig. O, Moeder! ik wil niet denken! Ik wil aan mijn verloofde denken. Hij heeft bruin haar en een bruine baard en ziet er zindelijk uit; hij komt mij niet te na, hij kust eerbiedig mijne hand, maakt mij geen complimenten — kortom, hij is in alle opzichten zoo volmaakt anders dan hij met Mélanie was, dat — — — Eens lachte hij en zeide:"

„Mijne arme camelia's die zooveel kwaad hebben gedaan, hebben mij toch het allergrootste geluk aangebracht!"

Ik kreeg een kleur.

„Ik schaam er mij nog over!" zeî ik.

BURDA, 6 September 1877.

Nu moet ik de foltering doorstaan om iederen dag urenlang met mijn verloofde door te brengen. Foei! hoe afschuwlijk! Ik ga met hem in den tuin, als het een beetje koel begint te worden en ik kijk naar de bloemen. Schilderen kan ik nog niet, neen nog niet. Maar binnenkort zal het wel weer gaan. Piano en zang zwijgen wegens den zwaren rouw en zoodoende moet men praten als men kan, of zwijgen als men het kan uithouden. Ik heb hem al vergeving gevraagd, dat ik zoo idiootachtig ben geworden. Maar hij zegt, dat hij tevreden is met bij mij te zijn en dan wordt hij ook stil. De kinderen zijn een uitkomst. Ik maak allerlei dieren voor hen uit was, hun lievelingspaarden in alle mogelijke houdingen, en dan kijkt hij toe en

bewondert mijne handigheid. Dan komt het soms bij mij op om plotseling iets ongehoords uit te voeren, om was te eten tot ik stik, om het raam uit te springen of het een of ander te doen, om mij te ontheffen van dien drukkenden last. En nu dat Sander weg is, begrijp ik niet, waarom ik mij verloofd heb. Het was zoo onnoodig. Ik had hem ook op eene andere manier uit mijne nabijheid kunnen houden; ik had gouvernante kunnen worden. Maar dat gaat niet zoo spoedig en Margot zou het nooit toestaan. Zij is nu al bezorgd omdat ik haar jongens onderwijs geef. Morosch wil dolgaarne een les bijwonen, daarom weet ik er altijd een eind aan te maken, vóór hij komt. Hij heeft mij gevraagd, of hij mij Astra mocht noemen en mij tevens verzocht, hem ook bij zijn voornaam te noemen. Dat deed ik hoogst ongaarne, omdat ik het zoo dikwijls van Mélanie gehoord heb. Paul voor en Paul na! En zoo'n leelijke naam. Nu, ten minste niet Hans, dat zou nog erger zijn.

Mijn hoofd is vermoeid en mijn hart is als dood. Ik word wezenlijk zoo kinderachtig. Ik kan niet eens meer vurig naar iets verlangen zoo loodzwaar drukt mij alles. Ik vermijd alle gedachten uit laffe vrees voor de smartelijke gevoelens, die telkens weer opkomen; ik zou steenen willen bikken, of willen spinnen, of iets waarbij men niet denken kan tot in het oneindige willen doen. Van nacht sliep ik een

heel klein beetje, maar toen droomde ik en daar waren mijne zenuwen niet tegen bestand. Margot nam Morosch en ik Sander, en alles was geluk en vreugd en er bestond geen pijnigend leed meer. En het ging alles heel eenvoudig. „Goeiertje" hulde mij in een witte kleedij en zette een sluier op mijn hoofd. Dat moet iets heel ergs beteekenen, vooral omdat ik hier in de kerk ben geweest met priesters en waskaarsen, o wee! dat loopt niet goed af! Er zijn hier vele droomlezers; het is een zeer vermakelijke bezigheid. Ik was al blij; ik dacht dat ik zou schrikken of bang worden; en dan uit die apathie verrijzen. Maar alles bleef voor mij hetzelfde. Kan mij nog iets ergers overkomen? Ik ben volslagen gevoelloos voor alles wat mij zelve betreft; het is of ik naast mij zelf sta en naar mijzelf kijk, hoe mat ik mij voortsleep. „Tante Astra ziet er in 't geheel niet uit als een verloofde!" zei Nico. „Waarom niet?" vroeg Morosch. De knaap bedacht zich een oogenblikje: „Omdat zij een zwarte japon aan heeft!" Men haalde ruimer adem, het was een pijnlijk oogenblik.

„Goeiertje" kwam juist binnen. Ik wierp snel een blad papier op het geschrevene en ik stond op. Ik zag, dat zij mij eens onder handen wilde nemen, en daar had ik in 't geheel geen lust in.

„Ik stoor u toch niet, kind?"

„O, nooit! Hoe zou u mij kunnen storen?"

„Ik wilde maar eens vragen, of je wel bent?"

„Waarom?"

„Zoo vreeselijk bleek ben je en je lieve oogen worden zoo groot en zoo donker!"

„Ik vrees, dat uw lieve oogen te veel zien! Ik ben werklijk heel wel en ik zou zelfs vroolijk willen zijn, eene vroolijke verloofde, als ik niet in den rouw was."

„Hebt ge uwe verloving niet een klein beetje overhaast? Ik bedoel zoo in de eerste, hevige smart?"

„Ik wilde een steun hebben, opdat ik niet heen en weer zou fladderen als een afgevallen blad. Neen, hij heeft geduld met mijn verdriet en ik heb het volste vertrouwen in hem; ik geloof, dat dit wel het beste is, dat men zijn man kan aanbieden."

„Hou je dan een beetje van hem?"

„O, natuurlijk, Goeiertje, anders had ik hem toch niet genomen."

„Meisjes zijn toch raadselachtige wezens!"

„Waarom?"

„Je hieldt toch eerst in 't geheel niet van hem!"

„Ik hield niet van Mélanie's verloofde, omdat die verhouding mij niet beviel."

„Maar was *hij* u sympatisch?"

„Natuurlijk, toen ik hem beter leerde kennen."

„Kind, wees niet te trotsch om het af te maken, als gij u overijld hebt. Hij is een zeer goede partij,

een fatsoenlijk man, dat is alles waar, maar als zijn bijzijn u onaangenaam is, als gij liever hebt, dat hij u niet aanraakt!, neem hem dan niet! Ge kunt mij nog niet begrijpen, maar denk er aan, wat ik u gezegd heb."

En daarmeê ging zij weg en liet mij verbaasd achter. Ik vind het verschrikkelijk, als hij dicht bij mij komt, natuurlijk! Dat heb ik misschien wel laten merken. Ik moet mij beter weten te beheerschen. „Wees niet te trotsch om het af te maken." Maar ik ben te trotsch, te trotsch om te klagen. Niemand mag vermoeden, dat ik naar de slachtbank word gebracht, dat ik mij zelf amputeer. Ik heb toch stellig een spartaanschen aanleg. Totnutoe heb ik mij nog altoos op mijn wilskracht kunnen verlaten. Van daag zal ik, als „Goeiertje" het ziet, mijne hand een heel kwartier in de zijne laten rusten, om haar gerust te stellen wat de aanraking betreft.

Maar dan beeft zijn hand en dat is afschuwlijk; ik voel mijzelf dan als een steen te midden van den vuurgloed. De steen moet den gloed verdragen en blijft toch steen, terwijl het hout dat veel gelukkiger is tot asch verbrandt.

Wat Morosch gevoelt, is dat ook liefde? Ik geloof het niet! Liefde kan niet grooter zijn dan de mensch! Er is een gloed waarin ik ook tot asch verga *and welcome!* Maar dat is heel anders, heel, heel anders!

Weenen, 6 September 1877.

Adres *Poste restante.*

Ik kan niet gelooven, Astra, dat mijne hartstochtelijke liefde, die in haar macht en geweld zich in staat gevoelt alles aan zich te onderwerpen, in het geheel niet door u wordt medegevoeld. En of ge u ook verzet en in Christelijk-Germaanschen geest aanvecht om den gloed der voor mij bestaande teerheid in uw ziel te smoren, zij moet toch opflikkeren en wij zullen in onze onwillekeurig ontstane, maar onweerstaanbare vereeniging gelukkig worden. Moet ik u zeggen, Astra, dat mijne gevoelens voor u rein en heilig zijn, en dat gij met uwe kinderlijkheid nergens zoo goed geborgen zijt als bij mij? Als ik u nader,

overvalt mij, den zoogenaamden sterken man, een beven, een angstvalligheid, zooals bij het ontstaan van een machtige gebeurtenis in het leven der natuur, die door hare grootschheid den mensch in zijn kleinheid en nietigheid beklemt. Geloof dus niet, kind, dat ik met opbruisende kracht mij wil opdringen aan uw hart, neen, in weifelende onzekerheid en radeloos sta ik voor u en verzoek u slechts — duld mij! De liefde moet woning bij u kiezen, want alle wetten der natuur wierden verkracht, zoo gij mij niet zoudt willen verhooren. Verloof u, trouw om mij te ontkomen, Gode zij dank, kunt gij den geweldigen drang, dien ik tot u gevoel, niet ontvluchten — er is een God, maar er is ook een demon in ons! Vergeef mij, Astra, ik raak in verwarring, ik weet niet meer wat te beginnen. Ik smeek u, bevrijd mij van dit kwellend gevoel van liefde, dat mij zoo ellendig, zoo beklagenswaard maakt, dat ik den moed niet bezit om mijzelf met dien woelenden hartstocht te vernietigen. Als gij er zijt, kan ik niet spreken, kan ik niet zijn zooals ik ben, alles wordt wannatuur in mij, ik heb een gevoel als werd ik uitgebluscht, als smolt ik weg voor uw blik. Weet gij nog met welk eene jonkvrouwlijkheid gij, uw slanke gestalte gehuld in de wuivende tunica van mousseline, mij te gemoet traadt? Ik had u onzichtbaar willen maken, om u aan ieders blikken te onttrekken. Mij moest gij be-

hooren, slechts mij, die van angst en zorg verging, dat gij anderen zoudt betooveren. En dat is geschied, want de ongelukkige Morosch klaagt en jammert om u, dat ik hem zou willen vermorzelen.

Uw, Uw, Uw

Sander.

BURDA, 7 September 1877.

Volgens een onbegrijpelijke wet wordt de mensch steeds getroffen door veel moeilijkheden tegelijk. Nu is Astra verloofd, en is zij nog wel de verloofde van den man, dien ik eens voor haar bestemd had, maar als ik haar aanzie, snijdt mij een smartelijk gevoel door de ziel. En toch moet ik zwijgen en mag haar niet doen vermoeden in hoever ik haar doorzie. En Sander is weg en wij, zusters, moeten het alles alleen dragen. Hoe kon Sander ons zoo verlaten, hoe kon hij zijn verontwaardiging tegen Morosch niet beter verbergen, hoe kon hij Astra ten minste niet ter zijde staan, en haar dat geven, wat hij te geven heeft, zijn broederlijken raad! Heeft Mélanie hem zoozeer verblind, of is hij, zooals Goeiertje

denkt, voor industriëele zaken naar Weenen gegaan? Iederen morgen hopen wij, dat de post ons eenige tijding zal brengen en wij hopen eigenlijk ieder uur per telegram iets te zullen vernemen. En als ik dan zoo sta te luisteren naar iedere deur die toeslaat, naar iedere stem die uit den tuin naar boven doordringt, dan overvalt mij een gevoel van stomme verbazing. Ik ben het werklijk, ik, Sander's vrouw, die met pijnlijk verlangen uitzie naar een vriendelijk woord van hem! De arme kinderen voelen ook reeds den zwaren druk, die op ons huis ligt:

„Zingt u nooit meer met ons?" vroeg Costi van daag. Ik lachte zoo goed als ik kon en antwoordde: „Later zeker, mijn hart, maar nu ben ik nog te verdrietig, omdat die lieve grootmama van ons is weggegaan." „Maar eens zult u haar toch weerzien?" „Neen, lieve kind, nooit!" „Jawel, als u ook dood gaat."

Als ik ook sterf! Ja, maar dat mag ik niet, vóór dat mijne lievelingen groot zijn. Hoe verward ligt plotsling het geheele leven voor mij, dat mij nog voor korten tijd zoo afgerond, zoo afgebakend voorkwam! Sander heeft wel gelijk, als hij van tiranny spreekt. Is het ook geen tiranny die men uitoefent, als men geheel en al, met hoofd en hart van een ander afhangt?

In dien zin heb ik hem getiranniseerd, dat wil

zeggen, ik liet mij leiden, hij dacht alles voor mij, in ieder geval met mij; ik ben onzelfstandiger dan Astra, ja zelfs dan mijn eigen kinderen. Hoe goed kon nu alles zijn, als Sander anders was! Ook de smart, als zij gedeeld wordt, is verheffend, en hoe plechtig konden wij die smart uitvieren, die droefenis om het menschelijk lot, om het hoogste dat wij op aarde bezaten, om zulk een moeder, in plaats van gelijk nu ons voor elkander te verbergen in ons leed. Astra wil mij ontzien, en ik moet haar ontzien, dat teere knopje, de laatste erfenis mijner moeder. Of zij het niet reeds voelde, toen zij mij haar liefste bezitting zond, dat zij ons spoedig zou verlaten? In ieder geval voel ik, dat ik mijn eigen leven en geluk aan het hare zou ten offer brengen, omdat zij de lieveling der overledene was. Soms is het, of ik meer van haar houd, dan van mijn eigen kinderen, omdat zij Mama's kind is. En dan te moeten zien, dat zij zich overgeeft aan den man, dien zij niet liefheeft! Ik weet wel, dat zij gelukkig zal worden aan zijne zijde, maar waarom doet zij het nu zij mijne meening niet deelt? Ik had onlangs „Goeiertje" op haar afgestuurd, om haar eens uit te hooren en het haar af te raden; als Sander hier was, zou hij haar zeker kunnen overhalen, maar een paar uren na hare verloving vertrok hij reeds, zonder afscheid te nemen. Denkt het kind, dat hare liefde voor Sander zoo

machtig is, dat zij er zooveel grendels moet voorschuiven? Maar, arme kleine, de beste grendel is immers zijn liefdelooze onverschilligheid. Hij heeft ons beiden niet meer lief, sedert, — ja, sedert wanneer eigenlijk? Ik tracht mij dien tijd voor den geest te roepen en ik verwar hem in mijn herinnering. Sedert vier maanden zijt ge bij mij. Speelde hij destijds ook maar een rol, waren dat ook maar van die „vormen" waarover hij mij onlangs sprak, die hem juist in die voorjaarsdagen zoo bijzonder minzaam maakten? Toen hij moest beslissen tusschen Mélanie en u, kwam toen eerst zijn sympathie voor haar aan den dag, of bestond die altoos en was ik alleen blind? Ach hemel, hoe blind ben ik door het leven gegaan, altoos door hem geleid. Maar waarheen geleid? Ik dacht naar de zonnigste toppen van het menschelijk weten, en misschien was het naar de bedriegelijke lagen van het wegzinkend drijfzand!

BURDA, 12 September 1877.

Nu heeft hij mij een brief geschreven. Ik heb hem nog niet geantwoord. Ik schaam mij zoo voor mijzelf, dat ik kleur op kleur krijg. En dan overvalt mij een gevoel van angst. O! zulk een angst! Dat gevoel klemt mijn keel, woelt door mijn lichaam en stijgt dan naar mijn hoofd dat dreigt te bersten. Ik word zoo mager, dat mijn kleeren langs mijn lijf hangen. Misschien sterf ik. Heer in den hemel! wat zou dat zalig zijn! Ik heb nooit gedacht, dat ik kon sterven, ik dacht slechts aan leven. Als ik hem toch eens schreef? Neen, mijne doode moeder roept mij toe: Schrijf niet! Nog hoor ik uwe stem, moeder, mijne moeder! Ik geloof, als ik niet meer strijd, als ik het opgeef, dan eerst zou ik uwe stem niet meer hooren. Als ik hem eens schreef zonder Margot's voorkennis — foei! neen, zoo iets hindert mij! Maar

het foltert mij, dat hij denkt, dat ik zoo koud ben! Wist hij maar hoe ik strijd, dan zou hij mij ook ontzien. Hij weet niet eens hoe ongelukkig hij mij maakt. Ik zou hem kunnen haten. Dikwijls haat ik hem ook en dat vind ik veel aangenamer, dan hetgeen ik voor Morosch gevoel. Als ik Morosch maar eens een beetje kon haten! Dat was ten minste toch eenig gevoel. En dan dat lage bestudeeren hoe een gelukkige verloofde er wel uitziet, ten einde komedie te spelen voor mijne allerliefste zuster, voor de edelste, trouwste ziel. Als ik in den spiegel kijk, merk ik, dat ik zwarte kringen onder mijn oogen heb, net als een uil, en dat ik heel bleek ben. Ik wrijf altijd mijn wangen, maar de kleur blijft er niet lang op. Eerstdaags zal ik blanketsel koopen, of ik neem blaadjes van klaprozen, zooals de boerinnen doen en wrijf daar mijn wangen meê in. Iederen Zondag zien zij purperrood bij het naar de kerk gaan en bij het dansen in de taveerne; Zaterdags komen zij hier bij den tuinman om die bloemen vragen. Wat moet ik toch met zijn brief beginnen? Ik kan hem toch niet verscheuren? Maar als iemand hem eens vond! Neen, ik antwoord niet. Dat is uitgemaakt. Hij zegt, dat zijn wil zoo sterk is, dat hij mij zal dwingen; mijn wil is niet sterk, ik ben een slingerplant, maar voorloopig wortel ik nog diep in ouderwetsche beginselen. Voorloopig schaam

ik mij nog. Ach, kon ik maar wegloopen, de wijde wereld in! Ik zal den huwlijksdag bespoedigen, dan is er een stevige slagboom tusschen ons, dan ben ik gerust. Maar ik gruw van den huwlijksdag. Foei! ik beef van angst, als ik aan dat onbekende iets denk, dat op dien dag volgt! Wat is het toch om vrouw te wezen? Ik zie wel, dat gehuwde vrouwen anders zijn, maar wat is het toch? Ik heb zulk een ontzettende angst voor het: „Hij zal uw heer en meester zijn!" Maar ik wil geen heer en meester! Als ik getrouwd ben, dan mag hij ieder oogenblik in mijn kamer komen, dan ben ik nooit meer alleen, nooit meer! Het is afgrijslijk, aan handen en voeten gebonden te zijn, en daarbij een kwaad geweten te hebben, een heel boos geweten, dat foltert! Hoezeer beklaag ik de gevangenen en toch hoe benijd ik hen om hun gesloten cel! Daar kan niemand in en zij behoeven er ook niet vroolijk uit te zien. Maar hun geweten! Brengen zij ook zulke nachten door als ik? Ik weet in 't geheel niet meer wat slapen is! Dat maakt mij overdag zoo opgewonden, dat ik altoos een beetje beef. Hij wil mijn geweten wegredeneeren, maar dat kan hij niet. Ik denk aan zijn stem en houding, aan zijne bewegingen, en dan vraagt Morosch mij tweemaal iets dat ik niet verstaan heb en dan word ik vuurrood. Dikwijls zou ik in den salon op mijn knieën willen vallen en

alles hardop vertellen en als ik met Margot alleen ben, dan is het zulk een marteling. Ik bedenk allerlei listen om „Goeiertje" niet te laten weggaan en om over boeken te spreken, of ik word op eens zoo slaperig, nee' maar zoo slaperig! terwijl ik anders nog lang op Margot's bed bleef zitten babbelen. En nu komen er al japonnen. Morosch geeft mij mijn *trousseau*. Beter Morosch dan Sander! En dan word ik gevraagd naar de inrichting van een en ander, hoe ik het gaarne wil hebben. En dat is alles zoo gewichtig en zoo intéressant! En men houdt de staaltjes bij mijn gezicht en men vraagt aan mijn verloofde, of het mij goed staat. Hij weet het nooit, hij vindt alles mooi, hij zou mij kleeden als zijn grootmoeder en zou het toch nog heel mooi vinden. En die bonte kleuren zijn allemaal leelijk bij mijn zwaren rouw, dien ik niet denk af te leggen, hoezeer zijn familie daar ook over moge jammeren. Zijn moeder en zuster waren ook eens hier. Ik kuste beiden en werd gekust, heel koel en heel weinig; men sprak over het weer, over den hond, over Maria's tandjes, over Costi's paardje en Nico's bokje en toen ontstond er een vreeselijke stilte, waarop Morosch verscheen met een ruiker voor mij en bonbons voor de kinderen; want ik houd niet van die dingen. Ik was zeer bleek, nog veel bleeker dan gewoonlijk; ik zag er uit als een spook in mijn

zwarte japon. Ik kon het hen aanzien, zij vonden mij leelijk, foeileelijk!

Zij zouden zeker nooit verliefd op mij zijn geworden, en zullen het ook nooit worden, dat weet ik precies. Ik was zoo trotsch, alsof ik een rijke erfgename was; *je leur fais la grâce*, hem te nemen, hun afgod!

Zijne moeder zeî: „Kinderen, geneert je toch niet voor mij, kust elkaar toch eens!"

Het plooiseltje om mijn hals werd mij te nauw, zoo rood werd ik. En hij ook. Hij keek mij aan en ik keek op den grond, en de dames lachten overluid, een beetje burgerlijk. Morosch ziet er naast zijn familieleden zeer voornaam uit. Als hij alleen is, dan is hij het minder.

„Ik hoor, dat u ook zingt?" zeî zijn zuster.

„Vroeger een beetje."

„Vroeger? U komt pas kijken!"

„Toe, asjeblieft een klein liedje."

Domme gans, die ik was, de tranen sprongen dadelijk uit mijn oogen en Morosch zeî: „Maar je weet toch, dat zij in den rouw is, Nadine."

„Maar ondertusschen heeft zij zich toch met u verloofd!"

Heer in den hemel, ja! ik werd zijn verloofde! Dat geluk viel in mijn onwaardigen schoot! Ik geloof, dat ik nooit meer zal zingen.

Maar een brief krijgt hij niet. En daarmeê basta!

Burda, 12 September 1877.

Sander schrijft niet, hij komt ook niet terug, en als ik niet gewend was, dat altijd een ander voor mij handelt, dan zou ik wel iets doen om een einde te maken aan dezen onverdragelijken toestand. Waarmeê heb ik het toch verdiend, dat hij mij met zooveel minachting behandelt? Hij die mij zoo goed kent, weet hij dan niet dat zijn zwijgen een marteling voor mij is? Denkt hij in 't geheel niet aan mij? Hij, die medelijden had met een koeweidster van zijn boerderij, als zij over een scheur in haar boezel bedroefd was, heeft hij geen medelijden meer met zijne vrouw? Zijn al de jaren van ons gelukkig huwlijksleven uit zijn herinnering gewischt? „Gelukkig huwlijksleven?" Misschien was het voor hem

niet gelukkig? Als ik nadenk over het kleine lichtpuntje, waardoor mij onlangs een blik werd geopend in schuilhoeken van zijn hart, welke ik niet vermoedde, dan is het of de schelheid van dat licht mij zal verblinden. Waart gij ongelukkig, geliefde man, in al de jaren, waarin ge mij gelukkig maaktet, en zag ik in mijne zielsvervoering niet de wonden van uw hart? Kon ik u niet voldoen? Nam ik uwe toewijding als cijns voor mijne liefde aan, en streefde ik in mijne zelfgenoegzaamheid niet om uw leven, ook buiten den kring mijner eigen gevoelens, aantrekkelijker te maken? Omdat mij de stille huiselijkheid genoeg was, stelde ik mij de vraag niet of uw ruime geest naar meer zou verlangen! Ik had al het geluk, dat ik omvatten kon, op u en mijne kinderen geplaatst, maar u ontbrak afwisseling, door uw levendigen geest begeerd. En toch: stelde ik u ook maar één slagboom, hoe gering ook? Was ik niet verheugd, als uw reis- en treklust u naar het Zuiden dreef? Wanneer ik het betreurde, u om de kleintjes niet te kunnen volgen, smartte het mij ook, omdat gij steeds zeidet dat zonder mij elke lichtstraal u bleeker scheen en buiten mij het genot van het schoone voor u half genot was. Weet ge dat niet meer? Of was het ook slechts een „vorm" wat ge mij in gloeiende woorden uit den vreemde hebt geschreven? Er is nog geen jaar verloopen,

sedert ik den laatsten minnebrief van mijn echtgenoot met jubelend hart en bevende handen ontving en hem telkens over- en overlezen moest. Zijdje aan zijdje gevuld louter met woordekens van minne aan uwe „Madonna", uwe „Koningin." Toen heb ik onze kleine Maria, het snoezig bakerkindje, in verrukking aan mijn borst gedrukt en haar toegefluisterd: „Je weet het maar half, engeltje, hoe gelukkig je bent dat de ooievaar je heeft gelegd in het wiegje van een huis, zoo gelukkig als dit."

En toen hebt ge mij het lied van Brahms „*Wie bist Du, meine Königin*, meegebracht en hebt het zelf mij voorgezongen en gezegd, dat het voor mij gemaakt was en dat gij van vurig verlangen in tranen waart uitgebarsten, de eerste maal dat gij het hoordet zingen — weet gij dat nog of was het „vorm" niets dan „vorm" om mijne „tiranny" te temperen?

Gisteren haalde ik al uw brieven van het laatste jaar te voorschijn; er zijn daarbij korte briefjes, zelfs telegrammen, met zulke lieve woorden, dat ik mij in den beginne als een klein kind schaamde en toen kreeg ik bijkans een gevoel alsof ons laatste gesprek „vorm" was geweest, maar niet al de tastbare blaadjes papier, die in mijn schoot vielen. Ben ik misschien onverbeterlijk optimistisch? Neen, immers, want wanneer uw eigen woorden getuigen tegen de toornige uitlatingen en de gemeene aanduidingen

van een juffrouw Witte — dan moet ik op nieuw u vertrouwen, en al mocht gij ook zeggen: er bestaat eenig misverstand, er heeft zich iets geheimzinnigs tusschen ons gedrongen, dan zal mijn vast geloof het weten te bedwingen.

Intusschen gaat het leven hier in huis als van ouds voort. De nazomer is op handen. Ik heb nooit veel van de maand Augustus gehouden; gelukkig, dat die voorbij is; zij bezit niets meer van het bekoorlijke van den zomer en wil er toch toe behooren. Astra ziet den tijd met heimlijke bezorgdheid voorbijgaan; menigmaal werpt zij zich hartstochtelijk in mijne armen en ik kan niet anders dan haar toefluisteren: „Kind, kind, het is nog niet te laat, maak het af en blijf altijd bij mij."

Dan laat zij zulk een gedwongen lach hooren, dat die mij eene bespotting dunkt van haren vroolijken, ongedwongen lach uit vroeger dagen, en antwoordt: „Maar Margot, ik zal je binnenkort bij Morosch aanklagen wegens ophitsing tot verraad." Daarbij zie ik, hoe het haar verwondert, dat ik in Sander's afwezigheid zoo kalm schijn te berusten. Men zou haast denken, dat zij er meer onder lijdt. Zij weet niet welk een rijk verleden ik in mij draag, daartoe is zij nog te jong; ik heb immers den geheelen Sander altoos in mij en daarom kan ik den tegenwoordigen toestand gemakkelijker verdragen. Boven-

dien is Astra een zeer eigenaardig meisje. Zij heeft voor Morosch een warm gevoel van vriendschap, daaraan twijfel ik niet, maar in geen geval liefde; ze zegt zelf, dat zij in het geheel geen liefde zou kunnen gevoelen, en toch tracht zij zich onafgebroken in zijn leven in te denken, zooals anders slechts verliefden plegen te doen. Elken morgen zie ik haar trouw met bloemen naar de kerk gaan en iedere mis woont zij bij en ligt dan verzonken in vrome aandacht neergeknield. Morosch is een zeer kerksch man, houdt zeer streng aan de Vasten en Astra doet, sinds zij met hem verloofd is, desgelijks. 's Woensdags en Vrijdags raakt zij geen vleesch of visch aan, niets wat met boter, eieren of melk is toebereid. Ik was bang, dat haar teêr gestel er onder lijden zou, maar zij meende, dat de voeding berekend zou zijn naar het klimaat, want dat anders de geestelijken ze zeker niet zouden hebben voorgeschreven. Onder zulk een grapje weet zij die fiere gevoelens te verbergen, maar mij kan zij niet om den tuin leiden.

BURDA, 15 September 1877.

Ik kan toch nog schrikken, zooveel gevoel heb ik nog overgehouden. Ik dacht het werkelijk niet.

„Na tafel zeî Morosch tot mij: „Ik zou je gaarne iets willen zeggen!" Wij spreken nu met jou en jij, wat nog onaangenamer is. Hij nam mij meê naar een vensterbank en toonde mij een brief, waarvan het schrift naar links liep en er onhandig uitzag. „Wat is dat?" vroeg ik. „Een anonyme brief," zeî hij, „lees asjeblieft eens." En daarop ging hij met zijn rug naar het licht staan, zoodat hij mij vlak in mijne oogen keek. Ik voelde mijn hart angstig kloppen; ik dacht, dat er iets ergs zou gebeuren, daarom riep ik al mijne zelfbeheersching en mijne geheele kunst van veinzen op en ik las het volgende:

„Mijnheer! Ik ben wel niet uw vriend noch uw bloedverwant, maar ik moet u toch voor een overijlden stap waarschuwen. Uwe verloofde behoort met hart en ziel aan een ander, die gehuwd en een harer naaste familieleden is. De heele omtrek is er vol van; ja, zelfs de stad, waar alle tongen er in rep en roer over zijn. Het ligt alleen aan uwe krachtige liefde, dat u zoolang onbewust bleef van deze zaak. Het zou jammer zijn, als zulk een schandvlek op een onbesproken familie zou vallen, en wees daarom, mijnheer, bijtijds gewaarschuwd."

Ik las zeer langzaam, omdat zwarte wolken mijne oogen benevelden, zoodat ik de regels niet kon zien. Eindelijk gaf ik hem het papier terug en zeî koel: „Dit komt van juffrouw Witte of van Mélanie; de een was verliefd op Sander en de ander op jou, en zij zijn goede vriendinnen. Margot heeft de een ontslagen en ik heb de andere doodelijk beleedigd. Dit is de wraak."

„Als ik maar durfde aannemen, dat een man het gedaan heeft, dan kon ik hem met mijn rijzweep in het gezicht slaan, maar tegenover vrouwelisten is men machteloos."

„Paul, het spijt mij erg voor jou," zeî ik. „Ik ben dermate voor het ongeluk geboren, dat ik mijne redders meê in het verderf stort. Ik had alleen de wereld moeten ingaan, om mijn brood te verdienen.

Ik breng schande over twee families. Geef mij mijn woord terug, dan zal ik weggaan."

„Maar Astra!" riep hij op zulk een smartelijken toon uit, dat Margot er bij te pas kwam.

„Wat is hier gebeurd?" vroeg zij, groote oogen opzettend.

„Alleen maar een dwaze, anonieme brief," zei ik.

Zij strekte er hare hand naar uit, maar Morosch verfrommelde hem.

„Anonieme brieven hebben geen reden van bestaan," zeî hij; „ze komen bij dozijnen zoodra er een engagement is; ik dacht, dat Astra er om lachen zou, maar daar het haar ergert, wil ik haar ergernis niet vermeerderen. Astra zal binnenkort er ook eenige krijgen en ik wilde haar juist daarom verzoeken, ze ongelezen te verbranden. Ik ben wel niet bang voor die dingen, maar ik zou haar gaarne elke onaangename gedachte hebben willen besparen. Zooals ik zeî, als ik niet gemeend had dat zij er om gelachen zou hebben, dan zou ik haar den brief in 't geheel niet hebben getoond."

„Maar wat stond er dan in?"

„O, dwaasheden," zeî ik. „Hij wordt voor mij gewaarschuwd, omdat ik arm ben en een dwaallicht en lichtzinnig en coquet en weet ik wat al meer! Ik lach er nu wezenlijk om!"

Morosch's oogen waren den geheelen tijd zoo doordringend op mij gevestigd, dat het kloppertje van

binnen steeds onrustiger werd. Het deed hem pijnlijk aan, dat ik zoo handig kon liegen en mij evenzeer. Ik ben er niet aan gewend. En toch moet ik het huwlijk ingaan met een zoo verschrikkelijk geheim op het hart! Ik zou voor hem willen knielen en hem alles vertellen en zeggen: „Red mij, red mij, ik verga!" Maar ik durf dat niet uitspreken en hem voor altijd ongelukkig maken. Veel beter dat hij mij redt zonder te weten, uit welk een moeras hij mij trekt. Anders zouden zijne sombere voorgevoelens hem nog van schrik kunnen doen sterven. Noch Sander, noch Morosch moet ooit kunnen beseffen, wat er in mijn ziel heeft gewoeld. Het is immers niet de moeite waard zich op te offeren, als men iedereen toeroept: „Zie eens, welk een held ben ik!" En de eenige mensch aan wiens borst ik zou willen vluchten, hem moet ik verachten! Ja, wèl is mijn ongeluk groot en het leven voor mij zoo dor, zoo dor. — Ik ben nog doodmoe van de enkele minuten bij het venster, alsof men mij met een knuppel door midden had geslagen en mijne beenderen vermorzeld. Zulk een oogenblik is als een gloeiende oven, een volslagen hel in weinige minuten! En daar zou men niet afgemat van worden! Zijne donkere oogen hebben mij pijnlijk ondervraagd en zijn stilzwijgen tegenover Margot maakt ons beiden deelgenoot van een geheim, dat haar diep zou schokken en misschien

haar alles in eens zou verklaren en ophelderen, wat Morosch min of meer heeft vermoed. Mijn toestand is nu duizendmaal moeilijker geworden. Als Sander mij nu maar geen brieven meer schrijft. Ik sidder bij de gedachte, dat men ze zou kunnen vinden. Nu komt het er op aan koud, koud als ijs te zijn als hij terugkeert, alleen of bij anderen geheel dezelfde. Enkel daardoor red ik ons allen van schande en vertwijfeling. O, waarom kwam ik hier? Waarom ving ik niet de laatste zucht van mijne moeder op? Waarom waarschuwde zij mij niet ernstiger, nadrukkelijker en riep mij terstond terug, liever dan op deze rampzalige verloving te hopen! Lieve God, help mij! Leer mij Morosch liefhebben! Van daag ben ik bang voor hem geworden, o, zoo bang! Hoe afschuwlijk is de vrees, de werkelijke vrees! Ik had die te voren nog nooit gekend. Hoe is 't mogelijk lief te hebben wat men vreest. Er lag iets in zijn oogen alsof hij mij had kunnen dooden, heel kalm, zonder woest te worden, zonder één scène hoegenaamd, maar met één beweging mij levenloos ter aarde werpen. En vooral toen hij zeide: „Ik dacht, dat zij zou lachen." Dat klonk zoo dreigend, dat ik er bijkans om bad eene seconde te kunnen lachen! En toen ik Margot dat voorloog, was het, of hij mij op de folterbank legde en mij de valsche woorden uit den mond wrong — Morosch!!

Bega ik zonde aan hem als ik hem mijne hand reik? Ik heb hem immers gezegd, dat ik hem niet lief had. Zijn blik vervolgt mij evenals mijn eigen geweten. Alweêr een slapelooze nacht en een gevoel van de diepste vernedering: ik heb vrees gevoeld! Hoe moet ik hem dat vergeven?!? Hoe moet ik hem zijn verdenking vergeven!? Want waarom zeî hij ook niet tot mij: Anonieme brieven bestaan niet. Het is eene beleediging geweest en hij was niet geërgerd en niet driftig, maar volkomen kalm en van de grootste zelfbeheersching. O, zijn oogen! En toch was zijn uitroep zoo smartelijk, dat hij wel gevoeld moet hebben, dat ik gekrenkt was. Wat heeft hij gedacht en wat denkt hij nog? — Is het niet vreeselijk, wanneer men voor iemand staat, van wien ons geheele lot afhangt en men vermoedt, dat hij iets vernietigends denkt, en men dat niet in zijne trekken kan lezen en niet wegvagen? Welke afgrond gaapt dan in het binnenst van den mensch dat hij zoo onbegrijpelijk, zoo ongrijpbaar kan zijn? Voor hoeveel hartverscheurende geheimen staat men niet onbewust? Ik kijk thans alle menschen vorschend naar hun geheimen aan. Misschien heeft ieder iets te verzwijgen, te verbergen en schiet daarom menigmaal een raadselachtige blik uit heldere oogen, een blik alsof men in de hel had gezien en men de ontzetting niet meer kon vergeten. O, waarom heeft Sander niet gezwegen?! Ik

zou altijd in mijn binnenst in 't onzekere hebben rondgetast, en zou al dit verschrikkelijke niet hebben ondergaan. Ik heb zulk een hoofdpijn, alsof er hamers in mijne hersens sloegen. Ik kan niet meer schrijven.

———

Burda, 18 September 1877.

Ik moet zoo dikwijls aan iets denken, Sander, dat je mij eens gezegd hebt: „Menschen en zaken groeiden in mijn hoofd zoozeer aan, tot ze in het onmetelijke vergroot waren." Misschien is mijn heele ongeluk niets anders dan mijn eigen aanleg om alles te overdrijven. Misschien hebt ge wel geschreven en zijn de brieven verloren gegaan; misschien is Astra alleen veranderd, door de eerste groote smart die haar treft, want toen Papa stierf, was ze nog heel klein. Voor mij echter hebben die twee beminde wezens zulke afmetingen aangenomen, tot de een een monster en de andere een martelares is geworden. Het is niet mogelijk, dat Astra de hand van Morosch alleen zou aangenomen hebben, om zelfstandig te

worden; zoo iets ligt noch in haar karakter noch in onze familie. Heeft zij niet bij mij haar tehuis? Daarbij maakt een vrij, openhartig karakter zooals het hare, zich geen zorg over onafhankelijkheid; buitendien kent zij ons toch ook, Sander en mij. Ondanks dat alles ben ik bang, dat zij met het bewustzijn van niet aan Morosch te kunnen wennen, toch met hem trouwt. Afgescheiden van den godsdienstigen dwang, dien zij zich om zijnentwil oplegt, ontdek ik geen spoor van eenige toenadering. Sedert die geschiedenis van den anoniemen brief is zij nog koeler. Ik kan het Morosch ook niet vergeven, dat hij het lieve, onschuldige kind zulke afschuwlijke dingen laat lezen. Dat heb ik hem ook gezegd; ik heb hem trouwens eens een beetje moederlijk onderhanden genomen en ik heb hem eens op de hoogte gebracht van Astra's natuur. Zij voelt zeer fijn en zij voelt zeer diep en hij moet haar ontzien als een teer vogeltje, dat men niet eens in den tocht mag zetten. „Maar dat weet ik wel" zeî hij buiten zich zelven, „maar zij laat mij niet genoeg voor haar zorgen!"

„Met liefde en goedheid kan men Astra om den vinger winden, maar het is geen liefde en goedheid als men de afgeschoten pijlen van boosaardige benijders nog eens tot nadeel van anderen te voorschijn haalt!"

Hij zweeg.

„U dacht aan u zelf en niet aan haar," voegde ik er onbarmhartig aan toe.

„U heeft gelijk, ik dacht aan mijzelf; maar zij is zoo vreeselijk koel en ik heb haar zoo hartstochtelijk lief."

„Denkt u niet, dat toen Sander met mij trouwde, — ik was evenzeer een onbemiddelde vreemdelinge, — er toen geen geschreeuw opging in den heelen omtrek, maar ik heb er nooit een flauw besef van gehad, ik dacht niets dan vrienden te vinden. Als Sander maar eens terug is, dan zult u zich wel meer op uw gemak bij ons voelen, dan nu alleen tusschen vrouwen. Sander wist in den beginne ook niet al te best, hoe hij met Astra moest omspringen om haar een beetje te ontdooien; zij is niet zoo makkelijk te vatten, maar hij kan u helpen."

Ik geloof, dat Morosch een beetje beleedigd is, dat Sander oogenschijnlijk niet de minste belangstelling voor zijne nieuwe familie heeft, ik spreek maar altoos over zijn drukke zaken en ik ben zoo onhandig in het verzinnen van uitvluchten en leugens. Daarbij helpt Astra mij in 't geheel niet meer, maar zit er zwijgend bij. Iedereen hier in huis weet helaas, dat ik geen bericht van hem heb, daarom heb ik ook eens bij gelegenheid gezegd, dat wij afgesproken hadden, om alleen dán te schrijven, als er iets byzonders voorviel, maar ik heb hem toch pro forma een paar woorden

op goed geluk naar Czenovitz en Weenen geschreven.

Als ik een man was, zou ik nooit nalaten, om tegenover de vrouw die mijn naam draagt, de vormen in acht te nemen. Maar als het slechts vormen zijn, zou de vrouw ze dan niet liever willen missen? Neen, neen, ik ten minste niet. Tegenover de anderen verlang ik van hem den vorm, al zij die ook zonder eenigen inhoud.

Weenen, 16 September 1877.

Ik moet u schrijven, Astra, al blijven deze regels ook door u onbeantwoord. Wend u niet van mij af en verneem het telkens weer: „Ik heb u lief!" Of denkt gij, dat mijne innige gevoelens en mijn zielsverlangen bij u geen weerklank zouden vinden? Neen, Astra, er bestaat een wet ook voor de liefde; de natuur werkt onomstootelijk mede, om de machtige gevoelens van twee menschen, die slechts door vernietiging van de persoonlijkheid tot zwijgen zijn te brengen, te doen samensmelten.

De liefde maakt u angstig als een hartstocht. die u aan uzelf ontvoert. Maar stel u gerust, Astra, en dank er uwe lotsbestemming voor, dat de warmste levensgloed op u mocht neêrdalen. Men moet er im-

mers altoos dankbaar voor wezen, wanneer men door het idealiseeren van sommige verhoudingen in de werkelijkheid, eindelijk eens naar de zalige hoogten der verheven reine gevoelens verplaatst wordt? Al was ik ook deze dagen ongelukkig, wanhopig zelfs, omdat geen letter van u mij de herinnering bracht aan uwe bekoorlijkheid en aan den betooverenden lichtkrans die u omzweeft, toch ben ik benijdenswaard, dat ik u, Astra, mijne Astra liefheb en dat gij mij bemint. Ja, Astra, gij bemint mij en wij zijn verbonden aan elkander met sterker dan menschelijke banden, waarboven wij verheven zijn. Beschik over mij, zooals het u behaagt, ik ben slechts uw slaaf, ik buig als onderhoorige voor u de knieën.

In welken vorm wilt gij onze liefde kleeden? Wilt gij haar in de bestaande verhoudingen een plaats gunnen, omdat u de moed ontbreekt, openhartig tot mij te komen — doe het! Ik verlang niets van u dan het voorrecht den zoom van uw kleed te mogen kussen. In mijn leven volstaat het bewustzijn uwer liefde. Maar op het oogenblik dat gij een ander zult liefhebben, leg ik mij stil neder om te sterven. En die dag zal komen, want in u heb ik het zenith des levens bereikt, terwijl gij een nauwlijks oprijzend gestarnte zijt. En den man, dien gij na mij zult liefhebben, dien zal ik u ten koste van al mijne krachten verschaffen, en dan zal ik verdwijnen, naar de eeuwige

wetten der natuur. Want het ideaal mijns levens kwam in u tot vervulling en het is mij thans geen raadsel meer waarom ik bestond, sinds ik u heb gezien. In vroegere jaren doolde ik door de wereld, het onbevredigd gevoel met mij dragend: „Waartoe besta ik?" Mijn huwlijk was voor mijn innerlijk bestaan slechts eene korte episode van ontgoocheling — mijne vrouw staat mij reeds lang tegen, zoodat ik enkel met de grootste zelfbeheersching het bij haar uithoud. Sinds gij uw sierlijk voetje, gazelle, op mij geplaatst hebt, weet ik waartoe ik geboren werd: om de hoogste menschelijke volmaaktheid te aanschouwen, om u in alle gestalten van uw aanwezen te aanbidden: als vrouwlijke gratie, als verstandelijk wezen, als hart en genie!

Uw slaaf SANDER.

ASTRA.

II.

ASTRA.

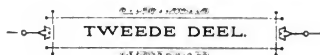
ROMAN

VAN

CARMEN SYLVA

DOOR

F. SMIT KLEINE,
Vertaler van »Jehovah" en »Sind Götter?"

AMSTERDAM
P. N. VAN KAMPEN & ZOON
1886.

TYP. P. A. GEURTS, NIJMEGEN.

BURDA, 20 September 1877.

Alweer een brief! Sander! Sander! welk een marteling! Ik beefde zoo, dat mijne lippen er stijf en kil van werden. Die angst, dat de bedienden het schrift zouden gezien hebben, of dat Margot het kon zien. Ik, en mij verbergen! Ik, en bang zijn! Ik heb altoos zoo trotsch gezegd: „Ik heb geen geheimen!" En nu! Goede God! verlaat mij niet! Die brief brandt mij als gloeiend lood in mijn borst. Ja, dat is de taal der liefde! Ik heb het altijd vermoed en ik heb ook vermoed, dat ik zulke taal jubelend zou beantwoorden, dat ik mijzelve zinloos, zonder wil, zonder een woord te uiten zou overgeven, en nu! Sander is een afschuwlijk man! Ja, nu heb ik het neergeschreven met vast op elkaar geklemde tanden, zooals men bij een operatie doet om niet te schreeuwen. En nu staat het er en wat ik schreef is waar, nu moet ik een beetje

in de kamer heen en weer loopen om uit te razen.

Ziezoo, daar ben ik weer. Ik heb de bloemen, die tot in mijn raam groeien, naar mij toegehaald en er aan geroken; dat heeft mij een beetje afleiding gegeven. De wilde wingerd wordt zoo prachtig mooi rood, en de blaadjes vallen langzaam één voor één af en kleuren den weg. Alles is licht en kleur en alles ademt stilte; slechts in mij buldert de orkaan. De boom, die door de stormen wordt geschud, verliest zijne takken, maar hij bloeit weer telkens op. Maar de boom waar de bliksem insloeg, blijft zwart en dood.

Hij heeft mij vandaag gekust — o, het was vreeselijk! Ik stond zoo dicht bij hem en liet hem het portret van mijne moeder zien. „Astra" zeî hij heel zacht, „zal ik nooit een enkelen kus van je krijgen? Ik heb er nog nooit om gevraagd." Onmiddellijk lichtte ik mijn hoofd op en stak hem mijne lippen toe. Hij heeft er recht op! En hij was zoo gelukkig! Hij drukte mij aan zijn hart, kuste mijn haar en fluisterde mij zoete woordjes toe. Ik hield mij stil, onbewegelijk stil, en het was al dien tijd of men kokend water over mij heen goot. En toen sloop ik niet dadelijk weg, maar ik bleef rustig naast hem staan, opdat hij niet zou denken, dat het mij onaangenaam was geweest.

Margot zeî: „Het is tijd om aan tafel te gaan, als ik even mag storen," en er blonk een ondeugend lachje

uit hare oogen om mijne vuurroode wangen. Morosch zeî tot mij: „Mijn alles!" Ik had bijna geantwoord: „Arme man! je bent voor mij zoo weinig!" maar ik zeî het niet. Ik ben werkelijk een verstandige verloofde; ik zit niet vol grillen en nukken zooals Mélanie; Mélanie plaagde hem dood en had hem lief. Hoe zou ik hem kunnen plagen? Ik houd immers niet van hem! Naast hem staat altijd een slanke gestalte, die mij met haren vinger dreigt en die Plicht heet. Als God mij helpt, wil ik een goede vrouw zijn en moet hij voor zijne liefde beloond worden. Zelf afstand doende van het geluk, hoe is het mogelijk nog geluk te schenken? Juist vliegt een vink op mijn venster en fluit. Is hij een bode des vredes? Margot was verwonderd toen ik over het bespoedigen van den huwlijksdag sprak. Zij zag van haar tapisseriewerk op: „Werklijk?"

„Hij wil het zoo graag!" zeî ik met neêrgeslagen oogen, onderwijl met een zijden draadje spelend.

„Maar je ziet er zoo lijdend uit; zou het niet beter zijn nog wat te wachten? Je weet, hoe vreeselijk zwaar het mij valt, je te laten gaan! Ik zou gaarne moeder over je zijn, als ik maar kon!"

Er stonden tranen in de oogen van de lieve ziel. Ik kuste ze weg. „O, weet je, Margot, verloofden worden altijd mager, men is zoo geagiteerd over de geheimzinnige toekomst!"

„Daar heb ik geen ondervinding van, integendeel, ik werd frisch en bloeiend en ik kende geen vrees; mijne toekomst heette: Sander, en dat was genoeg."

Hare lippen trilden een weinig.

En Sander's brief lag in mijne lade. Daar loopt dan al dat mooie vertrouwen op uit! Wanneer zal Morosch opnieuw verliefd worden en mij vergeten? Het zou mij zoo onverschillig zijn en Margot's hart staat op het punt van te breken louter reeds bij eene onderstelling. Indien zij het wist, zou zij er van sterven. Als ik slechts te weten kon komen, wat er van mijne brieven aan Mama is geworden! Ik durf er niet naar vragen uit vrees dat de opmerkzaamheid getrokken wordt. Ik dacht, dat zij terug zouden gegeven worden. Dikwijls pijnigt mij het idée, dat zij te kwader ure voor den dag kunnen komen of in verkeerde handen vallen. Zag ik ze alvast maar branden! Veel meer zou het uitwerken, Sander's brieven te verbranden, maar dat kan ik nog niet. Morgen zal ik het doen. Ik zal hem schrijven: „Beste Sander! Gij hebt mij tijding over Margot gevraagd. Ik vind haar min of meer lijdend. Een verblijf in een warmer klimaat zou goed voor haar zijn. De kinderen zijn wel en leeren vlijtig. Er zijn een massa brieven en photographieën van gouvernantes gekomen, die op uwe beslissing wachten. Wij zijn van plan onze bruiloft te bespoedigen, vóór de koude invalt, enz. enz."

Moet ik het doen? Ja, ik doe het. Toen ik op de zwemschool niet van de groote trap af durfde springen, stiet de meesteres mij in het water en ik verdronk niet, maar kwam weer boven. Ik zou hem kunnen martelen. Ik zou lust hebben hem bloedig te pijnigen en dood te ergeren. En waarom? Ik zal hem den brief schrijven, om hem te leeren hoe men aan zijne schoonzuster schrijft. Ik knersetand daarbij, maar voelen moet hij het in elk geval. Hoe zal hij wezen, als hij terugkomt? O, hij zal zien, wat ik van hem denk, maar nooit wat ik voel. Ik zal hem toonen, hoe gelukkig ik met Morosch ben; ja dat zal ik doen. Hij moet vooral niet denken, dat ik Morosch uit wanhoop heb genomen. En als hij met mij wil praten, dan zal ik met Paul bezig zijn, evenals Mélanie. Hij moet het maar eens met eigen oogen zien! Kon ik toch slechts een enkelen keer slapen; zoo heel vast slapen als Costi, dien men uit zijn bed kan nemen en er weer inleggen, zonder dat hij er iets van bemerkt. Ik zou een kind willen zijn, dat niet weet, dat er buiten slapen, eten en spelen nog iets anders op de wereld is. Ach, moeder, moeder, hoe roept mijn hart naar u! Ik ben als eene door den wind stuk gewaaide vlag, die aan den stang vastgebonden is en nu heen en weêr fladdert!

Burda, 25 September 1877.

Sander is weer thuis en alles, alles is weer goed. Hij is geheel en al de oude; die beste man, met vroolijkheid en scherts op de lippen en hartelijke goedheid in zijn oogen.

Als een St. Nicolaas met geschenken beladen kwam hij aan, voor iedereen had hij iets en nog een massa aardigheden op den koop toe. Astra kreeg b. v. een kleine pop in bruidskleeren; als bonbondoos een varkentje dat opgewonden kan worden en dàn vanzelf loopt en een groot dagboek van wit leder waarop niets dan camelia's zijn gedrukt en hare toekomstige initialen: A. M. Hij dronk en klonk dadelijk met Morosch en gekscheerde er dapper op los; hij scheen mij een beetje koel tegenover Astra, maar misschien

bemerkte hij, hoe verlegen het arme kind was en wilde hij haar tijd geven op haar verhaal te komen. Hij kuste alleen maar hare hand nadat hij zich tot Morosch had gewend en plagend gezegd: „Je permitteert toch?" en hij liet toen volgen: „Nu, hoe voel je je wel als verloofde, zoo tamelijk wel dezelfde als vroeger?" Terstond sprak hij weer met de kinderen. Hij had oogenschijnlijk veel plezier in de staan- en gaanoefeningen van Marietje en was werkelijk volkomen gelukkig weer thuis te zijn. Elk gerecht kreeg een pluimpje en ik had, naar zijn oordeel, veel meer kleur gekregen, zoodat hij voortaan meer op reis zou gaan, indien het mij zooveel goed deed. Vreugde en opgewondenheid hadden mij natuurlijk een hoogroode kleur bezorgd. Na tafel ging hij op het kleine balkon voor mijn kamer zitten, want men mocht — zeide hij — de verloofden niet storen, hij gaf hun den salon, Goeiertje had de kinderen bij zich genomen en zoodoende kon ik den geheelen avond alleen met Sander praten. Wij spraken over oude tijden; hij vertelde mij het een en ander uit Weenen; hij doorleeft altijd overal zoo veel; het waren heerlijke uren! Ik geloof de schoonste avond mijns levens! En toen verzocht hij mij, nu Marietje gespeend was, weer alles op het oude in te richten en niet langer op de kinderkamer te blijven, want hij was van zoo'n gezelligen aard, dat hij het heel

onplezierig vond alleen te zijn. Misschien had het ons werkelijk vervreemd, dat ik bij de kinderen mijn intrek had genomen. Met dat al was de laatste lichtglans der ondergaande zon reeds lang verdwenen en zagen wij nog maar op een geheel donkeren horizont, d. w. z. ik zag in 't geheel niet, maar drukte innig mijn hoofd tegen de trouwe borst aan, die ik voor mij bijna verloren had gewaand. „Maar het is theetijd!" riep ik verschrikt uit en stond op. „Laat ons hier theedrinken en de anderen in den salon! Na zulk een lange afwezigheid heb ik toch wel eens het recht met u alleen te zijn." Of wij het recht hadden, weet ik niet, ik weet alleen dat het verrukkelijk was, onder het getemperd licht der kleine lamp met hem alleen te zijn en in mijne gedachten hem voor alles vergiffenis te vragen waarvan ik hem verdacht had, terwijl hij mij lieve dingetjes zeî en mijne hand niet uit de zijne liet glippen. Ik schaamde mij haast bij het goeden nacht zeggen voor Astra. Ik ondervond voor de eerste maal, welk een verschil er toch tusschen haar levenslot en het mijne is en die gedachte ontroerde mij te midden van mijne zaligheid. Ja, tegenover iemand als Morosch een geheelen avond lang te zitten is maar een saai en alledaagsch ding, maar alleen zijn met Sander is een heerlijk genot. Onuitputtelijk in geest en gemoed is mijn geliefde, Morosch daarentegen onuitputtelijk in

eigen gewaarwordingen, heeft weinig of niets mede te deelen. Hij is ook maar een mensch en Sander is een god; dat is het onderscheid. Maar waardoor heb ik het verdiend dat mij zulk een geluk ten deel werd, terwijl het lieve kind, in alles boven mij uitmuntend, een stoffig levenspad moet bewandelen?!

BURDA, 26 September 1877.

O, welk een bittere smart! Zulk een aankomst! Hij heeft mij nog niet aangekeken sedert hij terug is. Hij kijkt altijd langs mij heen en hij is zoo innig met Margot, dat ik er van walg! Ik huiver van hem terwijl ik hem vroeger mijn innigste gedachte zou hebben toevertrouwd. Margot straalt van geluk; hare wangen zijn nu eindelijk weer eens gekleurd, terwijl de mijne in koortshitte gloeien. Alle kleur en frischheid zijn van mijne lippen geweken en mijne handen worden zoo mager. Ja, ik ben heel leelijk geworden, hoewel ik nooit mooi geweest ben, en mijn eenig sieraad, mijn haar, begeeft mij ook; het valt met bossen uit als men er maar even aanraakt. Nu is het mijn beurt om te weenen! Ik geloof, dat ik een

bron ben en dat ik mij in vocht zal oplossen zooals de katten in „Hans Kijk in de lucht." Het was misschien wel brutaal van mij, om hem zoo te schrijven, en ik heb mijn straf verdiend; maar ik wilde hem en mij zelve genezen. Maar daar ben ik zeker te onhandig voor; de snede was te diep, of wij waren allebeî te ziek en daarom moet er een knappe dokter bij komen. Hoe kon hij zóó schrijven en hoe kan hij zóó zijn?! Ik wilde koel tegen hem wezen; maar ach! wat ik koelheid zou genoemd hebben dat zou warme zonneschijn geweest zijn, bij hetgeen hij tegen mij is. Ik geloof, dat ik het niet langer kan uithouden! Ik spring in den vijver, of uit het raam, of ik werp mij in zijn armen en zeg: „Ik wil desnoods uw liefde verdragen, maar niet uw koelheid!" Neen, neen! dat doe ik niet. Ik zal hem toonen, dat hij toch niet sterker is dan ik. Vandaag heb ik al iets goeds gezegd:

„Verbeeld u eens, „Goeiertje" ik ben werklijk al begonnen, om in het cameliaboek te schrijven!"

„Zoo, wat dan?"

„Een verzameling van gezegden van menschen, geplaatst als in een kasboek, op de eene zijde een zin, zoo mogelijk met den datum, en het tegendeel er tegenover, ook met opgave van datum; het is alleraardigst!"

„Zeg, Margot," zeî Sander, zonder zijn hoofd naar

mij toe te wenden, „ik zal nu toch ook eens guano probeeren, omdat men het zoo prijst. Bij ons moet men nu toch eindelijk ook eens aan bemesten gaan denken; vroeger verbrandden wij de specie en haalden wij de schouders op voor die dingen."

Aardig niet waar? Margot heeft niets gemerkt, want Nico verslikte zich juist en daardoor hoorde ik alleen de guano-geschiedenis. „Grappig, niet waar Goeiertje?" ging ik door, zonder mij van mijn stuk te laten brengen.

„Ik hoop toch, dat je er een uitzondert?"

„Mijn aanstaande? Totnutoe ja; want hij heeft zichzelf nooit tegengesproken, zoolang als ik hem ken."

„Het is natuurlijk maar een probeersel," zeî Sander, „men beproeft van alles, tot men eens terdege de vingers brandt, en dan is men blij, wanneer alles weer bij het oude is, niet waar, Margot?"

„O, vooral geen verandering!" zei Margot, lachte en keek hem dankbaar aan.

Het gesprek was drukkend als een onweerswolk, en ik gevoelde weer iets van mijn ouden trots en overmoed in mij opkomen.

„Heb je met Sander gekibbeld?" vroeg Goeiertje mij na het ontbijt.

„Och, een beetje; eigenlijk uit goedheid voor Morosch; Sander dacht dat ik hem niet gaarne wilde hebben en toen ben ik weer eens driftig en brutaal

geworden, en nu word ik gestraft als een klein kind."
Ik begon te lachen.

„Dat heb ik toch niet gaarne," zeî het trouwe „Goeiertje."

„Misschien krijg ik spoedig vergiffenis!"

„Dat zou ik hem wel eens willen zeggen!"

„O, vooral dat niet doen, Goeiertje, dat moet van zelf komen, net als de regen; het kunstmatig begieten helpt toch niets."

BURDA, 27 September 1877.

Voor het geval dat Morosch mij een oogenblikje gewantrouwd heeft, kan hij nu volkomen gerust zijn. Ik heb tegenover hem toch een gevoel van bitteren triomf, als hij ziet, hoe volslagen Sander mij ignoreert. Daarom geeselt hij Morosch op zulk een honende wijs en wel met de liefste stem van de wereld, dat de ander het dikwijls nauwlijks bemerkt en soms heel verwonderd opziet om na te gaan hoe het gemeend is. Dan spreekt hij uren achtereen over de varkensteelt, over de verschillende klaversoorten, over eten en drinken, dat ik wel uit de kamer zou willen loopen. Maar ik doe, alsof ik er ontzettend veel belang in stel, dan roep ik de jongens en vertel hun sprookjes waar niets dan biggetjes in voorkomen die ik als Papa's lievelingsdieren voorstel. Hij heeft Morosch ook geraden zich door mij te laten portret-

teeren. Ik ben er aanstonds toe overgegaan en ik heb een aquarel van hem gemaakt; toen die klaar was, heb ik hem die afgestaan om aan zijn moeder te geven. Terwijl Margot hem bekeek, zeî Sander dat het een karikatuur was; maar Morosch zeî goedig dat ik van zijn toch al niet fraai gezicht gemaakt had, wat er van te maken was, en hij kuste mijne hand. Ik heb zoo dikwijls gezongen: „Mein Schatz, der ist auf die Wanderschaft hin," een liedje van een braven Hendrik; nu heb ik hem, dien braven Hendrik, en ik weet van te voren hoe doodsch mijn leven zal zijn. Sander geeft zich alle moeite om het mij te bewijzen, door voortdurend Margot te beklagen, dat zij reeds zoovele jaren iederen prikkel, ieder kunstgenot, allen omgang met intéressante menschen heeft moeten missen en dat zij een boer tot echtgenoot heeft. Margot verdedigt zich dan op de bekoorlijkste wijze. Gister-avond zag ze mij niet en zeî toen: „Weet je wel, Sander, dat ik mij zoo ongerust maak over Astra; zij spreekt geen woord en zij wordt żoo mager en jij bent lang niet meer zoo vriendelijk jegens haar als vroeger. Heeft zij je iets misdaan?" Sander, die mij wel gezien had, verhief zijn stem een weinig en zeî duidelijk: „Ik heb mij in haar vergist, zij is een zottin, een echte vrouw; zij vertoont kuren en maakt scènes, beweert dat zij hem niet kan uitstaan en in een ommezientje is zij met hem verloofd;

neen, ik heb volstrekt geen medelijden met haar, niet het minste, en voor Morosch en zijne familie is zij nog goed genoeg in dien saaien, uitgedroogden toestand; zij zullen haar gaandeweg wel het vleesch van het lijf kwellen. Buitendien alle gelukkige verloofden die erg verliefd zijn, worden stil. Zij denkt en droomt niets dan van haar lieven Paul! Laat toch Titania begaan, als zij verliefd wordt op een ezel en het niet eens merkt! Het is een kostelijke grap en bovendien Shakespeariaansch. Zij verliest wel haar nimbus, maar dat is haar zaak. Een merkwaardig menschenkenner die Shakespeare!"

Van woede, schaamte en wanhoop beet ik in het gordijn, waar ik bij stond. Het verlangen kwam bij mij op om hem te slaan, om hem te dooden en daarna mij zelf. Waarom moet ik mij door hem laten folteren? Waarom lijden, als ik mijn plicht doe? Maar hij heeft zulk een manier van doen, dat men er als een beknord kind bij staat, met een gevoel alsof men het grootste kwaad had bedreven en met den wensch om hem vergeving te vragen. Misschien was mijn brief een beetje kras; hij veracht mij, omdat ik zijne groote liefde onwaardig schijn te wezen, omdat ik dien hartstocht met voeten treed. Toen hij het varkentje voor mij medebracht, zeî ik niets; den volgenden dag zette ik het op den schoorsteenmantel in den salon; ik had het dier valsche

paarlen om den hals gedaan en een had ik er aan zijn snoet gebonden. Hij wierp een haastigen, doorborenden blik op mij. Margot lachte zich halfdood om mijn geestigheid en maakte „Goeiertje" en Morosch er attent op, tot Sander eindelijk zeî: „Houd toch op, wie maakt er nu zooveel ophef van een ongepaste aardigheid?" Later zeî hij: „Astra geeft zich alle mogelijke moeite om haar geest naar haar aanstaande omgeving te plooien; binnenkort zal zij die in platheid overtreffen."

„Des te beter voor mij," zeî ik en ging de kamer uit. Als ik hem een steek geef, draait hij onmiddellijk het mes om en steekt dieper. Ik heb nu al zooveel geweend, dat mijn oogen er nauwlijks nog rood van worden. Ik kan den geheelen nacht weenen, zonder dat men er iets van merkt; ik zie alleen nog bleeker dan gewoonlijk. Overdag houdt de strijdlustigheid mij staande, maar 's nachts verlaat mij alles, zelfs de goede God; want als Hij maar eens de hand naar mij wilde uitstrekken, dan zou mijn arm hart wel rustig worden. Ik heb Morosch verzocht paard met mij te rijden, dat doe ik heel graag. Dan zijn wij stil, hij kan mij niet aanraken en ik laat de paarden goed uitdraven. Dat kalmeert mij. Sander schijnt dat gemerkt te hebben, want opeens sluit hij zich ergens bij ons aan; hij weet ons altoos te vinden en dikwijls komt hij met Margot.

Dan wikkelt hij zich in een druk gesprek met Morosch, stapt langs de akkers en laat zich oogenschijnlijk onderrichten over verschillende vruchtzaden. Ik heb eergisteren mijn paard zoo laten steigeren, dat het mij bijna had afgeworpen. Morosch was bleek van schrik; maar Sander zeî zoo gebiedend: „Ga er asjeblieft af!" dat ik in verbazing gehoorzaamde. Hij sprong op het paard, gaf het de sporen en sloeg het zoolang tot ik zijn arm vasthield.

„Laat het!" zeî ik koud van woede. „Het is mijn paard," zeî hij, sprong er af, nam mijn voet in zijne hand en ik vloog in het zaâl. Hij weet zeer goed, dat ik zoo iets niet kan zien en hij weet ook, dat het paard nooit steigert. Ik heb het voortdurend gestreeld, maar het arme dier bloedde. Morosch hield mij zulk een lieve boetpredicatie, dat het maar een haartje scheelde, of ik had hem een snauw gegeven. Ik bedacht mij nog te goeder tijd en zeî: „Je bent wel goed, Paul, maar gedane zaken nemen geen keer." Hij beet zich op zijne lippen. Dacht hij er misschien aan, hoe hij mij eens dien anoniemen brief liet zien? Dat kan hij ook nooit meer ongedaan maken. Ik heb er niet meer over gesproken en hij ook niet. Des te meer denken wij beiden er aan. Het moet hem trouwens gerust stellen, te zien hoe Sander met mij is. Het is moeilijk koeler en afstootender te zijn.

BURDA, 1 October 1877.

Altoos moet er toch een schaduw vallen op ons hoogste geluk. Terwijl ik aan den arm van den zielsbeminden man niets van gure najaarsvlagen gevoel, zie ik in Astra's oogen een strijd, die mij zoo ontzettend angstig maakt. Zij geeft als reden op het onbedwingbaar zielsverlangen naar onze doode moeder; zij zegt dat zij in den geest nog eens haar gansche leven doorleeft, vóór zij haar jongemeisjesleven afsluit, en dat zij bang is voor de zware plichten van hare nieuwe positie. Soms geloof ik het, maar dikwijls denk ik ook, dat er eene ongelukkige liefde in het spel is. En toch, hoe zou mijn zuster zich in die mate kunnen hechten aan een man, die haar nooit anders dan als broer behandeld heeft? Het kan geen

hartstocht, maar slechts dweperij zijn en daar lijdt men toch niet onder? Heeft zij misschien in onze geboorteplaats liefde voor iemand opgevat en krenkt het haar, dat zij van die zijde geen woord van deelneming heeft ontvangen? Ik heb al die mogelijkheden reeds zoo dikwijls met Sander besproken, maar dan lacht hij en zegt: „Goddank, is Astra niet zoo romantisch als jij! Zij neemt Morosch, omdat hij èn een goede partij is èn een man dien zij volkomen beheerschen kan. Ik verheug er mij al op, hoe hij onder de pantoffel zal zitten. Zij zal heel fideel van haar huwelijksreis uit Parijs terugkomen en dan zal zij een beetje uit de hoogte op jou neerzien, omdat Morosch 1000 dukaten meer inkomen heeft dan ik; als jij één parelsnoer draagt, koopt zij er zich aanstonds twee! Het is aardig om weer eens te zien wat er van een frisch, aardig meisje wordt, zoodra zij geborgen is en een man achter zich heeft. In jullie duitsche maneschijnpoppetjes steekt toch een gezonde geest van praktische berekening."

Ik spreek dat dan wel tegen, maar hij is zoo dwaas, als hij zoo redeneert, dat ik hem niet anders dan met een kus den mond kan snoeren, want hij zegt dat alleen maar om mij te plagen en om een stokje te steken voor mijne sentimentaliteit. Gister zijn de lang gewenschte voorwerpen van thuis aangekomen. Wij hadden aan Hansje verzocht, aan wie Mama uit

dankbaarheid voor hare trouwe verpleging al haar huisraad met uitzondering van haar boudoir heeft vermaakt, om ons alles, alles wat de dierbare overledene daaglijks gebruikte, hierheen te zenden. Ik was wel bevreesd, dat het Astra te veel zou aandoen, en ik had met het ontpakken willen wachten tot na haar huwlijk. Maar toen zij hoorde, dat de goederen waren aangekomen, drong zij er op aan ze dadelijk te zien. Wij hebben bij iedere kleinigheid heete tranen vergoten; aan ieder voorwerp was een legio herinneringen verbonden. Tegelijk met de kisten ontving ik een koffertje met oude brieven, dat ik echter, omdat Astra reeds bij het zien van de meubelen in tranen wegsmolt, in mijn kamer wegsloot en eerst 's avonds opende. Die lieve Mama heeft al mijn brieven naar tijdsorde gerangschikt en bewaard; ik doorbladerde ze maar vluchtig; mijn geheele huwlijksleven vond ik er in terug, met zijn tallooze licht- en schaduwzijden. Bovenaan lagen onze laatste, ongeopende brieven, twee dikke epistels van Astra en een van mij. Ik wilde Astra dadelijk haar eigen brieven teruggeven, maar wie weet hoeveel liefs daarin stond en hoe zeer het haar in hare tegenwoordige stemming zou smarten, dat Mama die brieven niet meer ontvangen heeft. Zij beschuldigt zich zelve altoos min of meer Mama verdriet en zorg te hebben veroorzaakt en haar nooit genoeg dankbaar voor hare goed-

heid te zijn geweest. Daarom zal ik de brieven liever bij gelegenheid verbranden, dan kan het kind in de hoop leven, dat zij nog bij tijds zijn aangekomen. Intusschen zal ik alles weer in den koffer wegsluiten; misschien doet het Sander nog wel eens plezier de oude tijden met mij uit mijn oude paperassen te doen herleven. Men is toch maar eens jong en zoo innig gelukkig! Nu, dat laatste woord mag ik wel terugnemen, want ik werd nog nooit zoo verwend en zoo vertroeteld door mijn afgod als nu. Wij leven letterlijk ons intieme leven geheel voor ons zelven; dikwijls bezigt hij in tegenwoordigheid van de anderen een uitdrukking, die ik enkel versta. Als kinderen draven wij bij een wandeling vooruit en verschuilen ons achter een boschje om elkander ongemerkt een kus te geven; 's avonds wendt hij moeheid voor om wat vroeger uit den salon te kunnen gaan.

„Het was om te sterven van verveling, niet waar," zegt hij dan „zulk een saaiheid van verloofde luî tast alle anderen aan; gij hebt mij tegenwoordig ook zoo verwend, dat het overige menschdom mij geesteloos m o e t schijnen!" En dan leest hij mij zijn oude lievelingsverzen, Goethe's gedichten, voor, en dikwijls treft ons een woord dermate, dat de tranen in onze oogen komen. Als wij min of meer plechtig gestemd zijn, dan komen zij steeds zoo gemakkelijk te voorschijn. Het is opmerkelijk hoe door en door Duitsch Sander eigen-

lijk is; geen dichter spreekt zoo tot zijn hart als Goethe; geen woord van een andere taal klinkt hem zoo vol van toon als het duitsche. Ik geloof, dat ik het niet zou hebben kunnen doen, mij met eene vreemde taal derwijze vertrouwd te maken; hij denkt zelfs in het duitsch en als hij, naar gewoonte, in zijne droomen spreekt, is het in de klanken mijner moedertaal. Dat heeft enkel de liefde uitgewerkt, de echte, onwankelbare liefde, die boven strijd en wisseling verheven is. Hoe zou het ook mogelijk zijn tweemaal lief te hebben! Eens kan men maar geboren worden en maar eens sterven; éen moeder en éen vader heeft men maar. Al het groote is eenig en kan zich niet herhalen. Bovendien is de liefde aan den dood verwant; zij is ook een vergaan en een zich oplossen; ik geloof, dat *Leopardi* haar met sterven vergelijkt. Ik heb niet zoo'n goed geheugen voor citaten als Astra. Dat hoeft ook niet, want Sander is een levende dictionnaire, maar niet alleen voor woorden! O, Sander! wat zijt gij niet? Binnenkort zal ik u uit mijn dagboek opbiechten.

Burda, 5 Oktober 1877.

De bladeren vallen af en dansen dwarlend rond, zoo vroolijk, zoo dol, en vol geruisch! Natuur geeft een groot bal, bazuinen schallen, trompetten schetteren; wie niet dansen wil, wordt vastgegrepen en zoolang in de rondte getold, tot hij naar adem snakt. De bladeren weten misschien, dat zij het met den dood zullen bekoopen en zij dansen toch omdat zij geen weêrstand kunnen bieden aan de kracht der groote bazuin. En wat hebben die arme blaadjes toch gedaan, dat zij moeten sterven? Geen zonde heeft ze bezoedeld; zij zijn ontsproten en hebben gebloeid toen God hen riep; waarom laat Hij ze dan zoo wreedaardig verwelken en sterven? De wind doet mijn venster klapperen en zweept er de koude, natte wingerdranken tegen,

een geluid dat mij ieder oogenblik doet opstaan als klopte er iemand. Ik zie nog eens terug naar die maanden vol licht, vol heil en vol onuitsprekelijk leed. In Mei ben ik hier gekomen; mij dunkt, er liggen minstens tien jaar tusschen dien dag en den dag van heden. O zoete, schoone jonkheid! met vlijmende smart neem ik afscheid van u; want spoedig ben ik zoo dood, als de arme blåren, die zich langs alle wegen ophoopen en vertreden worden. Er mag geen leven meer in mij bloeien, als ik op de bruiloft verschijn, want dat kan ik niet verdragen; het moet vooraf dood en roerloos in mijn binnenst wezen, opdat niets mij meer kan treffen. Ik had ook in mijne bruidsdagen moeten dansen zooals de bladeren; misschien sterft men bij het ronddwarlen gemakkelijker, als de bedwelming den gedachtenstroom boeit. Dikwijls buldert het in mijn hart, zooals de storm daarbuiten; dan zou ik iets ongehoords willen doen, maar eensklaps wordt het stil alsof de strijd een eind had genomen.

Reeds menig jongmeisje is met weerzin voor het altaar verschenen; reeds menigeen heeft men gedwongen er heen gesleurd, met den dood in het hart. Maar ik ga uit eigen beweging naar de slachtbank, mijn tred mag niet wankelen, mijn gezicht moet vroolijk zijn, anders heb ik Morosch belogen en doe ik Margot vermoeden, dat ik een offer breng. En zij

is nu juist zoo gelukkig, ja haar gelaat straalt van geluk! Wat kan zij mooi zijn! Zij is ontloken als een jongmeisje. Dus is er toch geluk in het huwlijk. Als ik er haar geluk meê kon koopen, dan zou ik mij vol vreugde als offer geven. Dan zou de grootheid mijner smart niet vergeefs zijn en de goede God zou mijn offer welgevallig aanvaarden en mij misschien spoedig laten sterven tot belooning en verlossing. Het is een ongeluk, doch het is geen zonde, dat ik niet van Morosch kan houden, maar ik zal toch zooveel kracht hebben om hem, die mij zoo lief heeft, gelukkig te maken. Er is iets aandoenlijks in zijne liefde; als ik hem niet zie, dan zou ik hem werkelijk een zeer teêren brief kunnen schrijven; maar als hij er is, dan kan ik niet, want dan raakt hij mij aan en kust mij dikwijls; ja, hij heeft mij zelfs in 't bijzijn van Sander gekust! En dan wil hij altoos over mij spreken, en ik zou dat thema zoo gaarne vermijden, het is zoo buitengewoon onbelangrijk. Hij heeft mij ook al onhandig verdedigd, de keeren dat Sander mij mishandelde, en toen keek Sander mij met zooveel triomfeerenden spotlust aan, dat ik uit de kamer ging om hem niet aan te vliegen. Op eens, sedert gisteren, is Sander heel zacht en medelijdend voor mij, vaderlijk vriendelijk, vol zorg en geeft hij zich alle moeite om alles mooi te maken. Dat brengt mij nog meer van de wijs! Ik had mij aan dien voet van oorlog gewend; het

was scherp, doch gezond. Maar nu behandelt hij mij als een jongmeisje dat non wil worden, en zegt voortdurend tot Margot: „Dat arme kind! Wat zullen wij toch doen, dat het kind niet al te treurig wordt en dat zij haar moeder niet al te veel mist!" en dergelijke dingen meer, die zoo natuurlijk klinken en die Margot aandoen. „Het is toch enkel mijn eigen schuld, als Sander mij koeler voorkomt," zeî Margot heel deemoedig. Ik voelde een aanval van woede tegen beiden opkomen en toch moest ik God danken, omdat zij weer gelukkig is. Als ik Margot's geluk kon verzekeren, dan zou ik zonder beven door de hel gaan. Maar ik vertrouw hem niet, hij speelt komedie; hij berekent ieder woord, iederen blik. Wij zijn allebeî zoo'n soort van *sport* voor hem, waarmeê hij zich een tijdlang amuseert. Hij denkt, dat hij een groot meester is en dat hij alle instrumenten naar believen kan stemmen. En al springen er ook een paar snaren, wat kan hem dat schelen? Hij heeft toch den toon gehoord, dien hij wilde hooren. Ik kan echter niet zooals Margot wegsmelten voor de zonnestralen, die hij eindelijk mij weêr gunt. Als hij dat denkt, dan heeft hij zich toch vergist. Misschien zullen mijne talenten van huisvrouw mij helpen om het nieuwe leven dragelijk te vinden. Margot heeft altoos die talenten van mij bewonderd en ik zal er plezier in stellen mijn huis zoo netjes te houden als

een porceleinkastje. De menschen zijn altijd verwonderd, dat een dwaallicht dat zoo goed kan. Margot vertelde het aan mijn schoonmoeder; die trok echter haar lippen een beetje op en keek de kamer eens rond alsof zij wilde zeggen: „Meen je dat dit een goed onderhouden huis is?!" Sander beweert, dat zij gierig is. Dat is voor mij een gruwel; ik ben niet verkwistend, maar gierigheid is voor mij het ergste dat ik ken. Goede God! help mij dit alles verdragen en, als ik dapper genoeg geweest ben, dan ziet gij mij genadig aan, niet waar? Gij neemt mij weg in een stormwind en Gij laat mij als een verwelkt blad ter aarde vallen! Och toe, goede God! Gij hebt mijn leven in Uwe hand! Ik wil het mij zelf niet benemen, maar Gij neem het!

BURDA, 9 October 1877 's nachts.

Morgen trouwt Astra. O, kind, kind, dat mij duizendmaal liever is dan mijn eigen kleintjes, welk een avond voor Uw huwlijksdag heb ik U bereid! Groote God, geef ons beiden de kracht deze dagen te overleven, wij hebben nu nog enkel ons beiden hier op aarde. Maar het was Uwe beschikking, Heer! Gij hadt dezen drinkbeker aan ons kunnen doen voorbijgaan! Neen, niets moet voorbijgaan, niets moet verborgen worden gehouden, alles wil ik dulden, alles openbaren — zoolang mijne kracht reikt.

Maar hoe kwam het toch, groote God, hoe gebeurde het? Op een droefgeestigen avond dacht ik aan Astra; ik dacht met angstige bezorgdheid aan de moederlooze bruid, aan mijn eigen geluk — o, dat verwenschte, valsche geluk! — en snuffel om die

reden weer in de oude brieven. En daar kwamen weer Astra's brieven aan de overledene in mijne hand en zonder verder nadenken, zonder éénig vermoeden, dat zij aan hare moeder iets zou kunnen schrijven, dat niet ook mij zou gelden, open ik ze met tranen van weemoed en lees. Toen ik had gelezen, was het niet of de hemel van mijn aardsch geluk ingevallen was, neen, zij had het aan Moeder geschreven en ik moest als eene moeder handelen, als een moeder, of naar het gebod van mijne zelfzucht, of van iets, dat ons moeders allen gemeen is. Toen was ik het niet meer die opstond en die door het schemerend vertrek liep, neen, ik zag alleen nog als in een droomgezicht, dat men de zaal versierd had voor mijn arm, klein bruidje en eensklaps stond ik in hare kamer. Zij zat bij het raam en keerde haar bleek, vermoeid gelaat naar mij toe, tot ik „Astra, Astra!" riep en haar krampachtig omarmde. Toen wist zij het, enkel door dien éénen kreet; wij zijn immers zusters en begrijpen elkander. Zij zag den brief in mijne hand, maakte zich uit mijne armen los, sloot de deur, die ik half geopend had gelaten en zonk daarop snikkend voor haar bed neêr.

„Astra, luister," zeî ik. „Astra, ik ben heel bedaard, kom luister naar mij, ik ben uw moeder en niet meer Sander's vrouw; hebt gij hem zoo lief, zoo vreeselijk lief?" Zij snikte krampachtig verder.

„Weet ge, Astra, kind," ging ik voort en weende ook, hoewel het mij scheen, dat ik geen tranen voelde, „daarmeê hebt ge mij geen kwaad gedaan. Waarom zoudt ge ook niet van hem houden, ge zijt immers uit hetzelfde geslacht als ik en het is geen ramp, het moet geen ramp zijn. Een vloek kan zegen baren, mits men moedig is en goed wil zijn en ge hebt hem toch altijd nog lief, niet waar, Astra? Ge zult zien, dat, hadt ge het mij eerder gezegd, ik u had kunnen helpen."

Zij verborg haar hoofd in mijn schoot en ik redeneerde maar door en wist eigenlijk niet, wat ik zeide met een gemoed zoo vol als het mijne, vooral toen zij meende, dat zij hem mij ontstolen zou hebben. „Wel neen, Astra, een man is geen voorwerp, dat zich stelen laat; indien hij van mij was geweest, zou hij mij trouw gebleven zijn. Wel neen, gij hebt geen schuld er aan, geloof dat toch niet; hij moet allang niet meer van mij hebben gehouden; hij woû mij enkel niet kwetsen; hij deed het zeker met een goede bedoeling en daarom liet hij het mij niet bemerken! Ik had het moeten voelen, misschien voelde ik het ook, maar mijn eigenliefde en mijn lafheid waren te groot, och God! ik weet het niet, maar ik had wel veel schuld, dat ik zoo blind bleef."

„En wat zal er nu gebeuren?" vroeg Astra. „Wat zal er van ons allen worden?"

„Wat zal er nù gebeuren?" herhaalde ik en toen was het mij eensklaps als wist ik wat er geschieden moest; er was iets als een openbaring over mij gekomen. „Astra," zeî ik, maar ik schrikte van mijn eigen stem, „Astra, hier beneden bezit alleen het tegenwoordige recht; Astra, ga naar hem toe, want ik kan hem niet zien, en zeg hem, dat ik u gezonden heb, en nog heden het huis verlaat; ik geef u mijn zegen in den naam mijner moeder; ik ga dan heen met de kinderen, ik ben toch meer dood dan levend, sinds zijne liefde mij niet meer behoort, en weet ge, gij zijt jonger, uw oog straalt van levenslust, gij zijt meer zijnsgelijke en eerder wil ik sterven, dan u zien lijden en hij heeft u lief."

En daarna weet ik niet meer, wat er geschiedde; weet ik niet meer, wat ik gezegd of gedaan heb; ik bemerkte eerst na een lange poos, dat ik op Astra's bed lag en zij naast mij, en dat zij weende, maar ik staroogde op het tapijt en vroeg mijzelve herhaaldelijk: of wij misschien ook elkander vergiftigd hadden? En toen verwonderde het mij, dat niemand naar ons gevraagd of om ons geroepen had, en ik vroeg of de kinderen al sliepen, maar ik had een gevoel alsof ik mij niet meer kon verroeren. Ik greep Astra's hand vast en zij drukte haar zacht kopje met zijden lokken nog dichter tegen mij aan en zoo bleven wij sprakeloos liggen.

„Ze zullen naar ons vragen," zeî ik eindelijk.

„Nee', Goeiertje is straks hier aan de kamerdeur geweest en ik heb haar verzocht allen" — ja, allen zeîde zij, zijn naam kon zij niet uitspreken — „te zeggen, dat wij dezen laatsten avond en ook den nacht te zamen wilden doorbrengen. Morgen trouw ik immers."

„Astra, om Godswil, neen, Astra," zeî ik en richtte mij op.

„Welzeker," hernam zij, „dat moet gebeuren, ook al zeî mijn eigen moeder thans van neen."

„Hebt ge geen moed?"

„Juist omdat ik moed heb!"

„Dat heb ik niet verdiend, Astra; sla mijn verzoek niet af als een onwelgevallig offer. Het is voor ons allen uiterst moeielijk in den beginne, maar ik zal het ook overleven — omdat ik dit heb overleefd, en het is een natuurwet, waaraan wij ons onderwerpen."

„Ik bid je, Margot, zeg niets meer; ik heb Morosch mijn woord gegeven en dat doe ik gestand; wilt ge ook hebben, dat ik ontrouw word?"

Toen verliepen de uren en eindelijk sliep zij een weinig in en sloop ik mijn kamer binnen. Wat zal er toch van ons allen worden? Als onze kracht het alleen morgen maar uithoudt, opdat wij ons voor de vreemde menschen kunnen goed houden en wij niet de kiem van het wantrouwen in den nieuwen

echt planten. Astra heeft mij beloofd, Morosch te zullen zeggen, dat zij een ander man heeft liefgehad, maar dat zij hem echter met hart en ziel haar vertrouwen schenkt. En wie weet of haar echt nog niet gelukkiger zal uitvallen dan de mijne, die met zoo vurige liefde is begonnen, of zooals de hare met Sander zou geëindigd zijn? Want daar hij mij bedrogen heeft, zou hij haar ook niet later verraden hebben en na haar de derde, de vierde, even lang als hij leeft? Ik heb hem niet gezien, sinds ik zijn valschheid te weten kwam. O, mocht hij dood zijn en ik zijn killen mond kussen ter vergiffenis! Wij staan nu in ons leven verder van elkander af, dan wanneer de dood ons gescheiden had. En al kon ik hem ook mijn eigen leed vergeven, nooit vergaf ik hem het leed, Astra aangedaan. Ik ging straks naar de bedjes van mijne kinderen en het scheen mij bij het flikkerend licht of ik de gelaatstrekken van mijn zoontjes ouder en ouder zag worden en dat daarop de logen geschreven stond. Dat is waanzin, ja, maar toch had ik een gevoel of ik ze in mijn moederarmen moest sluiten terwijl zij sliepen en aan hunne lipjes een venijn moest brengen, dat zeker zou dooden. Doch waarom juist hen dooden die nog geen verraad pleegden? Waarom niet hun vader met zijne fluweelen lippen en zijn zoetklinkende stem? Ik ging tot aan de deur van onze slaapkamer; ik voelde neiging hem te wek-

ken en te zeggen, dat ik lust had hem om te brengen als ik er slechts de lichamelijke kracht toe had, maar de bruiloft viel mij in. Morgen is het immers de trouwdag van mijn zuster! Maar daarna, als de gasten vertrokken, de lichten gebluscht, en wij alleen zijn in het gezellig kamertje waar hij mij gisteren met tranen in de oogen — groote God! hoe was het mogelijk hem tranen te geven?! — Goethe's gedichten heeft voorgelezen, ja, dan zal ik....

BURDA, 10 October 1877.

Heden is het mijn trouwdag.

Angst en ontzetting zijn geweken, de vreeselijke strijd is bedaard, het offer is gebracht. Margot en ik zijn van nacht samen gestorven en nu gaan wij als schaduwen door het leven, en geen leed kan ons meer verschrikken! O Margot, mijne zuster! mijn zusterziel, mijn voorbeeld, mijn steun. Gij wildet U zelve opofferen, gij wildet verdwijnen, vergaan, gij met al uwe heilige rechten van vrouw en van moeder, gij met uw groote liefde, met geheel uw overschoon verleden. O, neen, dan zal ik liever gaan. Wat is er mij aan gelegen! Op mij rust nog niets! Hoe kon ik toch in mijn eigen oog zoo gewichtig zijn?! Ik begrijp volstrekt niet, hoe ik mij zoo kon dramatiseeren. Ik

heb het hart gebroken van mijn moeder en van mijn zuster. Ik verdien een hard lot. Ik wil het ondergaan als een zoenoffer voor al de zelfzucht die mijn ziel heeft vervuld. Daar ligt mijn kleed en sluier; het is mij te moede alsof ik non werd of ik mijzelve en der wereld afstierf, alsof mijn eigen ik vernietigd werd voor een groote heilige zaak. Het is of ik op wolken zweef en ik hoor voortdurend plechtig klokgelui. Margot heeft een groote ziel, nog verhevener in het ongeluk dan in het geluk; want de heilige glans, die haar gelaat omstraalde toen zij mij alles wilde ten offer brengen, had iets bovenaardsch. Heden nacht heeft eene heilige tot mij gesproken en zij heeft haar krachtige hand op het flikkerend dwaallichtje gelegd, tot het bedaard ging branden. Ja, ja, licht dat in mijn hart gloeit, versmelt tot altaarlicht en haardvuur! Uw zwakke vlam verspreidt heilige, innige warmte in den huiselijken kring. O, als ik geen brave huisvrouw word, dan ben ik niet waard Margots zuster te heeten. Ik geloof, dat ook een straal van licht in de harten der jeugdige nonnen moet schijnen, waardoor haar scheidingsure van het leven wordt verhelderd. Wat is mijn toekomst, vergeleken bij Margot's bittere verlatenheid, die zij met zooveel geduld tegemoet gaat? Ik ben van morgen lang bij haar geweest. Zij was enkel met mij bezig en ik toonde al mijn moed en al mijn kracht, zeggend dat ik

die alleen aan haar te danken had. Toen stond ik haar mijn dagboek en al mijn brieven af en zeî, dat ik haar alles zou schrijven; want tusschen ons moest alles klaar en helder zijn en moedig zouden wij ons lot torschen. Wij moesten onze moeder eer aandoen. Toen was ik Margot bij haar toilet behulpzaam. Zij droeg een japon van violetkleurig fluweel, dat verrukkelijk mooi staat bij haar blonde haren en haar zacht, bleek gezichtje. Waar zijn toch in een nacht die roode wangetjes gebleven? De eerste vorst heeft ze geknakt, zoodat zij hun kleur verloren! Als zij het maar overleeft!

En ik, die dacht te sterven! Mijn God! wat is mijn leed bij het hare vergeleken? Dat zeî ik haar ook, toen lag zij haar vinger op mijne lippen en zeî: „Daar niet over spreken, kind, anders verkwijn je te snel! Van daag is het je trouwdag, van daag moeten wij met rust en waardigheid den grondsteen leggen voor een mogelijke toekomst. Als die anonieme brief destijds waarheid behelsde, dan kunnen wij niet voorzichtig genoeg zijn! En het is volstrekt niet onmogelijk dat die afschuwlijke vrouwen de heele buurt door gebabbeld hebben!"

Zij komt aanstonds om mij te kleeden. Wij gaan dadelijk na de trouwplechtigheid op reis, voor drie weken naar Parijs. Kwamen wij maar nooit terug! Het kerkje is met bloemen versierd, die men van

heinde en ver heeft aangedragen, en in mijn kamer en beneden in den salon geuren de laatste rozen. De geheele weg is met groen en asters bestrooid; ik kan het uit mijn raam zien. De lucht is grauw, doch stil is de natuur. De boomen zijn bijna kaal na den hevigen storm; er knapt hier een vuurtje, maar er komt door het open venster een zoele lucht binnen. Een zee van menschen golft en ruischt voort; kinderen willen een lied zingen, rijtuigen hebben een luttel aantal gasten reeds naar de stille bruiloft gebracht. Margot en Paul's zwager zullen bruidsouders zijn. En ik ben zoo rustig als ging dat alles mij volstrekt niet aan. Ik voel bijna geen smart; zoo moet het na den dood zijn. Men heeft geen begrip wat er van den afschuwlijken, smartelijken strijd is geworden. Sander zag ik nog niet. Hij vermoedt niet, wat hem te wachten staat. Misschien zal ook voor hem een ure aanbreken, waarin hij zijn hart ten onder brengt en weer als vrij en sterk man den hartstocht beheerscht, die hem geboeid heeft. Margot is zoo sterk, zij zal hem helpen. Lieve God! help ons allen! Gij ziet toch onzen verstandigen wil. Laat ons waard blijven Uwe kinderen te heeten. Ik hoor Margot's schreden op de trap. Thans ruischt haar japon en spreekt zij met een van de kinderen en haar stem klinkt zoo zacht als de stem van een engel. Kinderen, weest God voor zulk een moeder dankbaar! Zij zal

u goed en braaf maken, zooals zij mij braaf heeft gemaakt. Ik wil haar vroolijk ontvangen en niet beven, terwijl zij mij aankleedt en dan kniel ik voor haar neêr en smeek haar zegen af in plaats van die mijner moeder en dan....

BURDA, 11 October 1877.

Nu is alles voorbij! De vervelende dag met al zijn aandoening, de treurige avond, de slapelooze nacht en thans ligt de nevelige hersftdag over de wegstervende natuur en over mijn weggestorven geluk. Astra is reeds verre; de ratelende trein draagt haar stil leed luidruchtig verder, en haar brandend zielewee wordt getemperd door de voortdurende afwisseling voor hare matte oogen. Hoe frisch en blijde trok zij mijn woning in, om verbleekend als een komeet te verdwijnen! Toen ik 's avonds de trap opging naar haar kamer die thans de mijne wordt, waar hare voetjes zoo vaak hebben getrippeld, kreeg ik een gevoel als kon ik uit ellende om haar niet verder.

Maar ik moest verder, juist om harentwille, en verder moet ik in het leven, altoos verder. Wij zijn

beiden den geheelen dag zeer dapper geweest; toen wij echter van elkander afscheid namen, schoten onze krachten te kort. Het scheen alsof wij toch niet elkander konden verlaten, na hetgeen wij te zamen fier hadden gedragen. O, Astra, geloof vrij, dat het nog bitterder was achter te blijven dan heen te gaan! Daarop namen de andere menschen afscheid en toen wij alleen gebleven waren, brak ik weer in tranen los. Sander ging de kamer uit en ik was zoo moê en doodsbedroefd, dat ik mij niet in staat voelde met hem te spreken. De kinderen kwamen in hunne allerliefste toiletjes goeden nacht zeggen en ik zat nog altoos op den kleinen leunstoel in den salon, als ware ik bewusteloos en verlamd door de smart. Moest ik in ieder geval tegen hem spreken? Wat moest ik hem zeggen? Alles zou immers nutteloos zijn, want zij is de vrouw van een ander. Terwille van mijn eigen waardigheid? Ach, hemel, die was waardeloos, daar ik vernietigd was. Mijn hart was zoo gebroken, dat ik in dat oogenblik zelfs niet toornig tegen hem kon zijn. Eensklaps voelde ik zijn hand op mijn hoofd, en langs mijne haren strijkend, zeide hij: „Godlof, nu zijn wij verlost! Zelfs de onschuldigste mensch wordt op den duur een lastpost!" Ik keerde mij naar hem om.

„O, Sander, zeg dat asjeblieft niet, ik schaam mij anders diep voor je."

„Ik zeg altijd wat ik denk en wanneer ge eerlijk woudt zijn, zoudt ge toestemmen, dat alles heel mooi en goed was, maar dat het toch eigenlijk een verlossing is, nu ze eindelijk weg is en bezorgd."

„O, Sander, Sander," hernam ik, en hij haalde de schouders op over mijn sentimentaliteit, lachte en keerde zich af om weg te gaan. Ofschoon hij mij thans de moeite niet meer waard scheen van met hem te spreken, werd ik er toe gedrongen. Daarom hield ik hem aan zijn arm vast en zeî: „Weet je Sander, dat ik alles weet?" Hij keerde zich om en liet lachend hooren: „Nu, welk licht is er nu weer voor je opgegaan?"

„Dat is zoo moeielijk te zeggen," hernam ik, maar de moed ontbrak mij, nu hij vóór mij zat, hem aan te zien; daarom bleef ik op de deur staren, want plotseling voelde ik, dat ik hem zoo ontzettend lief had, dat alle bitternis uit mijn ziel week door zijne betooverende nabijheid.

„Het is zoo moeielijk te zeggen, omdat ik het u in de laatste vierentwintig uren voortdurend zeg:

O, Sander, hoe hebt gij haar dat kunnen aandoen, hoe hebt gij het kind zoo onnoemlijk rampzalig kunnen maken? Zulk een hartstocht mag geen man van eer uitspreken, zelfs wanneer hij dien heeft laten aangroeien. Ik spreek er niet eens van, dat gij vrouw en kinderen bezit. Gij hadt medelijden met Astra's

jeugd behooren te hebben, gij hadt haar niet mogen doen vermoeden, wat gij gevoeldet."

„En waarom eigenlijk niet?" viel hij in en zag mij aan met een blik zoo helder als van een kind. „Ik vraag je, mijn verstandig wijfje, waarom eigenlijk niet?"

Hij had mij geheel in verwarring gebracht. „Waarom niet? Omdat gij haar hart hebt gebroken, omdat het slecht en gemeen is gehandeld, omdat het tegenover mij valsch en logenachtig is."

„Wat is valsch en logenachtig tegenover u? Dat ik Astra in den maneschijn een kus heb gegeven en haar heb gezegd, dat zij mij een paar dagen verliefd heeft gemaakt? Maar, Margot, je hebt toch waarachtig te veel verstand, om daaruit een tragedie te spinnen! Je weet, dat ik een man ben, die alles meeneemt dat hem in den weg komt; noem mij lichtzinnig, dat ben ik, noem mij oppervlakkig, of wat je wilt, maar overdrijf niet."

Het duizelde mij, want ik wist niet wat ik hem moest antwoorden, doch ik voelde alleen, dat hij volkomen ongelijk had, maar ik te zwak was, en niet helder genoeg om hem te overtuigen.

„Wees toch niet zoo idealistisch, Margot," ging hij voort, „neem toch het leven zooals het is. Astra is een lief, mooi kind, dat ik als zwager natuurlijk het hof moest maken; zij heeft in mijne attenties meer

gezien, dan ik beoogde; zij heeft haar hoofd vol van mij gehad, en toen was ik haar een kleine amourette schuldig!"

„Sander," viel ik in: „Je bent geen mensch; je bent een monster!"

Mijn hart kromp ineen, als moest ik stikken. Wat mij heilig was, wat ik voor waarachtig hield, wat mij in den vorm eener nijpende smart werd geopenbaard, dát wilde hij wegblazen als een stofje. „Wanneer gij spelen moet met harten, zoek u dan uws gelijken, doch geen menschen van gevoel en met een sprekend geweten."

Hij bleef kalm en zachtzinnig alsof ik hem het liefste ding ter wereld had gezegd. „Zie je, Margot, ik geloof niet aan die menschen met een sprekend geweten. Als ik het spel met Astra had voortgezet, zou zij, wánneer het mij niet verveeld had, altoos vroolijk gebleven zijn en niet bij u gebiecht hebben. Jullie vrouwen kent een amourette altijd veel te veel beteekenis toe."

„Astra heeft niet bij mij gebiecht; hare brieven aan Mama zijn mij teruggezonden; ik las die en kwam alles te weten."

„Om alles ter wereld, wat alles? Ik heb haar toch niets gedaan of gezegd, wat zulk een opwinding rechtvaardigt."

Ik zweeg, want ik wist niets te zeggen; hij ver-

stond mij immers niet, of ik hem niet. Misschien lag het ongeluk werkelijk alleen in Astra's verbeelding en de mijne en dacht de wereld zooals het inderdaad was en wat Sander dacht. Daarom stond ik op. „Is het bedsermoen thans afgeloopen?" vroeg hij glimlachend. „Moet ik beloven het nooit weer te zullen doen en zullen wij dan gaan slapen?"

„Ik zou van nacht in Astra's kamer willen blijven." Hij boog diep. „Naar het Mevrouw behaagt te bevelen," zeide hij en ging naar zijne kamer. Ik was doodmoe en geknakt, maar slapen kon ik toch niet. Een afschuwelijk gevoel van den grootsten deemoed woelde in mij; ik was zonder hulp, zonder bijstand hoegenaamd. Ik ging al vroegtijdig in de kinderkamer om daar rustig te worden. Sander was al uitgereden, toen ik naar hem vroeg en is op dit oogenblik nog niet terug. Dat juist had ik gewild, dat ons leven ophouden zou een gemeenschappelijk leven te zijn, en nu is het mij toch niet naar mijn zin.

Hoe goed is het voor de kinderen dat de nieuwe gouvernante en „Goeiertje" in huis zijn, want ik ben thans eene slechte, weeklagende moeder en vandaag zoo prikkelbaar, dat ik mij weer hierboven opsloot, om niet onrechtvaardig uit te vallen. O, gelukkig de mensch die niet in tweestrijd met zichzelven is; te lijden is niet zoo zwaar, als zich zelf te verachten.

WEENEN, 14 October 1877.

Ik heb Margot beloofd te leven, anders zou ik reeds dood zijn. O, waarom ben ik niet liever in een klooster gegaan, dan zou ik alleen in mijn cel geweest zijn, met het hooge, zwijgende kruisbeeld voor mijne oogen. Als ik had geweten wat het is, zou ik het niet hebben gedaan, nooit of nimmer. Margot had mij veel behooren te vertellen, zij is reeds zoo lang gehuwd. Of heeft zij niet dat angstig gevoel gekend? Ik geloof, dat zelfs bij een liefde, die aan verafgoding grenst, het vrouwworden nog altoos een vreeselijke straf is. Een volkomen afstand doen van zich zelf! Een ander toebehooren aan wien men vroeger nooit heeft gedacht! Men heeft als meisje immers geen begrip hoegenaamd wat dat wil zeggen?

Margot zeide alleen: „Hebt gij moed, alles te dragen? Zult gij u niet op het een of ander oogenblik te kort doen, als u de weerzin overmeestert?" „Neen, neen, Margot!" zeî ik, „dat doe ik om uwentwille niet!" Ik heb veel beloofd, te veel, want men moet toch weten wat men belooft; dat weet men zelfs aan het altaar niet.

Ik zou mij door een trein kunnen laten overrijden. *C'était un accident!* Er zou niets aan de waarschijnlijkheid worden te kort gedaan. Maar Morosch zou mij redden, hij verliest mij immers niet uit het oog, hij vindt mij zoo lief. De romans houden altoos op als zij elkander „gekregen" hebben en gaan trouwen; maar daarbij vangt het leven eerst recht aan. O, om Godswil niet trouwen, als de nadering van den eenen mensch den anderen onaangenaam is! Goeiertje heeft het wel gezegd en ik heb niet naar haar geluisterd, omdat ik aan een onverdragelijken toestand wilde ontkomen. Misschien was hij niet onverdragelijk. Nu ja, ik was een beetje verliefd, doch daar sterft men niet direct aan. Men stampt dat gevoel tot gruizels en leeft dan weer verder. En was ik er maar aan gestorven, ja was ik maar! Ik heb zoo'n vreeselijk heimwee naar Burda, naar Koningsbergen, naar Amerika, Japan, naar 't een of ander dat ver, heel ver ligt, waarheen ik zou kunnen vluchten, om te ontkomen aan mij zelve, aan mijne ketens, aan den af-

grond, die mij aangaapt, en waarin ik moet neerstorten, of ik wil of niet, want mijn afgrond heet het leven. Dus is dàt leven? Niets dan dat? Dan ware het mij beter geweest, nooit geboren te worden! Ik zie de menschen op straat voorbijgaan en heb zulk een medelijden met hen. Misschien is hun leven evenzoo. Ik begrijp niet waarom allen zich niet op hetzelfde oogenblik ombrengen. Ik begrijp niet eens, hoe ik op Sander verliefd kon worden. Hij is immers ook maar een man! O, lag ik toch maar in mijn kamertje in Burda met Margot en aan hare borst uit te weenen. Ik was toen een vrij jongmeisje en het schijnt reeds zoo lang geleden. Ik denk er nog aan, hoe ik bij het déjeûner na de trouwplechtigheid maar altijd mijn ring omdraaide en dat voorwerp vroeg wat het toch eigenlijk voor beteekenis had, en de ring mij maar steeds het antwoord schuldig bleef. De aanwezigen plaagden mij en noemden mij Mevronw en ik gevoelde mij toch niet anders dan een uur te voren. Ik kan in 't geheel niet begrijpen, welk een omkeer er met mij moest geschied zijn, wijl ik met de bruidskroon op het hoofd driemaal aan Margot's sidderende hand het altaar om was geloopen. En nu was toch alles voorbij! Ik was uitgeleverd aan het wreede leven, ik was gevangen, gebonden, een slavin. Geen uur is meer het mijne. Ik mag niet mijn kamerdeur sluiten en alleen zijn. Hij kan binnenkomen

wanneer hij wil, mij kussen wanneer hij wil — ik ben een voorwerp van hem geworden. Alles in mij verzet zich tegen mijn lot.

Toen Margot mij met krans en sluier had getooid, vroeg ik haar om haren zegen, en toen ik voor haar neerknielde, drukte zij mijn hoofd tegen zich aan en zeî: „Denk maar altoos, dat alles wat door God is ingesteld, heilig is, en alles wat in de natuur is, werd door God ingesteld." Toen nam zij mij in hare armen en een oogenblik snikten wij, maar ook slechts één oogenblik; toen lag weer die volkomen rust op hare gelaatstrekken en stond zij daar zoo waardig in hare fraaie kleedij, die zich in zachte golvingen om haar plooide. Zij had zich getooid met roode en gele herfstblaadjes die met een prachtige diamanten broche waren vastgestoken. Het was zoo in overeenstemming met de vochtige najaarsgesteldheid, dat men zich niets mooiers kon denken. Mijn schoonmoeder was in scharlaken en mijn ongehuwde schoonzuster in groen gedost. Het zag er horrible uit. Morosch kwam naar mij toe en kuste mijne hand. Hij had tranen in zijne oogen: „Zult ge nu eens een beetje van mij gaan houden?" vroeg hij met bevende stem.

„Ik wil van je houden, zooveel en zoo innig als ik kan!" zeî ik, „maar voor het oogenblik ben ik nog zoo verlegen en angstig, dat moet je mij vergeven!" Wij waren allen zeer dapper; Sander, de volmaakte

gastheer, de schitterende redenaar, bleef steken, toen hij een toast wilde uitbrengen. Het was gedurende een paar seconden zeer pijnlijk; toen redde hij er zich uit met een geestigheid en het was voorbij. Men deed alsof er niets gebeurd was. Hij was zeer opgewonden en zeî tot mij: „Ik benijd je om je ijzige kalmte." Mijn kalmte was niet ijzig, maar ik werd gesterkt door de liefde voor Margot, door het gevoel, van het eenige voor haar gedaan te hebben, dat ik doen kon. Dat het zoo dom was uitgevallen, kon ik niet helpen. Waarom ben ik niet liever kamenier geworden? Dan was zij ook van mij bevrijd geweest en ik zou niet gevangen en gebonden zijn.

Ik ben volstrekt niet geschikt om vrouw te zijn, ik ben immers een dwaallicht. Ik kan niet voortdurend branden, ik pas niet voor 't huwelijk. Och, was ik maar weer een jong meisje. Iedere dienstplichtigheid kan men verbreken; maar als men eenmaal vrouw geworden is, kan men door niets ter wereld weder worden, wat men geweest is. Wilden alle meisjes, die niet in mijn wanhopigen toestand zijn, dit toch beter bedenken en niet slechts meenen dat zij nu „Madame" moeten heeten, omdat zij reeds zoo lang „Mademoiselle" waren! Ik heb Margot beloofd haar uit Weenen te zullen schrijven. Wat zal ik toch schrijven? Ik weet volstrekt niet wat. Want ik wil haar niet bedroefd maken, en ik mag

toch niets schrijven, wat Morosch niet zou mogen lezen, anders handel ik onoprecht tegenover hem. Hij heeft al gezegd, dat hij al mijne brieven wilde lezen. Ook dat nog! Dat heeft mij buiten mij zelve gebracht. Welk recht heeft hij om mijne brieven te lezen? Een volmaakt recht, want ik behoor hem toe! Niet eens aan mijn zuster schrijven, zonder dat hij het leest? Ik had hem bijna willen vragen, of die anonieme brief hem nog pijnigt en of hij daarom geen vertrouwen in mij kon hebben? Maar ik dacht dat het te bitter zou klinken en daarom zweeg ik. En daarbij is hij in 't geheel niet amusant. Hij is zoo stil en wil over niets spreken dan over mij en mijne schoonheid, en hij wil mijn haar opmaken en er mee spelen en mijn laarzen uittrekken. Ik zou veel liever naar een museum gaan. Ik heb nooit kunnen velen, dat iemand aan mijn haar komt. Ik houd over 't geheel niet van het lichaam. Ik wilde, dat ik er geen had. Ik kan het kussen niet uitstaan en ben daar altoos om uitgelachen. Ik heb hem reeds gezegd, dat hij mij in Moroschka kon kussen en kappen, maar dat ik hier veel liever naar het Belvédère ging. Maar dat vindt hij vervelend. Als ik van het theater spreek en van de opvatting van deze of gene rol, dan onderdrukt hij een zacht geeuwen tusschen zijne neusvleugels. Hij wil mij alleen beminnen, beminnen! Maar hij moet toch ook een beetje mijn geest lief-

hebben, en met mij spreken, en mijn smaak voor het schoone deelen. Hij is ook niet door een „Goeiertje" opgevoed, wat eerst een geheel mensch van hem gemaakt zou hebben. Of het mij leed zou doen, als hij mij ontrouw werd? Ik vrees van neen! Ik geloof, dat de mannen volstrekt niet weten, hoe schuw wij eigenlijk zijn, en hoe alles ons in de doodelijkste verlegenheid brengt. Zij denken, dat wij behagen hebben in veel dingen, die ons afkeer inboezemen. Wij verschillen in alle opzichten zooveel van hen, dat merkt men eerst als men getrouwd is. Och, hemel, getrouwd! dat ben ik, ik ben niet meer mijzelve, ik ben Mevrouw Morosch. Dat zijn twee personen, Astra en Mevrouw Morosch!

WEENEN, 14 October 1877.

Lieve, lieve Mevrouw en Zuster!

Paul kijkt over mijn schouder op mijn papier; verwacht dus maar geen verstandigen brief van mij. Het gaat mij natuurlijk goed; zoo goed, als het iemand kan gaan, die met een vreemden heer, op een vreemde plaats, in een vreemd huis uit het raam kijkt. Wij gaan namelijk niet uit, omdat wij daar volstrekt geen tijd voor hebben. Paul moet mij altoos aankijken. Wij hebben zelfs geen tijd om te spreken, omdat het aanschouwen voldoende is. Ik ben voor hem museum, winkels en concert, in één woord: studie genoeg. Hij begeert niets meer. Ge hebt nog nooit geweten hoe intéressant ik ben. Gisteren zong

ik iets: „Je hebt verrukkelijke tandjes!” aldus luidde de kritiek over mijn zang en „Je handjes zien er allerliefst uit op de toetsen” was de waardeering van mijn spel. Dat was toch een beetje al te erg! Ik heb in den waggon geslapen als een mol, zoo goed als sedert lang niet; ten minste Paul zegt het, die beweert, dat hij geen oog gesloten heeft, maar dat hij de mijne niet heeft open gezien. Het voortdurend rollen langs de rails is al te vermakelijk, het brengt den mensch in beweging zonder dat men zelf beweegt en het brengt mijn onrust tot bedaren. Maar hier moet ik stil zitten op de sofa naast Paul en hem aankijken! Verbeeld je nu eens zulk een aardigheid Hij beweert, dat hij op die manier het dwaallicht standvastig wil maken. Derwijs heeft niemand het nog geprobeerd, misschien gelukt het. Ik ben zoo gehoorzaam als een kind, dat valt niet te ontkennen; hij zegt wel van niet, maar daarvoor heb ik hem gestraft door hem vijf heele minuten niet aan te zien. Wij waren al dadelijk den eersten avond in de comedie waar Lohengrin werd opgevoerd. Volgens mij is het een verheven, een verwonderlijk, een wegsleepend werk. Ik weende zoo hevig, dat Paul mij dreigde met mij te zullen heengaan, daar hij zich bovendien doodelijk verveelde. Ik gaf hem evenwel te verstaan, dat iemand op zijne huwlijksreis alle luimen van zijne vrouw moest dulden en zich

zelfs om harentwil in de comedie moet vervelen, al mogen ook de heerlijkste cigaretten op hem liggen te wachten. Ik heb hem ook beloofd nooit meer te schreien, daar hij het niet graag heeft. Dat is te zeggen: de hemel weet of ik het morgen niet probeer, wanneer ik volstrekt naar een concert wil. Ik heb hem er al mee gedreigd. Ik heb hem ook gezegd, dat wij zoo iets dergelijks in langen tijd niet in Moroschka zullen hooren, en dat ik mijn talent toch ook wat ontwikkelen moet. Hij zegt, dat ik voor hem genoeg kan. Zeer vleiend, maar dat zijn *honey-moon*-complimenten, dat is bekend. In huis is alles verkeerd, krijgt men er van langs en kan men niets goed doen. Ik weet het al opperbest. Om kort te gaan, het leelijke dat hij mij totnogtoe niet aandoet, dat dicht ik hem bij voorbaat toe, om later niet ontgoocheld te worden. Paul gelooft, dat het nu genoeg is, omdat het niet in hem zit. Mannen zijn egoïsten en wij zijn op de wereld om die eigenschap van hen vet te mesten als moeders, zusters, dochters, vrouwen! De mannen zijn bovendien — o, wee, hier werd mijne pen mij ontnomen!

Uwe ASTRA.

Burda, 14 October 1877.

Sander keert niet terug. Eergister zond hij mij een briefje. Hij had over ons gesprek, zoodra ik hem had verlaten, nagedacht en vond het bij koel overleg toch iets merkwaardigs. In elk geval was hij niet van plan, zich zoo iets van mij te laten welgevallen en zou hij een poos van huis wegblijven tot ik mijn verstand weer teruggekregen zou hebben. Astra's brieven had hij uit mijn schrijftafel gehaald en gelezen, maar met den besten wil er niets in gevonden, dat mijne opvatting kon rechtvaardigen.

Ben ik dan een kind dat hij zoo den schoolmeester over mij durft spelen; is er dan sprake van kleinigheden, waarin ik hem tegengesproken heb? Staat niet het hoogste en het heiligste dat ik bezit op het spel?

Hoe kan ik toch zoo verpletterd en rampzalig zijn; ik weet immers, dat ik goed heb gehandeld? Waardoor komt het dan, dat hij mij altoos laat lijden voor zijn ongeluk? Nooit was mij het leven zoo tegen de borst. Op Astra's trouwdag werd mij den geheelen omvang van onzen tragischen toestand duidelijk en juist daardoor scheen ik de kracht te verkrijgen hem te dragen, maar thans heeft hij mij tot de kleine nietigheden des levens, tot het prangende der onzekerheid van eigen oordeel en tot den schroom van het misverstand teruggevoerd. Daarbij klinkt in mijn binnenste een stem, die telken ure duidelijker spreekt: de man, dien gij vergoodt, beliegt u, en heeft u steeds belogen. Maar mijn geheele hart komt daartegen in opstand, want wat zou de wereld zijn, als zij zelfs zoo slecht kon wezen?!

Als hij terugkomt, zal ik hem op mijne knieën smeeken mij de waarheid te zeggen; ik wil enkel waarheid; met geluk en liefde kan ik de hand lichten, maar niet met de waarheid. En hebben wij niet zoo dikwijls elkander gezworen oprecht jegens elkander te zullen zijn?

Heb ik het niet verdiend met u te lijden, als het uw noodlot moet zijn dat gij eene andere boven mij stelt? Ach, weer zie ik u spotachtig lachen en de schouders ophalen over de sentimenteele Duitsche, die het waagt over noodlot te redeneeren. Ik ben

inderdaad bang voor uw thuiskomst. Heb ik dan geen macht meer over u, zijt ge altoos sterker dan ik, staat gij steeds boven mij, zelfs wanneer ge u voor mij moest schamen? Maar schaamte kent gij niet, het is immers iets waarop uw natuur recht heeft! Heeft dan uw natuur het recht de mijne te onderdrukken en zelfs in het stof te sleuren? Neen, dat zij verre: ik laat mij niet naar beneden rukken. En werd ik het niet reeds gedaan? Ik beheersch mij zooveel ik kan; ik zoek voor Goeiertje en de kinderen de rustige, lieve moeder te spelen, maar als ik het een uur heb volgehouden, dan zink ik inéén. Daarbij voel ik aan Goeiertje's wijze van zijn, dat zij mij berispt; en dat kwelt mij meer, dan ik mijzelf kan bekennen; zij is blind ten opzichte van Sander en het staat beneden mij met haar over hem te spreken. Zij is ook geen vrouw met al haar vrouwlijk doorzicht en kan vele dingen niet zoo voelen, als ik ze al gevoeld heb. Daar ben ik zelf nauwlijks in staat toe. Ik ben, gespoord door de vreeselijkste opwinding, een heel eind ver gesprongen en heb een moeilijk besluit genomen, thans komt het er op aan langzaam wandelend hetzelfde doel te bereiken. En nu komen de duizende twijfelingen; allereerst twijfel ik aan Sander's liefde voor Astra. Is het hierom wijl ik haar steeds als kind heb beschouwd? Is het omdat ik het vele onvolwassene aan haar heb gevoeld,

of is het de instinctmatige vrouwenwangunst, die de bekoorlijkheid van eene andere niet wil erkennen? O, neen! die erken ik! Maar hoe kon Sander mij, met wie hij zoo diep ineengegroeid is, ontrouw worden? Waar had ik de plaats van zijn ziel ledig gelaten, dat eene andere er ruimte kon vinden? Wat heb ik verzuimd, dat eene andere kan vervullen? Of is het geen onjuistheid, is het niet veeleer de macht der waarheid, die mij altoos opnieuw tot de overtuiging dringt, dat hij van mij is, enkel en alleen van mij. Had ik de brieven slechts, die ik toenmaals verward doorvloog; nu zijn de juiste woorden mij ontgaan. Was het werkelijk alleen maar de dweepzucht van mijn klein zusje, die in onschuldige termen een diepe beteekenis leî, of was Sander gewetenloos? Heeft hij het recht mij overdrijving voor de voeten te werpen, of ben ik een zottin, dat ik niet kan begrijpen wat zonneklaar is, of ben ik zoo zwak, dat ik mijne oogen sluit, omdat het zien het levensgeluk van mij en mijne kinderen vernietigt?

Burda, 16 October 1877.

Zoover had ik geschreven, toen mij Sander's telegram, het verzoek behelzende met de kinderen uit Czernovitz hem af te halen, werd ter hand gesteld. Met de kinderen kon ik bij dit herfstweer niet den verren tocht ondernemen; ik moest beslissen of ik alleen zou willen reizen of in 't geheel niet. Ik wierp mij op mijne knieën en ging te rade met mijn geweten. Reeds wilde ik schrijven, dat wij niet konden komen, toen mij het Bijbelwoord over de lankmoedigheid der liefde inviel en daarop ben ik weggereden. Tot eeuwige heugenis voor mijzelve schrijf ik het op, dat ik naar mijn beste weten heb gehandeld door de eerste schrede tot verzoening naar hem te doen en daarbij niet werd gedreven door eigen hartstochtelijk ver-

langen, maar ondanks dat gevoel. Wij hebben alle twee Astra's naam sinds dien dag niet uitgesproken, ofschoon ik met bange spanning haar eersten brief te gemoet zie. Wat zal het arme kind wel denken en gevoelen? Want al twijfel ik ook aan Sander's liefde, aan de hare kan ik dat niet; ik weet, dat zij nimmer zijn evenbeeld kan vinden, en Morosch moge zoo innig goed zijn, haar nog zooveel toewijding brengen, zij laat zich thans aan dat alles niet meer gelegen liggen dan aan het gehinnik van een paard. Ligt het aan Sander, dat hij zoo ver boven andere mannen staat? Misschien kan ik door dubbele liefde en zusterlijke toewijding Astra het pad vereffenen, tot de tijd aanbreekt, dat zij hare liefde glansrijk is te boven gekomen.

PARIJS, 22 October 1877.

Mijne Margot! Mijn Hartje!

Maak u niet bevreesd over mij, het gaat mij byzonder goed, uitgenomen een gering gevoel van zwakte. Ik ben eensklaps zoo traag geworden; ik heb in 't geheel geen lust meer om uit te gaan, daar vermoeidheid mij elk genot onmogelijk maakt. Ik verlang erg naar je; dat behoef ik je wel niet te zeggen. 's Nachts in den waggon hield ik voortdurend mijne oogen toe en mompelde: „Margot, mijn Margot!" altijd maar door. Daar was iets stillends in voor mijn dwaas gemoed. Nu zal ik wel een brief krijgen, nu ge weet, waarheen ge schrijven moet. Wist ik maar, hoe het je gaat, hoe ge verder leeft, wat ge

ondergaat. Mijne verbeelding is onafgebroken bezig met mij een voorstelling te maken hoe het je gegaan is en nu eens zie ik alles vreeselijk, dan weer zie ik je naar het uiterlijk rustig voortleven of er niets was geschied. Zeker maakt ge u bezorgd over mij en dat gevoel kan ik op dezen afstand zoo moeilijk verjagen. Paul is er werkelijk toe gekomen eens zonder mij uit te gaan, omdat ik zeî geen brieven te kunnen schrijven als hij voortdurend op mijn papier ziet. Nu is hij van plan de winkels te gaan bekijken en mij iets meê te brengen. Ik word met goedheid overladen als eene koningin. Ik heb dat in 't geheel niet verdiend en zou mij met de helft van de vele liefde, die men mij toedraagt, tevreden hebben gesteld. Ik heb altoos het drukkend gevoel niet te kunnen teruggeven, wat ik ontvang. Maar het is toch beter, dat men meer ontvangt dan men dragen kan, dan geheel ledig voort te gaan. Ik zou schuldig aan de zwartste ondankbaarheid zijn, als ik niet gevoelde hoe ik verwend word. Maar al te lang zullen wij onze reis niet uitbreiden. Paul verlangt erg naar huis en haalt zich in zijn hoofd, hoe alles zonder hem kan gaan. Ik heb hem al gezegd, dat hij verwonderd zal zijn, welk een goede en zorgzame huisvrouw ik ben, maar hij geloofde, dat zijne moeder het huishoudelijk bestier zich niet zou laten ontnemen, daar zij geen vertrouwen in de duitsche huisvrouwen stelt, van

onze spijzen en onze toebereiding niet houdt en wijl zij bovendien veel om handen moet hebben om tevreden te zijn.

Juist op dit oogenblik komt Paul terug en brengt mij iets meê. Raad eens! Hij kon het niet in zijn zak steken, om die reden brengt hij alleen de teekening er van meê, wat het is? — Een vleugel! Een overheerlijke vleugel! En morgen wordt hij al naar Moroschka opgestuurd, waar hij binnen zes weken zal aankomen. Nee, maar zoo iets! Mijne wangen gloeien van louter opgewondenheid. Niets in de geheele wereld zou mij zooveel pleizier hebben kunnen doen. Als hij nu zelf maar meer van muziek hield, zou ik hem door dikwijls te spelen, kunnen beloonen; het is evenwel eene volstrekte zelfverloochening van zijn kant, daar hij er niets om geeft.

Gij verlangt zeker geen beschrijving van Parijs, daar ge het kent. Ik had Burda liever. Het gaat zoo met vele dingen, waarvan men zich zoo'n heerlijke voorstelling heeft gemaakt, — zij zien er anders uit, of men is in eene andere stemming, wanneer men ze genieten kan. Kus de lieve kinderen duizendmaal. Ik heb al een heelen boel voor hen, dat hun plezier zal doen.

Jou ASTRA.

Burda, 26 October 1877.

Mijn lief Astrakind!

Deze brief is alleen voor jou bestemd; vertel aan je tiran, dat ik tegenover hem aanspraak maak op alle rechten van een schoonmoeder, en vooral op het recht om je onder vier oogen te spreken. Met de brieven van andere menschen mag hij doen wat hij wil. Ach, kindlief, wat heb ik geschreid, toen ik je eersten brief ontving, mijn klein vlug vogeltje! Vóor ik hem openbrak, schreide ik louter van ontroering. Je handschrift riep een overweldigenden vloed van herinneringen bij mij wakker. Binnenin stond niets om te schreien, neen, er stond zelfs niets in van hetgeen ik verwacht had. Maar dat was

juist welsprekender voor mij dan woorden. Lief kind, vergeet niet, dat elk begin moeilijk is; juist voor ons uit Noord-Duitschland, die zoo moeilijk ons kunnen schikken in eene of andere nieuwigheid, en die aarts-conservatief zijn. Het was ook geen goed idée van je man terstond met je op reis te gaan, ge waart elkander te vreemd en hadt eerst in je eigen huis aan elkander moeten wennen. Tot mijne groote verwondering hoorde ik, dat je schoonmoeder en Nadine in Moroschka blijven. Zij heeft mij vroeger altoos gezegd, dat zij enkel in de woning van haren zoon wilde aangemerkt worden als huishoudster tot zijn toekomstige vrouw hare plaats zou innemen. Nu haar zoon werkelijk een vrouw heeft, blijft zij evenwel toch. Gij zijt, Godlof! een liefderijke slingerplant en zult u om de heele familie met al uwe sierlijkheid ranken, maar bij het begin van een huwlijk is de taak moeilijk. Ik had wel gewenscht dat zij u bespaard ware geworden.

In mijn huis is alles bij het oude, alsof nooit een zilverheldere lach ons ingedommelde menschen in een paradijs had verplaatst. „Goeiertje" is heelemaal oud geworden, sedert jij ons verlaten hebt, en Costi een kleine, ernstige man. Wij spreken dagelijks van je; Marietje alleen is nog zulk een klein schaap, dat zij je bijkans vergeten heeft. Je moet spoedig komen om haar geheugen wat te helpen. Je tweede brief

gaf uitzicht daarop, niet waar? O, Astra, welk een goed leven zullen wij met elkander hebben, en elkander opwekken tot alles goeds. In hoeveel tijd zullen wij de anderhalf uur afstands onder den duim hebben? Altijd slechts in anderhalf uur! Reeds nu schijnen ze mij lang en nu ben je nog te Parijs. Groet je man hartelijk van ons en geloof aan de trouwe liefde van

Je moederlijke zuster
MARGOT.

PARIJS, 2 November 1877.

Lieve Nadine!

Gij zult er gewis verwonderd over zijn een brief van uw broeder te krijgen, omdat zoo iets niet dikwijls is gebeurd. Ik moet u evenwel iets verzoeken dat gij waarschijnlijk Mama aan het verstand kunt brengen zonder haar te ergeren. Wij hebben onmogelijk aan één kamer genoeg; verzoek dus Mama ons nog een klein kamertje behalve de slaapkamer af te staan, want Astra zit overdag niet gaarne in haar slaapkamer. Gij moet ook het dubbele raam niet vastplakken, omdat zij voortdurend de ramen openmaakt. Wees niet bang, dat daardoor te veel gestookt moet worden. Zij slaapt gaarne in een koude

kamer en laat enkel om mij genoegen te doen, een heel klein beetje vuur aanleggen. Maar reeds dat bagatel maakt dat zij niet slapen kan. Gij dient wel Andries aan zijn verstand te brengen dat hij niet zulk een vagevuur moet aanleggen dat het zesendertig uur uithoudt. Wij zullen wel 's avonds aankomen en daarom moet gij Mama vragen een kippetje voor ons te doen slachten. Astra eet eigenlijk maar weinig vleesch. Ik ben bang, dat onze etenswaren voor haar wat zwaar zullen zijn, maar zij zal er wel aan wennen; zij heeft toch al in hare bruidsdagen gevast, en bedankte voor de dingen in olie gekookt, en at alleen wat groente in water gekookt. Nu heb ik nog een moeilijk ding. Ik heb namelijk Astra een vleugel cadeau gedaan en ben bang, dat Mama het zeer onaangenaam zal vinden. Hij is te groot voor onze kamer en dus is er niets anders op dan hem in den salon te zetten. Gij kunt hem dan ook gebruiken, als gij er een mazurka of een wals op wilt spelen en Mama kan de confiturenpotjes er op plaatsen; daarom heb ik er al een zeildoek over laten maken. De salon is immers groot; er staan niet veel meubels in buiten de kanapee en de tafel en den langen divan aan den anderen wand. De vleugel zal daarom niet te veel plaats wegnemen en als gij uw dameskransje hebt, kan Astra u met spel en zang den tijd verdrijven.

Er moeten ook als wij thuis komen in elke kamer twee lichten worden aangestoken; dat is gezelliger voor den eersten avond; naderhand zullen wij niet meer op zulk een weelde aanspraak maken. Zeg eindelijk ook aan Mama, dat Astra nog niet uit den rouw wenscht te gaan en of zij dat wel zal willen excuseeren. De mooie japonnen blijven dan des te langer goed. Het bevalt mij beter in Moroschka dan in Weenen en Parijs en als ik het nog eens moest doen, dan zou ik in 't geheel geen huwlijksreis meer maken.

Tot wederziens! Ik zeg Mama en U goeden dag en kus U beiden, verblijvende

Uw trouwe broeder
PAUL MOROSCH.

Burda, 10 November 1877.

Astra is in haar nieuw tehuis aangekomen en ik heb haar gezien. Groote hemel, hoe mager en bleek is zij geworden, en welk een bitteren trek heeft zij om haar kinderlijken mond! En ik stond op het punt mij wijs te maken, dat alles vereffend en elk bezwaar te boven gekomen was, en wij thans gelukkig zouden zijn als in een sprookje. Daarbij komt de afhankelijke plaats, die zij te huis inneemt. Is dat Morosch's innige liefde?! De vrouw die hij zegt te vergoden, weet hij niet eens in een waardiger omgeving over te brengen. Astra merkte, wat ik gevoelde en opdat ik het niet zou uitspreken, zeî ze: „Weet je, mijn man houdt dol veel van zijne moeder en hij is tegenover haar kind gebleven. Ik geloof dat het niet

bij hem opkomt, iets te wenschen dat haar onaangenaam zou kunnen zijn."

„Maar dan had hij niet moeten trouwen," zeî ik scherp. Zij zweeg en ik had berouw over mijne woorden; als ik dáár nog aanvuur, dan zal het spoedig oorlog wezen. En toch misschien ook niet; als Astra voelt dat ik haar steeds gelijk geef, en zij in mij een volstrekten en moreelen steun heeft, zal zij zachter zijn en meer door de vingers zien. Met Kerstmis komt zij voor acht dagen bij mij logeeren, dat heb ik al dadelijk bedongen. Morosch heeft voor mij allerlei attenties; hij heeft ook beloofd mij aanstaanden Zondag Astra den geheelen dag af te staan. Sander lachte toen ik hem van de détails der huishouding op Moroschka vertelde: „Een stal natuurlijk," zeide hij, „Astra zal het lieve vee er wel gauw uitdrijven." Eigenlijk hoop ik dat ook. Vroeger als wij eens op Moroschka waren, zagen wij natuurlijk alleen den salon, die er heel ordentelijk uitziet, doch wij waren er hoogst zelden en Morosch hoe langer zoo meer bij ons. Voor de eerste maal keek ik achter de schermen. Daarbij komt dat Morosch veel vermogender is dan Sander; hij is zelfs zeer rijk te noemen en daar hij met mijn man te Parijs heeft gestudeerd, begrijp ik niet, hoe hij geen weeldeartikelen, althans zaken van comfort, meê naar huis heeft gebracht. Lieve hemel! hoe zal dat nog gaan?! Als nu eens

alles dat mij in hem beviel schijn was? Sander stelde mij evenwel gerust. „Hij is een goeie kerel, zelfs een verstandig man, alleen maar wat traag van geest, zonder eenige fantazie, onhandig, maar met een taaie aanhankelijkheid zich klemmende aan wat hij eenmaal greep. Als echtgenoot inderdaad voortreffelijk, en als geknipt voor onze kleine coquette." Desniettegenstaande voelde ik mij zoo vreeselijk gedrukt, zoo iets dergelijks als wanneer men in zijn droom een moord heeft begaan en het gruwlijk feit daar nu voor ons ligt. Is het niet mijne schuld? Heb ik haar niet in dat dorre leven gestooten? Ik hield hem voor een goeden man en waarom? Wijl hij vermogend was? Om Godswil neen, daarom niet. Ik heb evenwel onverantwoordelijk gehandeld, gedachteloos, naar te voren opgevatte denkbeelden, zonder te rade te gaan met mijn hart, en nu moet zij, niet ik, de gevolgen dragen. Het is of er een steen van mijn hart valt, als ik van het een of ander mooi staaltje van Morosch hoor. Ik bestudeerde onlangs met volslagen wantrouwen zijn gelaat, in doodsangst van hier of daar een verborgen leelijk hoekje te zullen ontdekken. Zijn handen zijn breed en gevuld — maar dat kan ook enkel goedmoedigheid aanduiden — toen sloeg ik tehuis dadelijk Lavater op. Astra, Astra, hoe kon ik u op eigen gezag laten handelen; waarom had ik niet de energie dieper in u en in de bestaande

verhoudingen door te dringen, ik ben immers zooveel ouder. En ik matigde mij nog wel den naam van moeder aan? Als wij maar flinken moed hebben, als ik u maar met hart en ziel ter zijde sta, zouden wij dan het lot kunnen dwingen? Maar kan de eene mensch den anderen wel helpen? Sander haalt weer zijne schouders op over mijne bezorgdheid; er zijn toch dingen, die een man niet verstaat, al was het nu enkel het pijnlijk gevoel, dat ik in den grond van mijn hart mij schuldig reken wanneer mijn eenige zuster ongelukkig wordt.

Moroschka, 10 November 1877.

Zoo, zoo! dat wordt dan een tehuis geheeten! Ik ben thuis, in mijn eigen huis! Thuis? Neen, bij een schoonmoeder! Ik moet er werkelijk over lachen, als ik denk, dat mijn leven hier zal voorbijgaan. Wij hebben sneeuw gehad en toen regen en gloeiende hitte. Het land gelijkt overal wel een zee, de wegen liggen tot aan de rijtuigassen met modder — erg opwekkend! Tot afwisseling wentelen zich eenige varkens in een moeras en knorren voor mijn raam. De groote honden die er als jakhalzen uitzien, vechten en trekken elkander de stukken vleesch uit het lijf. Wat een afschuwlijk gejank! Op de bergen trekken antediluviaansche buffels voorbij met naar achteren gebogen horens en de zwarte huid geheel

bedekt met bruine modder waarin zij urenlang hebben gelegen. Op dit oogenblik betrekt de lucht weêr; de kippen gaan bij de eerste droppels schuilen, terwijl de eenden en ganzen voor hun plezier uit zijn. Eenige jongens, die niets aanhebben dan een oud, open jak en een reusachtige pelsmuts, plassen met hun bruine beenen in den poel rond. En boven dat alles schreeuwt en kijft mijne schoonmoeder in huis.

Ik denk aan Burda en aan den weldadigen vrede die daar heerschte; ik denk aan de lieftallige meesteres en heb een doodelijk verlangen naar dat alles. Paul heeft mij beloofd er met mij heen te rijden, als het niet meer regent. Hij staat daar juist beneden in gesprek met een der tallooze joden, in een smerigen langen rok gekleed, met lange haren en vette pelsmutsen; een uienlucht dringt hier naar boven. Maar waar ruikt het hier niet naar uien? Het geheele huis, het dorp, de Zigeuners, alle mogelijke spijzen. Het schijnt, dat men er hier hoofdzakelijk van leeft. Daar ik de lucht niet harden kan, voed ik mij hoofdzakelijk met brood en eieren. Van elke spijs neem ik wat, maar alles drijft in vet, ik kan het niet eten. Mijne schoonmoeder en Nadine kijken mij daarover erg schuin aan. Ja, als ik geld had aangebracht, dan had ik alle denkbare grillen mogen hebben, maar nu behandelt men mij alsof ik van de straat was opgeraapt. En dan de avonden! Die vreeselijke avonden! Eén licht

maar in den salon en dan zitten wij op den divan en praten over het toilet en onze buren. Eenmaal heb ik het gewaagd mij te verwijderen, om iets te schrijven, maar ik zal het nimmermeer probeeren. Ik moet leeren rooken, want zij rooken alle drie. Paul spreekt geen woord en luistert ook niet, hij blaast enkel het eene wolkje na het andere voor zich uit. Wie wil weten wat verveling is, heeft maar met mij te ruilen. Ik heb altijd gedacht, dat het een schande was zich te vervelen, doch hier zou het een verlaging van het zedelijk peil zijn zich te amuseeren. En dan dat orgaan van de beide dames! Luid en schril! En de bekrompen, aartsgewone opvatting die zij van alle zaken hebben! Ik schijn mijzelve toe als een vreemde vogel in een kooi. Binnenkort zal het heelemaal zoo zijn, wanneer de vleugel komt. Dan zal ik ze voorzingen als ik kan, in den tabaksrook. Ik begrijp één ding maar niet: Hoe kon Morosch op mij verliefd raken? Er is toch geen overeenkomst hoegenaamd tusschen mij en de wezens die hij tot dusver heeft liefgehad. Ik heb hem vriendelijk verzocht in tegenwoordigheid der familie niet lief voor mij te wezen; zij lachen dan en ik kan dat niet dulden! Waarom was Sander toch niet zooals Morosch? Dan was hij nooit gevaarlijk voor mij geworden. Waarom was Burda zoo schoon, dat de heele streek hier mij liefelijk scheen? Hemel, waarom?

Of Sander ook zoo'n woesten, heeten strijd heeft gestreden om meester over zijne gevoelens te worden? Misschien, Margot kon niets vertellen. Wij werden niet alleen gelaten, maar er lag zulk een droefheid in hare oogen en zulk een schrik, toen zij mijn tehuis zag. En nu heeft de lieve ziel mij Moedertjes geheele boudoir gezonden om mijn kamer gezellig te maken. Ik heb onze slaapkamer daarmeê ingericht, opdat het vertrekje daarnaast voor Paul kan blijven, daar hij anders niet zou geweten hebben, waarheen hij met zijn bureau en zijn brandkast moest. Daar ontvangt hij ook de menschen met wie hij zaken heeft. Mijn schoonmoeder was zeer knorrig over die vele mooie meubelen en vond ze te goed voor een pronkkamer, laat staan voor een slaapkamer! Ik zeî haar, dat mijn moeder ze altijd gebruikt had, en dat ik er zelf de stof zou afnemen, om de dienstboden niet meer werk te geven. „Je zult eens zien, als je kinderen krijgt!" zeide zij. Lieve hemel! Kinderen! Hier kinderen krijgen?! Neen, nietwaar, zoo iets vreeselijks zal niet gebeuren? Hoe moet ik ze hier opvoeden en er menschen van maken? Neen, neen! Geen kind! Mijn God — Gij laat de menschen toch niet boven hunne krachten lijden.

Gisteren vond ik Nadine op mijn kamer bezig in mijne schrifturen te lezen. Er viel niet veel te lezen, er lag een deel van Heine met uittreksels en aan-

merkingen van mij. Ik zeî heel vriendelijk: „Dat heb ik niet gaarne, lieve Nadine."

„Wat?" vroeg zij uiterst verwonderd.

„Dat men in mijn dingen snuffelt." Zij trok haar neus op, wat haar niet goed stond, omdat haar neus dik en rood is. Vóor ik er op bedacht was, had zij mij op haar schoot getrokken en kietelde mij, zooals zij beweerde, voor straf, omdat ik zoo zonderling ben en zoo spoedig op mijn teentjes getrapt. Ik dacht, dat ik een stuip zou krijgen, maar ik zeî met inspanning van al mijne krachten: „Dat is moeite vergeefs! Ik kan heel goed tegen kietelen!"

Zij wilde het niet gelooven en liet mij nog niet los.

Toen hoorde ik Pauls stap. Ik riep hem en waarschijnlijk met zoo angstige stem, dat hij haastig binnentrad en zijn zuster vrij barsch toesnauwde: „Laat dat!" Zij antwoordde iets in het poolsch, dat ik niet verstond, en zij ging woedend de kamer uit. Ik viel neer op mijn chaiselongue en ik barstte uit in zenuwachtig snikken. Paul was heel lief, hij bracht mij water en zwoer mij, dat zoo iets niet meer zou gebeuren. Sedert dien dag sluit ik mijn kamer af. Nadine kreeg nog een afzonderlijke boetpredicatie, met dat gevolg, dat zij den heelen dag boos was op haar broer en mij en niet met ons sprak. Haar moeder maakte er zich boos om en zeî mij veel vinnigheden, die daarop neêrkwamen, dat ik gekomen was om twist

en tweedracht in de familie te zaaien, en dat ik mij verbeeldde dat ik een princes, een „kruidjeroermeniet" was, en dat zij mij wel zouden opvoeden, omdat ik zoo slecht was opgevoed, en of ik niet wist, dat de zuster veel oudere rechten had dan een jonge vrouw die haren Paul volstrekt niet liefhad en zich toch tusschen hem en zijn zuster indrong.

In één woord, het was nog al erg en Paul trachtte op alle mogelijke wijzen goed te maken, wat zijn familie mij had aangedaan. Zoo juist komt hij binnen en vraagt of ik te paard met hem naar Burda wil gaan? Of ik wil!

„Wat schrijf je daar toch?" vroeg hij.

„O, mijn dwaas dagboek en indrukken en herinneringen; het is volstrekt niet intéressant!" Hij vroeg niet verder. Wat was ik dankbaar!

Ik kom daar zoo even van Burda terug; die krasse rit was heerlijk. Wat heeft mij de frissche lucht goed gedaan! En Burda was zoo mooi met zijn beelderigen salon, het gezellige vuur en die mooie platen en het allermooist was Margot voor de piano, die met de kinderen zong, „Goeiertje" met Maria op haar schoot en de aardige, nieuwe gouvernante die met een fraai handwerk voor het raam zat. Ik voelde zoo iets als lentelucht, zoo zacht, zoo warm! De heer des huizes ontbrak en Margot was treurig en

toch was het zoo schoon, zoo schoon! Waar mag hij nu weer zijn? Ik durfde niet naar hem vragen. Ik ademde de lucht van het huis, van de gezellige kamers in, ik ging naar boven naar mijn kamertje, daar logeert Margot nog alleen! Het was een dolksteek in mijn hart, wij vielen elkander om den hals en wij weenden te zamen een oogenblik, en Margot zeî: „Kind, je bent vreeselijk ongelukkig!" „Zoo lang als jij hier alleen logeert, wil ik niet gelukkig zijn; want ik verdien het niet!" zeî ik.

„Ik ben er beter aan toe, dan je wel denkt, ik ben een zwakke vrouw en ik vergeef hem!"

„Ik niet!" zeî ik bitter. Het speet mij, dat ik het gezegd had.

Ach, wat hadden wij gelukkig kunnen zijn, zoo dicht bij elkander, elk in een vriendelijk tehuis, met een man dien men lief heeft. Maar zoo! Waarom gaat het altoos zoo in het leven, dat men zoo dicht bij het geluk is en er op achtelooze, dwaze wijze voorbijsnelt zonder het te bereiken. Mélanie zou gelukkig geworden zijn met Morosch, het heele huis zou naar hare pijpen gedanst hebben, terwijl mijn invloed dagelijks vermindert.

Natuurlijk, een dwaallicht! Dat heeft toch maar een zeer kortstondig bestaan! Die mij eens zoo noemden, drukten mij reeds den stempel van het onmogelijke en onwezenlijke op het voorhoofd. Ik lok

de menschen in het ongeluk. Beter ware het mij niet geboren te zijn. Maar ik heb niemand willen lokken, ik ben niet eens mooi! Wat kan het toch zijn? Misschien gelukt het mijn schoonmoeder om het lichtje onder haar voet uit te dooven. Zij heeft er heel veel lust in. Zij keek mij woedend aan, omdat de vreugd een blos op mijne wangen had getooverd.

Sedert die dwaze geschiedenis met Nadine heb ik weer pijn in mijn linkerzij, zoodat ik op nieuw aan het hoesten ben. Ik spreek er natuurlijk met niemand over, het heeft zoo weinig om het lijf.

Burda, 25 November 1877.

Nu is het winter geworden, maar het helder vriezend weer heeft den herfstnevel van mijn treurende ziel niet opgeklaard. Ik maak mij doodelijk beangst over Astra. Het is of mijn eigen leven stil staat bij deze zorg, ik denk nauwlijks nog aan Sander en aan mijzelf. Astra ziet er nu wel beter uit, zij kan ook op eens uitgelaten zijn, zooals in den goeden, ouden tijd; maar die verandering verontrust mij meer dan haar vroegere neerslachtigheid. Er ligt soms een glans in hare oogen, die geluk zou kunnen beteekenen, indien hij niet veeleer door wanhoop was ontstaan. Wat is er van dat kind geworden? Is het mogelijk, dat haar ruime, onbegrensde gedachtenkring zich ooit zal leeren beperken? Dan denk ik aan onzen vader, dien ik zoo

weinig gekend heb, maar over wiens eigenaardigheden men nog sprak, toen ik al een groot meisje was. Men beweert — ik wilde het nooit gelooven, maar ik kan het toch ook niet vergeten — dat hij van een andere vrouw hield dan van onze moeder en dat die liefde de oorzaak van zijn dood is geweest. Maar sterft een man dan van liefde? Neen, neen! En Astra heeft die inéénloopende wenkbrauwen, die ongeluk beteekenen, en dicht bij het huis stroomt de Sereth — en wat het ergste van alles is, ik voel, dat zij mij niet volkomen vertrouwt. Zij voelt zich dikwijls meer tot „Goeiertje" aangetrokken. Het ligt zeker aan mij; zij voelt, dat ik te veel op haar let; misschien ben ik ook te ziekelijk overdreven, en dikwijls ben ik ook zoo treurig en onrustig. Ik heb niet dat vaste vertrouwen op God, ik ben niet altijd overtuigd, dat Hij ons zal helpen. „Goeiertje" is zoo liefderijk, omdat het haar niet persoonlijk geldt, omdat zij leeft buiten iederen hartstocht om. Haar goedigheid maakt het mij nu dikwijls lastig, ik ben te zeer doordrongen van het kwade dat ik den geheelen zomer door mijne blindheid heb aangericht, om haar nu te kunnen waardeeren. Nu ben ik niet langer blind. Ik heb òf nieuwe voelhorens gekregen, òf ze zijn slechts versterkt; ik voel, dat er in Sander weer een omkeer heeft plaats gevonden. Daar hij altoos spreekt over datgene, wat hem bezighoudt, is het trou-

wens niet moeilijk te raden. Zijn minachting voor Duitschers en voor duitsche verveling is weer aan den dag. Waarom heeft hij dan een duitsche vrouw genomen?! Als hij zijne aanmerkingen niet zoo dikwijls maakte in het bijzijn van de Française, onze nieuwe gouvernante, dan zou ik er om lachen, maar nu maken zij mij boos. Hij, die in den grond van zijn hart zooveel takt bezit, hoe kan hij mij zoo iets aandoen? Daarbij is hij weer aan het tobben om hier vandaan te gaan; hij wil meer woekeren met zijne bekwaamheden; hier eenvoudig oeconoom te zijn, dat is voor zijn geest niet voldoende; maar hij is 32 jaar, te oud om van voren afaan te beginnen. En wat zou hem kunnen bekoren, die nooit afhankelijkheid heeft gekend? Hij zou naar Parijs willen gaan, zich geheel en al aan de een of andere wetenschap wijden en het daarin zoo ver mogelijk brengen.

„Dat zou ik gedaan hebben, als ik niet zoo jong was getrouwd," zegt hij dan.

„Doe het nog," antwoordde ik hem.

„Ik kan," voegt hij er dan bij, „niet van datgene leven wat anderen reeds voor mij gedacht hebben, ik moet hunne gedachten verder uitwerken."

„Dat kan je hier ook doen, schrijf op wat je denkt."

„O, neen, hier in dit vervelende huishouden wordt mijn geest uitgedoofd."

Wat moet ik daarop antwoorden? Misschien heeft hij gelijk! Moet ik hem herinneren, hoe hij mij eens zoo verstandig vond, om de hoogste trap van menschelijke nasporing te bereiken? Hij zou spotachtig lachen, of toegeven dat hij in blinde verliefdheid eens zoo had gesproken. Er is een onrust over hem gekomen, die ik sedert lang niet gezien heb, en de oorzaak van al die ontevredenheid is bij hem, zooals altijd, een vrouw. Het is ontzettend, het brengt hem en mij ten onder, en daarom heb ik het zeker vroeger nooit willen inzien. Wie het is, laat mij voor het oogenblik volkomen onverschillig — ik zou alleen niet gaarne willen, dat Astra het vernam, zij moet altijd denken, dat zij sedert zijn huwlijk zijne eenige liefde was. Zij zou het hem niet kunnen vergeven, ware zij voor hem slechts een nummer geweest uit de lange galerij van vrouwebeelden. Ik was ten minste nog zijn vrouw, ik ben de moeder van zijne kinderen en al behoorden zijne aanstaande mannejaren mij niet toe — zijn ouderdom zal mij toch eens behooren! Ik overdrijf zeker weer?

MOROSCHKA, 29 November 1877.

Er staan mij slechts twee wegen open: de lichamelijke of de geestelijke dood. De vraag is nu alleen welke van de twee het snelst te bereiken is en welke de minste stoornis veroorzaakt in de omgeving. Ik mag mijzelf niet het leven benemen, terwille van Margot en ook ter wille van Paul. De geestelijke dood is voor zijn geluk te verkiezen, en ik had nog al bij mijzelf gezworen hem gelukkig te zullen maken. Hij zou het sterven van mijn geest niet eens bemerken en zijn familie nog veel minder. Maar voor voor mij zelf is het te doorloopen proces lastiger, terwijl ik voor het andere niets anders behoef te doen dan hier in de plassen te loopen, urenlang met natte kleederen aan te blijven zitten, mijn haar te laten

nat regenen, gedurende een sneeuwjacht het raam open te zetten, en met mijn hoest tegen den wind op paardrijden en schaatsenrijden — wel, mijn hemel, men is toch niet van ijzer. Eens moet dat ellendige lichaam zich toch laten vernietigen als men het maar ernstig wil. Ik zal dan wel geducht door mijn schoonmoeder beknord worden; maar ik zal haar zeggen, dat ik niet gewend ben mij te vertroetelen, dat ik uit een noordelijk klimaat kom, dat ik daar overal tegen kon en dat hier alles op verwijfdheid gelijkt. Paul tracht mij het onverstandige daarvan te doen inzien, en schudt het hoofd over zijn dwaze vrouw, zijn dwaallicht, dat hij niet kan grijpen en niet kan vasthouden. 's Avonds wordt er kaart gespeeld en telkens wanneer ik hoest, maakt mijn schoonmoeder een ongeduldige beweging. Zij wilde mij ook eens de kaart leggen, waarvoor ik beleefdelijk bedankte; wie weet wat die oude heks zou gezegd hebben?! Toen heeft zij, buiten mij om, toch de kaart gelegd en sedert dien dag schudt zij voortdurend haar hoofd zeggend: „Het is akelig, heel erg!"

Daar heb ik de kaarten niet voor noodig om te weten, dat ik het akelig heb, heel akelig. Ik krijg een soort van haat en onverschilligheid tegen mijzelf. Wat ben ik dan toch in mijn eigen oogen? Nu ja, het is hier vervelend. Maar wat wilde ik dan toch? Ik wilde uit den weg zijn en dat ben ik ook. Ik

heb Sander ten minste nog nooit in Burda gezien en hij komt ook niet hier. Hij heeft gelijk, als hij niet zeker van zich zelf is. Ik heb hem voldoende getoond, hoe ik denk te handelen. Zou hij, zoo lang als hij wegblijft, zich nog niet sterk genoeg voelen? Of heeft hij mij vergeten? Hoe, als hij maar met mij gespeeld had, en ik mij geofferd had, terwijl hij nooit aan mij gedacht heeft? Neen, dat zou zijn om krankzinnig te worden! Margot heeft hem vergeven — tot welken prijs? Heeft hij haar gezegd, dat hij maar een grapje met mij heeft gemaakt, en dat ik, dwaas kind, daar aanstonds vuur op vatte? Ik moest blij zijn voor Margot, als het zoo was, maar dan is al mijn lijden vergeefs; het is vergeefs dat ik het in deze hel uithoud; te vergeefs wierp ik mij in de armen van een man, dien ik niet lief heb, ik sterf te vergeefs, alles, alles, alles is dan vergeefs! Hij maakt weer zijn hof aan een andere, en lacht mij uit en vertelt haar, dat hij zooveel veroveringen gemaakt heeft. Sedert ik getrouwd ben, weet ik veel meer. Morosch heeft mij genoeg verteld en wat hij niet gezegd heeft, vult mijn schoonmoeder aan, die zich halfdood lacht om mijne naïveteiten.

„Je bent toch onnoozel, Astra!” zegt Nadine dan, valt in een leunstoel neer, met de *Mystères de Paris* in haar hand, slaat hare voeten over elkaar,

zoodat men haar knieën kan zien en blijft zoo zitten wanneer er een knecht of een pachter binnenkomt. En als ik dan zeg: „Maar Nadine!" dan begint zij hard te lachen en antwoordt: „Het zijn maar knechten, dat zijn geen mannen!" Onlangs stond zij in haar hemd en onderrok voor het raam met een Joodschen koopman te praten. Ik schaam mij zulke dingen te schrijven, maar dan zijn ze ook van mijn hart. En als mijn schoonmoeder iets vertelt, krijg ik kleur op kleur en dan word ik zoo wanhopend melankoliek, dat ik mij in de eerste de beste sloot zou willen verdrinken. Wat zal Paul beginnen als ik sterf? Hij zal een andere nemen, die zijn moeder voor hem zal uitzoeken, en die beter in dezen kring past.

Mijn „vleugel" is gekomen, maar hij staat en ligt zoo vol, dat ik er niet op spelen kan. Ik ben te heesch om te zingen. Zelfs onder het spreken verlies ik soms mijn stem, vooral 's avonds in dien tabaksrook, dien ik nog vermeerder met mijn eigen cigarette. Ik rook nu ook en ik vind het zeer onaangenaam. Als ik aan onze avonden in Burda terugdenk, met dat heerlijke lezen, zingen, praten en schertsen, met mijn moedertje en ons werk en een mooi boek bij de gezellige lamp! O, mijn God! mijn God! wat is er toch van mij geworden! Is dan de heele wereld zoo verdorven? Zijn misschien alle menschen slecht, die ik vroeger vereerd en aangebeden heb? Ik heb nu

ook pas gehoord, dat Nadine getrouwd was en gescheiden is; daar wil zij mij altijd byzonderheden van vertellen, maar dan loop ik weg en ga in de sneeuw zitten en mijn ontbijt aan de varkens brengen. Die vind ik beter en reiner dan de menschen. O foei! Men zou de heele wereld willen bespuwen, men zou wat eens heilig was, met voeten willen treden! Sedert ik zulke vrouwen in de kerk zie, heb ik ook geen lust meer om er heen te gaan. Ik weet volstrekt niet wat mij daarin bekoorde. De priester drinkt met de boeren en schachert met de Joden en komt ieder oogenblik bij mij bedelen. Mélanie is hier geweest met haar man. Zij vroeg mij dadelijk naar Sander; ik antwoordde dat het met Margot beter ging dan vroeger, en ik kreeg geen kleur en ik werd niet verlegen. Paul zeî tot mij: „Als ik toch eens denk, dat ik jaloersch op Sander was en dat ik zoo onkiesch kon zijn om je dien afschuwlijken brief te laten zien. Ik kan het mij nog niet begrijpen. Je hebt het mij toch vergeven?"

Hoe kon Paul zoo goed blijven in die leelijke wereld? Hij is de goedheid zelf en zoo kinderlijk eenvoudig. Het scheelt nog maar weinig, of ik houd van hem, omdat hij zooveel beter is dan al de anderen, omdat hij een rein hart heeft en omdat hij mij nooit vergeet! O, het is bitter vergeten te worden, zeer, zeer bitter! En als ik dan dood ben, dan....

30 November 1877.

In zoo weinig uren is zoo veel veranderd, en ik neem alles zoo licht op, zoo licht als een veertje en ik kan misschien toch nog leven. Toen ik de laatste zinsnede schreef, hoorde ik de honden blaffen, toen vernam ik een haastigen stap op de trap, niet Paul's stap; daarna hoorde ik geluid in Paul's kamer en eindelijk werd mijn kamerdeur geopend en daar stond Sander voor mij en zag mij aan. Ik slaakte een kreet en vloog hem te gemoet. Hij sloot mij heel zacht in zijne armen en kuste vaderlijk mijn voorhoofd, volmaakt rustig en met de meest mogelijke zelfbeheersching. De stormen in mijn binnenst waren eensklaps bedaard. Iets van den vrede uit de dagen mijner jeugd te Burda kwam over mij en ik

wist volstrekt niet meer waarom ik zoo wanhopend geweest was.

„Ik dacht, dat je boos op mij waart, over mijn kinderachtige onbezonnenheid!" zeî hij, „en daarom durfde ik je niet opzoeken. Maar ik zie, dat je mij vergeven hebt, en dat ik weer als een broer welkom ben, van wien de kleine Astra toch een beetje hield, totdat zij zich zonder zijn toestemming heeft verloofd en getrouwd is."

Ik dacht werkelijk gedroomd te hebben; nu eerst zou het dag worden; alles zou niet waar zijn en ik zou mij angstig gemaakt hebben over hersenschimmen. Hij vroeg bijna niets en sprak zoo aangenaam over allerlei dingen. en toen Paul binnenkwam, omarmde hij hem zoo hartelijk en was zoo op zijn gemak, dat het mij allerprettigst stemde. Toen bracht hij mijn schoonmoeder een bezoek en was tegenover Nadine de galanterie in eigen persoon, wat haar byzonder aanstond. Hij reed daarna weg, zoo vlug in zijn bewegingen en frisch van uiterlijk, zoo vroolijk ons met zijne hand ten afscheid wuivend, dat mij op eens Moroschka allerliefst toescheen en ik mijne pruilerijen dom vond. Ik heb toch een voortreffelijken man en in Burda de opwekking, die mijn geest behoeft om te leven, en per slot van rekening is Sander in deze zelfde verdorven wereld toch een volkomen *gentleman* geworden. En daarbij heeft hij zoo ernstig

berouw over de moeilijke uren, die hij mij heeft doen doorleven en heeft groot gelijk dat ik zelf er in geloopen ben buiten zijn wil. Ik dacht, dat het weerzien een verpletterenden indruk zou teweeg gebracht hebben en het is zoo eenvoudig en volslagen rustig geweest. Hij had mijne vreeselijke ontroering in 't geheel niet bemerkt, of niet willen bemerken, en hielp mij zoo goed mogelijk om tot mijzelve te komen. Alles kan toch nog terecht komen, wanneer allen dapper hun plicht doen en hunne zelfzucht tot zwijgen brengen. Met een beetje zelfverzaking kan men dan wel blijven leven. Lieve hemel! ik heb zulk een innige begeerte naar rust en harmonie, naar zachte zielsaccoorden en naar nieuwe sympathie! De dissonanten hebben mijn lichaam en ziel verscheurd.

Burda, 4 December 1877.

Het is vreemd welk een onwederstaanbare aantrekkelijkheid de oude brieven, die ik aan mijne moeder schreef, voor mij hebben. Maar niet met Sander, zooals ik het mij voorgesteld had, doorloop ik de bijkans verstreken acht jaren van mijn huwlijk; alleen en opgesloten in de kamer eens door mijne moeder, later door Astra bewoond. En dan schijnt het tegenwoordige mij zoo hopeloos, het leven zoo wreed, tot ik naar mijne kinderen vlieg en ze snikkend in mijne armen sluit. Hoe onverstandig dat is, weet ik; waartoe een rustig kinderleven te storen door het onbegrijpelijke aandoeningen te bezorgen? Wat vergeet men toch veel! Welk een verschuiving vindt er niet met personen en gebeurtenissen plaats! Hoe wanhopig is

het bij het achterwaarts zien te bemerken niets door den loop der jaren gewonnen te hebben! Welk een leven had ik en hoe langzaam werd het gaandeweg, maar onwederstaanbaar, aan mijne leiding onttrokken! Maar neen, niet het leven, wel de echtgenoot!

Daar men gevaar loopt zooveel te vergeten, zal ik het voor mijzelve nauwgezet opschrijven. Het schijnt jaar en dag geleden — misschien ook niet zoo lang, misschien begon het eerst in de lente, misschien eerst werkelijk toen Astra kwam — sedert ik voor de eerste maal dat beklemmend gevoel over mij kreeg, dat ik hem niet meer doorgrondde. Nauwlijks is het te beschrijven, waaraan ik het bemerkte, want al was zijn blik verstrooider en zijn belangstelling oppervlakkiger, zijne lieftalligheid was grooter dan vroeger. Maakte dat mij zoo angstig wantrouwend? Vroeger had hij mij ook met allerlei lieftalligheden overladen, maar zij waren niet zoo overweldigend. Misschien voelde hij in het voorjaar iets dat hem drong zich van mij af te wenden en wilde hij met alle kracht zijne natuur dwingen tot mij terug te keeren. Dus was het niet zijne schuld toen het hem mislukte; hij had de onverdorvenste wil. Maar ik was een al te goede bekende voor hem. Iedere krook van mijn ziel, van mijn hart was hem bekend en mijne gelijkmatigheid schrikte hem af. En toch, groote God, ben ik niet levenloos! Opent ook mij niet elke nieuwe

dag nieuwe gezichtspunten? Misschien duldde hij niet, dat mijne liefde onwankelbaar dezelfde bleef, maar moet ik mij daarom beschuldigen? De vrouwen van zijn volksstam zijn veranderlijker, zijn nukkig; maar hoe geeselde hij haar eens in zijn gesprek, en nu zou hij gewild hebben, dat ik op die vrouwen geleek? Er gaat thans bijna geen dag voorbij, waarop hij niet mijn volk bespot. Wij zijn vervelend, doodend voor de gezonde veerkracht zijner genialiteit. Dikwijls spreek ik hem tegen. Wat noemt hij dan zijn genie? Het werd immers nog nooit openbaar? En van welke soort zou het zijn, wanneer enkel mijne tegenwoordigheid in staat was het te onderdrukken! Ik laat hem veel alleen, omdat mijne aanwezigheid hem reeds belemmert, maar ik gedenk de jaren, waarin hij slechts dan welbehagen in het leven meende te scheppen wanneer ik hem naderde. O, verbittering dreigt mij te smoren! En hoe bestudeerde hij eens zijne kinderen; Costi's menschworden zooals hij het noemde, scheen voor hem een openbaring en zijne rijpe overwegingen volstonden nauwlijks om de kinderkamer zoodanig in te richten, dat zij den jongen gewenschte opwekking zonder overprikkeling zouden brengen. Over de kleuren der tapijten werd lang beraadslaagd; uitvoerige vertoogen daarover gelezen — ik las dat alles in de brieven aan Mama. En thans nu mijn lieve kind zeven jaar is geworden en ik

mij dag aan dag aftobde met de gedachte of ik hem nog langer aan vrouwehanden zou kunnen toevertrouwen, liet hem het vraagstuk zijner opvoeding geheel onverschillig. „Het komt er zoo weinig op aan, hoofdzakelijk omdat hij niet dom is. Hij zal wel leeren wat hij noodig heeft en dat is genoeg." Toen ik daarop naar „Goeiertje" ging om haar de vraag voor te leggen, moest ik den volgenden dag van u hooren, Sander, hoe verblind ik was te gelooven dat „Goeiertje" zich tegen u zou laten ophitsen als ik u bij haar aanklaagde!

Alsof dát de zaak was!

En dan die ergernis! Maria is louter melksoep zoo blond en wit; de kleine Nico, — mijn zoete lieveling, met zijn diepzinnig peinzend gezichtje, — een duitsche boer, en ik hoor dat aan en spreek het woord niet uit: „Gij verdient uw kinderen volstrekt niet" ofschoon ik het denk. Ik word nog bedrogen Sander, door hetgeen gij vroeger waart.

Welk een winter vol zorgen! Astra vermagert bij den dag. Dikwijls als zij met de kinderen speelt, lijkt zij nog op de kleine Astra, mij door mijne moeder gezonden. O, welk een heerlijke, overheerlijke tijd. Vaak denk ik, Astra draagt den dood met zich om en al moet ik ook bij die gedachte weenen, dan is het toch met een soort van berusting. Ik heb zulk een smart over de dorheid van haar bestaan, dat ik

zou wenschen haar in veilige haven te zien. Datzelfde gevoel heb ik voor mijn droomerig kind — Nico. Voor Costi heb ik geen vrees; door zijn gezonde kracht zal hij het weten te stellen in het leven, hij zal zelfs gaarne willen leven. In Nico's groote oogen ligt noordsche zwaarmoedigheid, nog verhoogd door iets sombers, eigen aan de steppennatuur; bij elke ziekte, die hij had, dacht ik, dat hij mij ontnomen zou worden, en bij het gevoel van rampspoed dat mij daardoor zou treffen, kreeg ik een onzelfzuchtig gevoel van rust bij de gedachte dat hij eene wereld zou verlaten, waarin toch alleen zijne moeder hem kon begrijpen. En hoelang zal zij nog bij hem zijn? Zelfs wanneer zij al leeft, rukt hem zijne opvoeding toch spoedig van hare zijde. Toen ik gelukkig en rustig door Sanders liefde was, heb ik er nooit aan gedacht, dat mijne jeugd verging. Dit jaar heeft mij ook dát inzicht gebracht. Moet ik vóór alles afstand doen van mijn vrouweleven, in den vreemde gaan als opvoederes mijner kinderen en Sander zoeken te vergeten? Maar wat zal er dan van Astra worden?

Moroschka, 8 December 1877.

Vandaag heeft Sander ons voor een heerlijke sledevaart afgehaald. Hij hield de teugels der vier paarden en Morosch zat naast hem voorop, Costi tusschen hen in en Margot en ik met Nico in de slede. Het was overheerlijk. Mijn gevoel van verslapping week; mijne levensgeesten werden opgebeurd. Binnen tien dagen mag ik naar Burda. Margot heeft gesoebat, dat ik voor de Kerstdagen, die hier niet gevierd worden, zou komen. Hoe heerlijk zal dat zijn! Een heel klein beetje angst heb ik, dat het niet zeer voorzichtig is, maar ik kan niet meer. Ik moet eens hier uit deze hel. Gisteren zat ik tusschen Margot en Sander en vertelde hun lachend van de hier bestaande verhoudingen. Zelfs Margot moest lachen en toen

ik zag, dat zij treurig werd, riep ik uit: „U heb ik toch, lieve vrienden, en als Paul mij nog wat liever heeft gekregen en een vast vertrouwen in zijne dappere vrouw stelt, dan zal ik hem er aan herinneren, dat hij nog een landgoed in het Moldavische heeft liggen in een prachtige streek aan de rivier, met een fraai woud en welvarende dorpen er omheen, en dat wij daar op nieuw ons leven zullen beginnen en heel gelukkig zijn. En Paul zal toegeven, hij is goed en hij valt zoo meê als Sander bij hem is. Die verstaat de kunst de goede eigenschappen van alle menschen aan den dag te brengen. En dan komt gij beiden naar ons toe en ik behoef niet om een stukje vleesch voor u te bedelen, maar ik kook het zelve. O, hoe gelukkig zullen wij dan zijn! Ik heb weer een heele dosis geduld, sedert ik u weer zie. En dan neem ik de zaken luchtig op; als gij, Sander, dan Nadine het hof maakt, zal ik haast niet meer kunnen van het lachen, maar zij zal alles voor goede munt opnemen. Zij is één verrukking al en haar oude moeder ook; anders hadt gij al reeds lang niet meer mogen komen; men zou uw visites te duur hebben gevonden, want men moet u koffie en confituren geven! Wacht maar, bij mij in Moldavie zal alles heerlijk zijn. Te Burda heb ik geleerd hoe men een *home* gezellig maakt en ik ben een leerzaam scholier!"

En zoo sprak ik maar verder, ofschoon mijn heesch-

heid mij erg in het spreken hindert. Dat is alles wat ik bij mijn voornemen om te sterven gewonnen heb: een stevige verkoudheid, die maar steeds verergert. Ik wed, dat men binnenkort mij den dokter op mijn hals schuift. Ik heb noch long- noch onderlijfsontsteking opgeloopen; ik moet werkelijk van staal zijn. Nu wil ik niet meer sterven, sinds ik een anderen uitweg zie. Ik zal een goede huisvrouw en de vriendin van mijne boeren zijn, hun doctor, hun advocaat en Paul's goedheid in aanmerking genomen, zal er geen behoeftige van onze deur gewezen worden. Dat was niet mooi van mij, dat ik wilde sterven; het was niet moedig. Sander heeft mij dat aan het verstand gebracht. Hij zegt, dat wanneer men het lot uitdaagt, men niet lafhartig wegloopen, maar het dwingen en ten onder brengen moet. Hij geeft zich alle moeite mij te helpen, daar hij het gevoel heeft mij zoover gebracht te hebben, en werkelijk bezit hij een zeldzaam overredingstalent. Als hij spreekt, argumenteert hij de sterren van den hemel omlaag; eigenlijk ben ik volkomen gelukkig en is alleen mijn onhandigheid oorzaak wanneer ik niet alles bereik, wat ik wil. Voor wat is men anders *une femme supérieure?* Toch niet om zich door de alledaagsche vrouwen er te laten onderbrengen? Integendeel, daar mijn man mij gekozen heeft, zoo bewijst hij daarmeê, dat hij hoogere behoeften heeft en zich door mij wil laten

aanvullen. Ja, natuurlijk, hoe kon ik toch zoo dom zijn? Maar zoo'n arm dwaallichtje moet juist geholpen worden! Het is een ongelukkig wezentje, dat zelf altijd den rechten weg zoekt en niet kan vinden. Het wil immers niet de anderen naar zich toe lokken, het wil enkel dat men het helpt en zou gaarne volgen als het maar kon! Met het zoeken naar den rechten weg verliest men zijn besten tijd en dan legt men een gedeelte in allerijl af en gelooft, dat men hem gevonden heeft; en als men dan ziet, dat men bedrogen uitkomt, och dan is het bitter te sterven! Sander zal mij helpen. Hij zal het vergoeden, dat ik om zijnentwil zulk een lang stuk verkeerden weg ben gegaan! Hij heeft met geen enkel woord meer de noodlottige ure vermeld, die zooveel ongeluk over mij heeft gebracht, als had zij nooit bestaan. Hij toont mij, dat ik in 't geheel nog niet zoo'n dom huwlijk heb gedaan, en dat Paul de beste eigenschappen voor het huwlijksleven bezit: geduld en goedheid. O, ik had nooit gedacht, dat dezelfde hand mij zou terechtwijzen, die mij in het verderf lokte. Wat heb ik toen toch gedacht? Ik heb wat koû opgedaan bij onzen tocht; ik merk, dat ze mij door mijne leden zit en ik ril. Zou ik er de hier heerschende koorts door opgedaan hebben, waarmeê men mij zoo dikwijls heeft gedreigd?! Het zou geen wonder zijn. Er ligt een moeras om onze woning. Hemel, wat een koû! En dan nog pijn in

mijne leden en mijn zijde. Doch ik krijg, wat ik verdien. Waarom ook langzaam te willen sterven, in plaats van met één sprong in den dood te gaan? En Margot dan, het zou te erg voor Margot zijn geweest, voor haar, die ik meer liefheb dan alles ter wereld.

Maar die koû is toch onaangenaam! Het landgoed in Moldavie moet op een zuidelijken bergrug liggen, veel warmer zijn en niet zoo moerassig. Wel moet de woning de hooggelegen boerewoning zijn! Hoe allerliefst! Dan kan er dus gebouwd worden. Ik ben al heel stilletjes begonnen, plannen te teekenen en in de eerste plaats kamers voor Sander, Margot, de kinderen en „Goeiertje". Want „Goeiertje" moet mij dan ook bezoeken. Dan zal ik er als een ronde en welvarende boerin gaan uitzien, niet zoo versleten en beenerig als thans. Hemel! wat ril ik! Ik heb mij in een reisdeken gepakt, maar ik klappertand en onder de bedrijven door moet ik hoesten. Wat een afschuwlijk gevoel is die koorts! Als mijn schoonmoeder het maar niet merkt; zij kan niet verdragen, dat men ziek is, en Paul maakt zich dadelijk zoo ongerust. *I caught a chill* op onzen tocht en nu kan ik de kachel niet laten opstoken, omdat de stukken hout voor vandaag al zijn opgebrand, en mijn schoonmoeder een stuip zou krijgen, indien ik er een meer verlangde. Zij was al zoo blij, dat ik graag zonder vuur sliep; de gevolgen daarvan zijn, dat men overdag ook niet goed kan opstoken; anders wordt het 's avonds

niet koel en onder dat voorwendsel wordt dagelijks minder brandstof gebracht, ofschoon het dagelijks kouder wordt en er een Noordoostenwind blaast, die het mij doet bejammeren, dat mijne vensters niet dichtgeplakt zijn, want ze trekken geducht.

Ik schrijf maar voor wat afleiding, doch mijn letters zijn zoo beverig, dat ik het niet zal kunnen lezen. Na een paar uur zal ik gloeiend worden, dat moet veel aangenamer zijn, dan heeft men geen vuur noodig, maar ontvangt warmte uit zichzelf. O wee, daar komt juist Nadine binnen.

„Je hebt koorts," roept zij overluid en ijlt weg.

„Mama, Mama! Astra heeft de koorts!" hoor ik haar uitschreeuwen.

---

9 December 1877.

Terstond daarop kwamen beiden binnen en wilden mij met geweld naar bed brengen. Zij grepen mij zelfs aan om mij uit te kleeden, maar ik werd wat boos en verklaarde geen hulp noodig te hebben, daar ik zelf wist, wat mij te doen stond.

„Eigenzinnig nest!" was het beminnelijkste woord van de velen, die er op mij neerstortten. Toen kwam Paul binnen, zond de vrouwen heen en begon mij uit alle kracht te wrijven en te kloppen, tot ik na een uurtje warm werd. Mijn lichaam stond evenwel in brand en mijn hoofd deed zoo'n pijn, dat het huis voor mijne oogen begon te draaien en ik naar bed moest.

Dus voelt men zich zoo na chinine! Mijne schoon-

moeder zeî, dat er geen dokter noodig was en verbood Paul hem te laten roepen. Zij wist wel hoe men de koorts moest behandelen en gaf mij een geheelen berg chinine te slikken. Daardoor ben ik zoo opgewonden, dat ik tegen de wanden op zou kunnen loopen; ik hoor schellen en klokken en muziek uit de verte en zie allerlei raderen door elkander draaien. Als ik het hier niet kan uithouden, dan neem ik chinine; dat is heel vermakelijk; men leeft in een andere wereld, wordt aan het lagere bestaan als ontvoerd, gaat van het klepperend molenrad naar de beierende klokken of men reist met de post, ziet dansen en springen en te midden van dat alles voelt men in zijn binnenste een gebruis en geruisch als van een zee. Ik had het aan mijn piano willen uitrazen, maar ik kwam dra tot de ontdekking dat ik te zwak was om te spelen. Zelfs zwakte voelt men niet. Wat toch een prachtig middel, de chinine! En daarbij zie ik er rozerood uit en Paul heeft mij beloofd, zoodra de ergste kou over is, in het Moldavische te gaan, ten einde door luchtsverandering de koorts kwijt te raken. Dat vooruitzicht heeft mij zoo verheugd, dat ik alle zwakheid vergeet. Ik zou 't een of ander ongehoords kunnen doen en zou mijn schoonmoeder grofheden kunnen zeggen, daarom houd ik mij wat uit hare nabijheid. Zoo moet men zich gevoelen wanneer men beschonken is; een

gevoel van onbeperktheid, van vrijheid van woord en daad, van vroolijke zorgeloosheid met een licht bewustzijn dat men niet geheel meer macht over zichzelf heeft. Godlof is die ontzettende hoofdpijn heen, waardoor ik geen oogenblik kon slapen.

Op dit oogenblik hoor ik niets dan belgerinkel; dat zou toch wel Sanders slede kunnen zijn. Als hij van daag weer het hof aan Nadine maakt, dan barst ik uit; dan kan ik mij niet beheerschen!

Ik ben nog heesch, ondanks mijn transpireerpartij; ik dacht, dat ik er mijn verkoudheid door kwijt zou raken, maar jawel! Die is vastgegroeid en niet zoo makkelijk uit te roeien.

BURDA, 10 December 1877.

Heet dat jaloezie? Groote God! bewaar mij er dan voor. Nooit in mijn leven heb ik mij zoo verdeemoedigd gevoeld, zoo klein voor mij zelve als in deze dagen. Ik en jaloersch, — en op wie? Op mijn eigen zuster, op mijn eenige, op Astra! Het kind, voor wie ik meende mijn leven te kunnen offeren, benijd ik om de enkele gelukkige stonden, die zij op mijne kosten geniet? Neen, dat is niet mogelijk, ik herken mij zelve niet. Ik gun het haar zeker, maar ik zou toch uit de wereld willen verdwijnen, enkel om niet de kans te beloopen haar mededingster te worden. Dat kan ik nu eenmaal niet, al wil ik ook van elk gevoel van fierheid afstand doen en mijne eigen persoonlijkheid uitwisschen; ik heb toch een-

maal bestaan, dat kan ik niet ongedaan maken.

Ja, zij hebben elkander lief! Eergister heb ik het bij onzen sledetocht eensklaps gezien. Toen Sander zich naar haar omkeerde en met een stralenden blik, al het andere vergetend, hare oogen zocht en zij met de bekoorlijke zekerheid van eene zich bemind wetende vrouw hem toelachte, toen wist ik het en een hevige pijn woelde door mijn borst. Sinds dat oogenblik heb ik nagedacht en heb de gebiedende noodzaak er van verstaan, maar mijn begrip is mij van geen nut hoegenaamd, want zoo inééngestrengeld zijn de levensdraden, dat zij niet meer te ontwarren zijn. Mijn hoofd neerleggen in de zalige verwachting van te sterven, zelfs dat durf ik niet, want beschutten moet ik de vrouw van een ander tegen mijn eigen man.

Heb ik het verdiend, dat trots allen strijd dit onheil ons overmande? Ja, ik heb het zeker verdiend, want ik was zwak en kon de liefde niet uit mijn hart rukken en eene onbeantwoorde liefde is een smaad en een onnatuurlijkheid, al geeft men haar een plaats in het wereldlijk bestel, en al koestert men haar ook voor zijn eigen echtgenoot. Daarbij komt, dat ik niet geloof, wat ik mijzelf zoek op te dringen; ik geloof steeds, dat ik een zeker recht op hem heb; de wonderlijkste gedachten ijlen schokkend door mijn hoofd en ik weet niet meer, of ik bij mijn gezond verstand ben of niet. Hij was het immers,

die in onze stille woning kwam en met al de heftigheid zijner natuur om mijne hand dong? Ik had hem wel intéressant gevonden, toen ik hem op het buiten van mijn oom voor het eerst zag, maar meer ook niet. Hij was een viertal weken daar om te jagen en paarden te koopen. Felix had hem te Weenen leeren kennen en naar zijne ouders meêgebracht. Ik was er als kind aan huis en Oom en Tante hadden wel gewenscht, dat Felix en ik elkander zouden liefhebben, maar wij alleen hadden elkander lief. Arme jongen, die Felix; hij is zoo ellendig aan zijne wonden bezweken! Sander evenwel bemerkte, wat Oom wenschte, en de vrees, dat ik aan dien wensch zou gehoor geven, dreef hem plotseling, toen ik weer bij Mama de winterkwartieren had betrokken, naar het Noorden terug. Toen hij binnentrad, wist ik, dat hij had moeten terugkomen, en dat mijn lot in zijne handen lag.

Ik voel nog het oogenblik; ik was wel niet ontroerd, maar ik begreep alles, toen hij mij aanzag: ik begreep, dat wij bij elkaâr behoorden en dat het de overweldigende liefde was, die ons verbond. Daarbij had hij mij tijdens de vier weken van samenwoning nooit een woord over liefde gesproken; eerst toen hij ver af was, was het bewustzijn bij hem opgekomen, dat hij niet meer zonder mij leven kon. Hij was de vurige, liefhebbende man en ik de

lachend zijn hulde ontvangende, koele Noordsche vrouw — en thans?

Heeft hij het vergeten, of gelooft hij, dat het verleden hem niet bindt? Was hij toenmaals niet waar, of is hij veranderd? Maar zóó kan een mensch toch niet veranderen? Want wij behoorden naar het koele verstand evengoed bij elkander als naar het hartstochtelijk gevoel. Niet omdat ik hem naar het uiterlijk beviel, omdat hij gaarne mijne lange, blonde haren streelde, omdat hem in de lijnen mijner gestalte iets beeldrijks aanlokte — och, bij hoevele godenstatuën heeft hij ze niet vergeleken! — neen, omdat zijn hart enkel door het mijne voldoening smaakte, en mijn geest den zijnen aanvulde, daarom juist moest ik zijne vrouw worden. En toch zou dat eene dwaling zijn geweest? Wat is dan geen dwaling op de wereld? Dan is de geheele wereld een oord van dwaling en van waanzin, ik eene boosdoenster, dat ik kinderen het leven schonk om dat gekkenhuis te bevolken en dan kan ik niet verder leven. Wat bestaat er dan nog hier beneden? De plicht? En heb ik dan mijn plicht niet gedaan?

Kan het ook mijn plicht zijn, mijzelf en mijne kinderen uit de voeten te maken? Ach, te verdwijnen zou zeker minder moeielijk zijn dan te leven!

Toen hij vandaag van Moroschka kwam, zat ik aan de piano en zong ik een lied door Astra dik-

wijls gezongen. Dat hinderde hem. Waaraan ik het merkte en waardoor hij begreep, dat ik het merkte, weet ik niet, maar ik stond van de piano op en geen hand zal ik er weer aanslaan. Een trek op zijn aangezicht verried, dat het hem onaangenaam was een andere stem te hooren. De hare is ook schooner en jonger en frisscher; maar ik moest toch schreien, niettegenstaande diezelfde stem mij zooveel genot verschaft. Ik weet mij niet te helpen, mij niet te redden, ik zal hem zelf om hulp smeeken. Maar als hij het eens aan Astra overbracht? Nee, maar, dat zou te gruwlijk wezen, dat zou ik niet kunnen verdragen.

Het Kerstfeest is op handen. Mijn twee jongens brachten mij juist hun verlanglijst; zij hebben die ongemerkt in mijn sleutelmand gelegd. Mijn schuchtere, kleine jonge Nico, die zoo vlijtig en zoo vroeg leerde schrijven, verlangt een levend lammetje. Nee, dat kan ik hem niet geven, dat geeft te veel omslag, maar ik zal er nog spoedig een uit Weenen voor hem bestellen dat loopen en blaten kan en zoo groot als het maar te krijgen is. Ik vraag er aan Sander vooral niet om; die zou zoo iets verwennen heeten. Sinds Nico in het voorjaar weigerde op het paard te zitten en louter van schrik pijn kreeg toen Sander hem er op zette, sinds dat oogenblik houdt hij hem voor een lafaard. En toch weet ik, dat het angst van den kleinen jongen was en geen karakterfout.

Maar Nico schrikt sinds dat oogenblik op, als zijn vader een hard woord tegen hem spreekt en is altoos onhebbelijk in zijne tegenwoordigheid. Ik doe mijn uiterste best, maar ik vrees, dat het kind één zenuw al zal worden. Sander bemerkt niet, hoe Nico steeds uit zijne nabijheid blijft, maar ik zie het met leedwezen en neem het kind veel onder mijne hoede. Het gevolg is evenwel weer, dat Sander gelooft, dat ik het kind vóórtrek en wanneer het soms in zijn hoofd komt zich met de kinderen te bemoeien, is hij dubbel streng tegen Nico. Gelukkig komt het hem maar zelden in zijn hoofd.

BURDA, 14 December 1877.

Ik heb mij toch niet kunnen beheerschen, ik was onverstandig en hartstochtelijk en ik ben toch weer naar Sander toegegaan, altijd met de stille hoop, dat ik alles wat mij leed veroorzaakte in overdreven mate gevoelde. En nu zijn de woorden uitgesproken, de woorden, die nooit over zijne lippen hadden mogen komen. Maar het is misschien toch beter zoo. Mijn eigen, openhartige natuur spoorde mij zoozeer aan, tot een verklaring te komen, dat ik haar stem moest volgen. Eer was het immers toch niet goed?

Sander lag op zijn sofa te lezen; hij was van Moroschka teruggekomen, zonder mij de groeten van Astra over te brengen, zonder mij eenige tijding over hare gezondheid te geven. Hij leî het boek niet weg,

toen hij zag dat ik een stoel nam en bij hem kwam zitten. Maar ik was vast besloten om te spreken, of hij wilde of niet.

„Nietwaar, Sander, ik ben niet slechts je vrouw, maar ik ben ook een zuster, een vriendin voor je?"

Hij fronste zijn wenkbrauwen met een ongeduldige beweging.

„Wat beteekent dat nu weer?" antwoordde hij; toen sloeg hij het boek dicht en keek mij onverschillig aan.

„En daarom kunt ge mij meêdeelen, wat gij aan uw vrouw niet durft zeggen."

„Vergeef mij, maar die manier van spreken is mij te ingewikkeld; ik ben moe en ik verzoek u, om mij snel te zeggen, wat u zoo gewichtig voorkomt."

„Ach, Sander," zei ik, en de tranen stonden mij helaas in de oogen, „hebt gij volstrekt geen medelijden met uwe vrouw?"

„Ik zou niet weten waarom. Het gaat haar heel goed in het leven, zij heeft zelfs het plezier van mij te kwellen, terwijl ik haar volkomen met rust laat!"

„En denk je, dat dit „met rust laten" niet kwellender is, dan die zoogenaamde kwelling?"

„Dat geloof ik niet; in elk geval zou ik gaarne willen, dat jij het eens probeerde; laat mij toch eens één enkele maand van mijn leven met rust, dat is alles, wat ik van je verlang. Peil niet altoos

mijne gevoelens, laat mij eens zijn zooals ik ben."

„Hoe zijt ge dan eigenlijk? Ik heb reeds zooveel phasen met je doorleefd."

„Ik ben vóór alle dingen een onschuldig mensch, dat jou argwaan niet verdraagt."

„Maar zie je dan niet, dat ik zelf te gronde ga door mijn wantrouwen."

„Neen, dat zie ik niet, anders zou je het wel afwennen. Maar ik ga er door te gronde!"

„Sander, Sander!"

„Je bent veel te gewichtig in je eigen oogen, Margot. Je denkt maar altijd aan je zelve, en je mijmert over jou verhouding tegenover mij en de mijne tegenover jou. Dat heeft je volkomen ongeschikt gemaakt voor het dagelijksch leven. Laat die dingen toch eens links liggen en bemoei je met het werkelijk leven; onderwijs je kinderen, en bekommer je meer om het huishouden, dan zullen de sentimentaliteiten van je wel overgaan. Dat is de welgemeende raad dien ik je geef."

Daarmêe wendde hij zijn hoofd af, nam zijn boek weer op en deed alsof hij de weggeslagen bladzijde opzocht.

„En gij hebt geen grein liefde meer voor mij, daar eindigt dus die groote hartstocht mêe?" fluisterde ik zacht. Ach, had ik dat maar niet gezegd, het was zoo onwaardig, maar ik zat daar zoo hulpeloos, zoo

zwak en verslagen, dat ik geen gevoel meer had van hetgeen ik aan mijzelf verplicht ben. Moest ik hem dat woord van zijne lippen halen, was het niet reeds genoeg uitgedrukt in al wat hij gezegd had! Hij richtte zich toornig op en stond voor mij.

„Ik begrijp niet, dat je volstrekt geen tact bezit. Altijd dat dwaze gejammer om mijne liefde! Welnu, neen, ik heb je geen grein lief, mijn zenuwen worden geschokt alleen door je te zien!"

Toen zeî hij wat zachter — hij schaamde zich zeker voor zichzelf? — „Waarom prikkel je mij om zoo iets te zeggen? Je weet immers zelf wel, dat men op onzen leeftijd en na zoo langdurig samenzijn betere dingen met elkander heeft te deelen. Op de zoogenaamde liefde komt het in een huwlijk niet aan."

„O, Sander! hoe anders spraakt ge nog kort geleden. Wat moet ik nu gelooven? Uwe woorden van thans of die van vroeger?"

„Geloof wat ge wilt!" hernam hij op de deur toetredend. „Een vrouw wie men altoos alles eerst moet zeggen, is geen vrouw, althans niet voor mij!"

En met die woorden wilde hij de deur sluiten, maar ik stond reeds naast hem en dwong hem in de kamer terug te treden. Thans had ik geene tranen meer in mijne oogen, maar zag ik hem met de grootste spanning aan.

„Nog een enkel woord, Sander! een enkel, om te zien of er uitzicht is op redding voor mijn verleden Zeg mij, spraakt ge vroeger waarheid, toen ge zeidet mij lief te hebben, of hebt ge mij altoos belogen?"

„Altoos belogen," hernam hij en een satanische lach vertrok zijn mond: „altoos belogen, hoor, zottin, van den beginne af."

Toen hij dat woord had geuit, liet ik zijn arm los, dien ik half onbewust had gevat en hij ging weg en sloeg de deur hard toe. Ik bleef nog tegen den muur geleund een poos staan. „Altoos belogen!" Is er dan buiten mij een sterveling op aarde, die weet welk een vernietigende beteekenis daarin ligt opgesloten? Belogen als hij mij kuste, mij tot een dier verlaagd! Ik gruwde van mijzelve. Met een gevoel van haat of onverschilligheid in de ziel heeft hij mij gloênde woorden van liefde in het oor gefluisterd, die misschien voor een ander bestemd waren! O, God! waarmee kan ik mij van dien smaad redden? Hij behoort tot het verleden en is daarom onuitwischbaar, ik kan mijne lippen niet meer reinigen van de bezoedeling, zelfs indien ik mij vernietig; ik ben niet meer te redden, het is geschied, het is geweest! En moet ik nu verder leven, omdat ik kinderen heb? Maar ik schaam mij over mijne kinderen, hun bestaan is een logen evenals mijn geheele huwlijksleven. Zij dragen het merk der zonde op hun voorhoofd. Voor mij

rest er niets, zelfs niet de dood, die rust aan de misdadigers brengt, want ik ben geen misdadiger. God weet, dat ik nooit een sterveling kwaad heb willen doen. Totnutoe heb ik niet eens vermoed, dat het mogelijk is, derwijze wonden te slaan.

BURDA, 15 December 1877. Vroeg.

Thans zijn eenige uren verloopen, nachtelijke uren voor anderen, maar voor mij zijn alle uren dezelfde. Maar ik wil niet aan mijzelve denken, ik besta immers ook niet meer, daar ik steeds in den man leefde, die mij belogen, mijn geheele leven belogen heeft. Ik wil volmaakt rustig zijn, misschien kan ik daardoor althans mijn zuster redden; binnen enkele dagen komt zij immers. Sander hoopt zeker dat ik zijn huis zal verlaten, of denkt in 't geheel niet aan mij? Och hemel, het zou hem zoo koel laten als ik stierf, misschien zou het een genot voor hem zijn. En nu de eerste uren der zelfzuchtige verbittering verstreken zijn, zou ik in staat wezen mij om te brengen, enkel om zijnentwille. Ik ben zoo erbarme-

lijk zwak mijn geheele leven jegens hem geweest, dat ik in staat ware ook dàt nog te doen. Uit zijn geheugen, dat zoo ontrouw is als zijne geheele persoonlijkheid, zal ik zoo snel verdwijnen, dat hij zelfs geen seconde berouw heeft. Waarvoor ook berouw gevoelen? Hij meent immers, dat zijne natuur eischt, dat hij is zooals hij is; kan hij het helpen, dat hij zulk een natuur heeft? Hij had immers geen vrijen wil; hij moest mij beliegen en bedriegen, zooals ik van mijn geboorte af bestemd was, hem zoo slaafs lief te hebben en door hem te lijden. Al die naturen voor het lijden bestemd, hebben een minder grootschen aanleg — dat heb ik alles reeds zoo dikwijls gehoord, tot ik er mijn geduld bij verloor en mijn oordeel over goed en kwaad in de war geraakte, tot ik zulk een haat kreeg tegen al die spitsvondigheden der philosophie, hetgeen hij bekrompenheid noemde.

Maar er is hier geen sprake meer van mij, niet eens meer van mijne kinderen, nog slechts van Astra, van Mama's kind, dat werd opgevoed in de vrome overleveringen van een Duitsche familie. Waarom moesten wij ook hierheen komen? Als boetedoening voor een of andere zonde onzer voorouders? Maar ter wille van Astra mag ik niet heengaan; ik weet, dat zij een fatsoenlijke vrouw zal blijven, ondanks haar vurige liefde, als ik trouw op

post blijf. Als ik zelfzuchtig word en mijn plicht verzaak, als ik mijzelf op den voorgrond zet, dan geef ik haar een voorbeeld, dat zij maar al te makkelijk zou kunnen volgen. Tegen ongeluk heb ik ons niet kunnen behoeden, misschien schenkt mijne zalige moeder mij de kracht ons voor schande te bewaren! Welk een vloek bracht ons in de nabijheid van zulke menschen? Ik zou hem nu niet meer willen dooden, zooals in dien nacht, toen voor de eerste maal mijn haat en liefde met elkander worstelden; ik zou mij zelve en de kinderen van hem willen bevrijden, ik zou hem slechts willen bewijzen, dat hij nu niet langer mijn meerdere is, dat ieder atoom van liefde nu in koele verachting is veranderd, en dat ik slechts één ding begeer: van hem bevrijd te zijn! Maar, goede hemel, hoe kon hij toch zoo worden? Hij, *mijn* Sander!

MOROSCHKA, 20 December 1877.

Mijn dagboek vaarwel, voor acht dagen! Ik ben vrij, ik vlieg naar Burda! Daar wil ik niet schrijven, niet werken, niet denken, ik wil alleen maar vroolijk, vroolijk zijn! Ik wil vergeten, dat ik getrouwd ben, en dat er een Moroschka bestaat met een schoonmoeder en schoonzusters. Ik wil nog eens uitgelaten jong zijn. In Burda ben ik ook weer dadelijk hersteld, daar heb ik niet die afschuwlijke koorts, die mij nog veel heviger heeft aangepakt dan den vorigen keer. Die koorts is toch onaangenaam. Sander kwam juist binnen, toen ik bibberde van de kou. Hij warmde mijne handen in de zijne en vertelde mij niets als dwaze kluchten, een uur lang en hij werd nog opgewekter toen Paul binnentrad, dien hij gebood om

mijne ijskoude voeten te warmen. Ik zat te rillen als een blad, als een hazewindje zonder dekentje; het zal niet lang meer duren, of ik lijk nog meer op een hazewind, want ik kan hoegenaamd niets meer eten. Die chinine is zoo voedzaam, zij beneemt allen eetlust. Ik heb net zulke groote oogen als de wolf in Roodkapje en ook zoo'n grooten neus en zoo'n grooten mond en mijn ooren staan ook zoo ver van mijn hoofd af. Men wordt in Moroschka zoo mooi als een vogelverschrikker! Mijn trouwring valt voortdurend van mijn vinger af, waarover Nadine zeer ontsteld is en beweert, dat het een kwaad voorteeken is. Margot zal die voorteekenen wel bezweren, door haar vleesch en goede boter en tarwebrood en koek! Men gebruikt hier aan het ontbijt slechts turksche koffie en confituren; ik kan het al niet meer zien, niet meer ruiken en niet meer proeven! Alles staat mij tegen. Als ik niet zooveel wilskracht bezat, dan was het allang met mij gedaan. Maar ik ga naar Burda en ik vergeet al die kleine misères! Kwam ik maar nooit weer hier terug! Ik denk altoos, dat er iets moet gebeuren, dat de toestand ten goede of ten kwade doet keeren. Ik ben in zulk een vreemde stemming, als iemand die van een toren in de zee springt en denkt dat hij onderweg op eens vleugels zal krijgen. Als de zee diep genoeg en zijn adem lang genoeg is, dan komt hij weer levend te voor-

schijn en wordt als held begroet! Wordt hij verpletterd, dan noemt men hem krankzinnig en men zegt dat hij zijn verdiende loon heeft gekregen. Ik zie mijn toren en mijn zee niet, het is maar net zoo'n gevoel. Ik schrijf het aan de chinine en aan zwakte toe en aan den vurigen wensch om verlost te zijn!

Ik zou aan ieder biggetje willen vertellen: „Ik ga naar Burda" en „Ik kom niet terug."

Ik zou die smerige Zigeunerkinderen kunnen liefkozen, van louter pret dat ik ze niet weer zal zien. Maar ze zijn toch schilderachtig. Tegen het voorjaar zal ik ze schilderen en dan zend ik mijn werk naar Duitschland, opdat de menschen van verbazing een gat in de lucht slaan en denken, dat dit de eenige omgang is, dien ik hier heb. Kon ik toch maar aanstonds van Burda naar Moldavie gaan en niet weer hier komen! Ik zou hier niet eens begraven willen worden. Ik was eens op het kerkhof; daar liggen vijf broers en zusters van Paul die aan roodvonk en keelziekte zijn gestorven. Die vrouw heeft vijf kinderen verloren en heeft het overleefd en brengt nog anderen onder den grond! En ze heeft nog een dochter, die zij met geweld in een klooster heeft gestopt om Nadine een bruidschat te geven en zoodoende beter uit te huwelijken. Het arme schepseltje moet zich aan de wielen van het rijtuig, dat haar weg-

bracht, hebben vastgeklemd, op gevaar af van overreden te worden. Maar de moeder was niet te verteederen. Zij moet ook eens getracht hebben te ontvluchten, maar zij werd gesnapt en vreeselijk gestraft. Sedert heeft zij zich aan haar lot onderworpen, dat wil zeggen, zij heeft haar leven zoo ingericht, dat het voor haarzelve aangenaam is, maar de anderen ergert. Zij kwam hier eens een bezoek brengen, en zag er niet uit als een non, maar even ontevreden en kijfachtig als de anderen.

Mélanie is ook weer eens hier geweest en het deed haar goed toen zij zag hoe ik er uitzie. Toen zij weg was, zeî Nadine:

„Weet je, wat zij gedaan heeft? Zij heeft een kaars in de kerk gebracht, opdat jij zult doodgaan en nu komt zij zien of het helpt."

„Dat lijkt wel zoo!" antwoordde ik lachend.

„Maar ben je dan niet bang?"

„Bang, waarvoor?"

„Om te sterven!"

„Neen, dat juist niet. Waarom zou ik niet sterven?"

Nadine was zoo verschrikt, dat zij geen woord meer sprak. Maar als ik werkelijk in Moldavie kom, dan wil ik gaarne blijven leven. Ik geloof, dat ik met Paul toch nog gelukkig zou kunnen worden. Ik voel inderdaad reeds een zusterlijke teerheid voor hem. Het doet mij genoegen als hij lacht en als hij

er vroolijk uitziet. En dan geef ik mij alle mogelijke moeite om hem te laten lachen. Hij is zoo bezorgd voor mij! Werkelijk een mensch hoeft niet de kunst te beminnen en philosoof te zijn om goed en braaf en ook beminlijk te wezen. Ik ben tot het inzicht gekomen, dat als een ieder op zijn eigen plaats zijn best doet en het beste geeft, de menschen dan niet meer van hem mogen verlangen dan God zelf. Misschien verlangt de goede God ook niet meer dan dat ik voor Paul een trouwe en zachte huisvrouw ben, nadat ik den verboden hartstocht uit mijn hart heb gebannen! Als ik geen oogenblik aan mijzelf denk, en niet meer vraag naar hetgeen ik begeer, dan zal ik hem ook zoo gelukkig maken als hij het verdient. Niet waar, mijn God? Schenk mij de wijding en den heiligen ijver weer van de ure waarin mijn huwlijk gesloten werd! Schiet vleugels mij aan, geef mij kracht tot zelfverloochening en maak mij een goede vrouw! Misschien draagt mij de vloed, als ik er mij in stort, misschien kom ik verwinnend te voorschijn — of ik sterf!

Vaarwel, Moroschka, vaarwel! Ik ben vrij!

BURDA, 24 December 1877. 's Avonds.

Het was een schoon Kerstfeest, want de gezichtjes van mijne lieve kinderen straalden van blijdschap en in den groenen boom schitterden de weemoedige tranen der herinnering. In deze laatste dagen scheen het mij dikwijls alsof het leven eerst dan het makkelijkst is, wanneer men alle hoop verloren heeft. Ja, het was een hoogst gelukkige avond, als men maar niet zoo bezorgd behoefde te wezen, zoo bezorgd om Astra's schitterende oogen. Ach kind, kind, ik kan u niet met woorden beschermen tegen den verleider, die zijn gouden net om u gespannen heeft, gij zoudt mij toch niet gelooven, gij gelooft hem alléén, omdat gij hem liefhebt, maar mijne gedachten en mijn gebed omzweven u en ik heb een vast vertrouwen in uw reine natuur. Welke gratie tradt weer in mijn huis, toen gij voor vier dagen hier aankwaamt!

Sirene, ik lag het meest onder uw bekoring, want ik voelde na die folterende dagen, dat er toch nog genegenheid en warmte op aarde te vinden is en ik voelde ook, dat gij mij liefhebt. En op dien dag heb ik het u nog eens herhaald, hoezeer ik u liefheb, opdat gij het nooit vergeten zoudt in de ure des gevaars. En gij hebt mij lief om mijzelve en niet slechts omdat ik Sander's vrouw ben?!

Ging daar Astra's deur niet open? Groote God! al mijn bloed ziedt in mijn aderen, het is immers Kerstnacht, lieve, heilige Jezus, neem die pijnigende angsten van mij! Ik heb mij vergist, alles is stil in huis, mijn eigen bloed bruist in mijn oor en dat maakte, dat ik niet goed kon hooren. Alles is werkelijk volmaakt stil. Astra kwam den 20sten December hier aan, en ik liet haar slapen in haar klein hoekkamertje, waar zij de herinnering aan al hare jongemeisjesdagen in terugvond; voor mij zelf liet ik een bed in de kinderkamer brengen. „Met Kersttijd moet men geheel en al aan de kleintjes toebehooren," antwoordde ik „Goeiertje", die beweerde, dat het niet goed is, als man en vrouw van elkander vervreemden. Wat zou hij wel gezegd hebben, als ik weer naar hem toe was gekomen? En wat kan hij nog zeggen, dat niet reeds over zijne lippen is gekomen? Ik heb geen tact, ik dring mij zelf in, o, ik doe alles, wat ik inderdaad niet doen kan. En daarbij kwelt mij voort-

durend de angst, dat ik misschien werkelijk, verblind door mijn ingebeelde plichten, zonder tact handel, terwijl ik nog onder zijn dak vertoef. Heb ik misschien het gevoel van eigenwaarde werkelijk verloren, door mijne grenzelooze liefde voor hem? Maar ik mag niet aan mijzelf denken, zoo lang er sprake is van Astra, van mijn klein, hartstochtelijk zusje, dat nog haar ideaal in dien man ziet, die geen hart en geen geweten bezit, zoodra hij ophoudt lief te hebben. Hij denkt, dat tegenover de kinderen en mij zijn plicht is afgedaan, als hij ons onderhoudt, voedt, kleedt en een gezonde woning bezorgt; maar was het dan om verzorgd te zijn, dat ik hem in den vreemde volgde? Was dat onze verhouding tegenover elkander? Ik mag het hem nu nog niet zeggen, maar zoodra Astra met haren man naar Moldavie is vertrokken, ga ik naar Duitschland en verdien daar het dagelijksch brood voor mij en de kinderen. Dan zal hij zeggen, dat ik zijn goeden naam oneer aandoe, maar ik zal hem antwoorden, dat hij niet alleen oneer op mijn naam, maar ook op mijn ziel heeft geladen. Doch zal ik kracht genoeg bezitten voor zulk een leven? Geeft een vaste wil niet reuzenkrachten? En als ik bezwijk, zal God zich over de kinderen ontfermen. „Goeiertje" zal ze opvoeden, en als ze menschen worden zooals hun vader, des te beter voor hen!

Van avond komt mij dat alles zoo eenvoudig voor,

misschien omdat de opgewondenheid mij draagt; het komt mij eigenlijk voor, alsof al die moeilijkheden reeds vereffend waren, alsof de avond van heden het slot was van mijne betrekking tot Sander. Daarbij was hij al deze dagen sedert Astra hier is, zoo zacht en vriendelijk jegens mij. Eerst ergerde het mij, want ik dacht: „Voor haar wil hij zich lief voordoen," maar dat was zeker onrechtvaardig, hij was gelukkig, dat hij haar in zijn nabijheid had en daarom was hij vriendelijk jegens iedereen. Men moet nooit het ergste, altijd het natuurlijkste van de menschen denken.

Nico slaapt zoo onrustig; hij zal toch niet ziek zijn? Costi heeft de zenuwen van zijn vader en daarom ook zijn vasten slaap. Ik geloof, dat het licht den kleinen man hindert, of hij voelt door de gesloten luiken heen den maneschijn, juist zooals zijne moeder. Misschien heeft het maanlicht mij zoo opgewonden? Neen, neen, — ik hoorde toch Astra's deur, ik wilde het uit mijn hoofd praten, maar dat kan ik niet, en toch bezit ik niet den moed om er heen te gaan, om te zien of zij slaapt. Dat heet nu jaloezie, en toch is er meer moederlijke zorg in mij dan gekwetste liefde. Zou ik naar den overkant moeten gaan? Neen, ik zou mij voor mijzelf schamen, God alleen weet, of ik het toch niet uit kwellende jaloezie deed? Daarbij wilde ik den afloop van het Kerstfeest voor mijzelf opschrijven, om dien dan met de volgende te kunnen

vergelijken; het spijt mij zoo, dat ik dit vroeger niet gedaan heb. Ik heb echter de brieven nog, die ik aan Mama schreef. Maar ik moet intusschen voortdurend luisteren en dan word ik zoo koud en dan weer zoo warm alsof ik de koorts heb, en ik heb volstrekt geen slaap en het is reeds één uur.

Verleden jaar bracht Mélanie den avond bij ons door, om een Duitschen kerstboom te zien, en daar hare ouders verlangd hadden, dat zij weer thuis zou zijn om de morgengodsdienstoefening bij te wonen, reden wij 's avonds met haar naar Barso. Weet gij het nog, Sander, hoe wij op den terugweg in den hellen maneschijn, lief met elkaar spraken, terwijl de paarden over de gladde, witte sneeuwvlakte renden? Maar alles was slechts logen! Bijna vergat ik het! Gij waart een slecht koetsier — want gij hadt Alecco omdat het Kerstavond was laten slapen, en dicht bij huis waren we bijna in de Sereth terecht gekomen. En hoe mooi spraakt gij toen van dood en vergaan en hoe gaarne waren wij toen te zamen den killen dood gestorven — en dat is nog niet langer dan een jaar geleden! Daar vergeet ik het weer, dat was immers ook logen!

Ik ben afgemat, daarom kan ik geen rust vinden! Ik wilde aan al mijne dienstboden een Duitschen Kerstavond geven, opdat zij aan de vroegere huisvrouw zouden denken, als hier eens eene andere aan het hoofd staat. Dat heeft mij veel moeite en veel

werk gekost, ieder moest zijn geschenk uit mijn hand ontvangen, en dan vermoeit het denken ook en niet minder dat voortdurend denkbeeldig afscheidnemen. Ik doe dit, sedert mijn laatste gesprek met Sander. Er is een kringetje afmattende gedachten, dat ik altoos weer moet doorloopen; daar moet men ook duizelig van worden. Ik was geestelijk zeker nooit opgewassen tegen Sander's denkbeelden; het moet toch een andere soort van hersenen zijn, die steeds overtuigd is van goed te denken, in zijn onfeilbaarheid vergeet dat het tegenwoordige slechts een band is, die het verledene aan het toekomstige hecht. Van die diepe philosophie heb ik slechts den categorischen imperativus kunnen verstaan. Ik dacht, dat de geest bestemd is om heerschappij over het lichaam te voeren, niet geest en lichaam één en willoos stoffelijken wetten onderworpen. Misschien ligt het werkelijk aan de bekrompenheid van mijn denkvermogen, dat ik niet kan begrijpen hoe Sander zóó werd, als hij tegenwoordig is. Ik zoek en zoek maar steeds verder, maar vind geen uitweg; hoe zou ik hem ook kunnen vinden, daar hij mij altoos beloog? Ik moet werkelijk thans het licht uitdoen; mijn kleine jongen blijft onrustig en misschien kan ik eindelijk slapen en mijzelf en alle raadselachtige denkbeelden vergeten. — Vergeten? Neen, nimmer zal ik kunnen vergeten!

BURDA, 24 December 1877, in den nacht op den 25sten.

O, God! God! Gij zijt, Gij leeft! Gij hebt zichtbaar naast mij gestaan en mij beschut! Anders was ik verloren geweest! Gij hebt mij niet willen verderven, vergiffenis voor mijn zondig hart, mijne misdadige gedachten, vergiffenis! Of wanneer Gij mij wilt straffen, dan zal ik in vollen deemoed ook de straf ondergaan als werd mij een weldaad bewezen! Ik verdien niet uw kind te heeten! Tot zelfkastijding wil ik neerschrijven, wat met mij geschied is, ten einde van heden af dat te worden, wat ik steeds heb moeten worden: haardvuur, altaarlicht. Van nu af is het met het dwaallicht gedaan! Maar eenmaal was het nog zoo onbedwingbaar, zoo willoos, dat het niet anders dan uitdooving verdient!

De Kerstgeschenken waren uitgereikt; Paul was

met Nadine weggegaan om vandaag vroeg thuis te zijn; Margot ging toen ook, om gelijktijdig met de kinderen zich ter rust te leggen, want zij was zeer vermoeid van de inspanning der laatste dagen en ik was in mijn kamer. Ik kon evenwel niet slapen, want ik voelde mij weer zoo gloeiend en onrust woelde in mij.

Het had sterk gesneeuwd toen Paul wegging; thans klaarde de hemel op en over het flikkerend sneeuwtapijt rees de maan. O, welke prachtige, stille, lichte nacht! Ik kon het niet in mijn kamer uithouden. Zacht ging ik naar beneden om bij den kerstboom te blijven. Er zweefde als een geurige adem van gezelligheid door de zaal en het maanlicht bescheen hier en daar het speelgoed der kinderen. Het was of de heerlijke kindsheid herrees. Heimwee overviel mij als een brandende smart in mijn borst en ik gedacht met bitterheid mijn leven in Moroschka. Het scheen mij troostloos toe en zonder eenige hoop. Al wat ons bezorgd maakt, neemt 's nachts reuzenafmetingen aan. Ik nam in een kleinen leunstoel voor het raam plaats en staarde uit naar de sneeuw, waarop geen spoor te zien was, en ik dacht, of zij hare wade ook niet om mij zou kunnen slaan en mijn spoor uitdelgen. Toen hoorde ik schreden in Sanders kamer; de deur werd geopend en hij stond zelf voor mij en zag mij aan. Hij trad vóór ik kon spreken, dicht op

mij toe, nam bij mij plaats en greep mijne hand. „Astra," begon hij, „beweer niet het tegendeel, gij zijt ontzettend ongelukkig! Ik weet het en ik weet tevens dat het mijne schuld is en dat gij hebt willen sterven en dat „Dwaallichtje" enkel zulke onverstandige dingen doet, om eerder gebluscht te worden. Is het billijk mij zoo te krenken, mij, die een zwaren, heeten strijd heb bestaan tegen de verterende liefde in mijn borst? Want zie, kind, zonde is het niet, dat wij elkander liefhebben! Wij konden niet anders; het lot heeft het aldus over ons beschikt, maar nu moet ge ook niet willen sterven!"

„Ik kan niet langer strijden," zeî ik en tranen vloeiden langs mijn gelaat, terwijl hij mij zoo de gedachten uit mijne ziel haalde.

„Ik heb het leven je toch niet zwaarder gemaakt?"

„O, neen, zoo licht, zoo licht, dat ik werkelijk dacht, dat wij alle twee het gevoel verstikt hadden en te boven waren!"

„Heb je dat werkelijk geloofd, Astra? En ondertusschen zijn wij beiden verteerd van liefde en hebben wij voor elkander komedie gespeeld, alsof wij het vergeten hadden. Indien ik je krachtig had gezien, zou ik misschien nooit hebben gesproken, maar mijn kleine Astra wilde zichzelve verwoesten, en toen moest ik toch de vriendenhand naar haar uitstrekken, nietwaar?"

„O, Sander, Sander! gij kunt het verdragen; u houden honderde banden van liefde en plicht, maar ik — ik kan niet meer. Ik wil vergaan en te inniger begeer ik te vergaan naarmate de glans uwer groote liefde te warmer op mij afstraalt."

„En glooft gij, dat ik zonder u zou kunnen leven? Het pistool is reeds geladen, waarmeê ik mij het leven beneem, zoodra het uwe wordt gebluscht."

Ik sidderde hevig.

„Maar Sander, gij moogt niet!"

„Wat mag ik niet? De mijnen laat ik in het genot van een zeker vermogen achter; de kinderen zal Margot beter opvoeden dan ik; neen, geen uur leef ik langer, wanneer gij de wereld verlaat!"

Hij sprak die woorden met zijne innemende stem, die in het eene oogenblik vermocht mijn hart van wee te doen krimpen en in het andere het te doen jubelen van blijdschap. Ik weet niet alles meer, wat hij zeide. Hij wees mij op mijne troostelooze toekomst; wees mij, aan welke familie ik geketend was en schilderde mij een leven af aan zijne zijde, daar in verre streken, waar geen sterveling ons zou kennen. Hij toonde mij aan, nu wij beiden toch wilden sterven, dan eerder voor de wereld te sterven en voor elkander te blijven leven. Thans begrijp ik het niet meer hoe mij dat alles zoo aanlokkelijk scheen, maar in den stillen nacht, toen zijne oogen door het

maanlicht zoo donker en diep schenen, toen de betoovering van zijne nabijheid mijn eigen, wankelend harte omgaf, en toen hij voor mij neerknielde, toen wist ik, dat ik aan zijn borst zonk fluisterend: „Neem mij dan!"

Tenzelfden oogenblik ging langzaam, heel langzaam, de deur open en in zijn nachthemdje en op bloote voetjes stond, omvloeid door maanlichtglans als een stralende Cherubijn, de kleine, zachte Nico. Ik stiet Sander van mij en schreeuwde het bijna uit: „Je kind!" Sander richtte zich getroffen op.

„Niet boos zijn, Papa! Ik wou mijn lammetje halen, het moet bij me in bedje slapen," vleide het kind.

„Daar heb je je lammetje!" riep ik, vloog op het kind toe, nam het in mijn armen en sloop de trap op zoo stil als maar mogelijk was. Ik zette voor Margot's deur den kleinen jongen op den grond, knielde bij hem neer, kuste zijn handjes en voetjes, sloot zacht, heel zacht de deur achter hem toe, stortte in mijn kamer, draaide het slot om en viel op mijne knieën in een vurig gebed van diep berouw, met zulk een onstuimige woestheid, dat een oceaan in mijne ooren scheen te bruisen. Te midden van dat bruisen hoorde ik eenmaal een zacht kloppen, ik verroerde mij evenwel niet en toen was het alsof het gerucht van schreden zich in de verte verloor.

Ik zou mij elke denkbare marteling hebben kunnen

aandoen. Ik had Margot willen bedriegen, Margot, de edelste, onzelfzuchtigste zuster, en Paul, den man met wien ik gehuwd was en dien ik trouw had gezworen! Maar God heeft mij niet geheel verlaten in de ure mijner uiterste boosheid! Hij heeft mij zijn engel gezonden om mij te redden, toen ik mijzelf verloor. Ik zou wenschen nooit die woorden gesproken te hebben, zij zullen nu op mijne lippen branden mijn leven lang.

Maar hoe was het mogelijk, dat hij van mijne zwakheid en vertwijfeling misbruik maakte? Ik verfoei hem, want hij is een slecht mensch. Van eeuwigheid af heeft de verzoeker zich wel altoos in een verleidelijke gestalte gehuld, want anders zou men niet verward raken in zijne strikken. Hij sprak zoodanig, dat ik hem moest gelooven, dat het mij te moede werd alsof ik slechts nam wat mij toekwam, indien ik hem voor mij begeerde. Een geheel tijdperk van bangen strijd werd vernietigd bij zijne gloeiende woorden. Ik vond mijzelve zoo klein tegenover den grooten, edelen man. Wat viel er eigenlijk aan mij te behouden? Ik alleen ging verloren. Dat kwam er niet op aan. Ik dacht niet aan Margot, niet aan zijne kinderen, niet aan mijn man, ik dacht enkel dat Sander mij liefhad, bovenmenschlijk, eindeloos liefhad, dat hij mij beminde met eene liefde die de wereld omvatten kon, en dat ik met hem moest leven om niet te sterven.

Ik klampte mij vast als een drenkeling aan de reddende hand en bedacht niet, dat dezelfde hand mij reddeloos in de diepte trok. Men denkt immers niet als men krankzinnig is?

En thans zijn zoo weinige uren verloopen. De maan staat nog altijd aan den hemel, dezelfde maan, die op ons heeft neergeschouwd en wier stralen het engeltje hebben omvloeid.

Sander! Zoo vaak ik hem zie, zal de schaamte brandend woelen in mijn hart! Hoe spoedig zou hij mij niet hebben verlaten, wanneer reeds na zoo luttel jaren, de voortreffelijke Margot hem verveelt. Hij zou een enkele ure met mij gespeeld hebben en dan mij hardvochtig hebben laten sterven. Dus heeft hij die geheele reeks van weken comedie met mij gespeeld, om mij gerustheid in te boezemen. O, ik sterf van schaamte. Ik kan morgen niet voor de oogen van het kind verschijnen; ik wil dadelijk naar Margot en haar verzoeken mij vóór het aanbreken van den dag te laten vertrekken, ten einde Paul bij het ontbijt te verrassen; het zou hem zooveel genoegen doen. Hij zag zoo innig mij aan toen hij wegreed en had reeds op treurigen toon gezegd: „Waarom toch kan ik u niet zulk een tehuis geven?"

„Dat zal mijn eerste werk in Moldavie zijn," heb ik hem geantwoord en hij lachte met het vertrouwen van een schuldeloos kind, dat hij ook is. Nooit heb

ik hem nog zoo lief gehad als in dezen nacht. Ik zou voor hem willen neerknielen, zijn dienstmaagd wezen, bij hem goedmaken wat ik aan hem misdaan heb en een schuilplaats zoeken onder zijne beschermende armen. Sander zal zekerlijk op reis gaan en vóór hij terugkeert, zijn wij in Moldavie. Dus heb ik niet meer noodig hem te zien!

Paul zal zich nooit meer over mijne koelheid te beklagen hebben. Een stroom van liefde zal ik hem doen toevloeien en nooit weer denken dat ik boven hem sta. Hij staat hoog, hoog boven mij, daar hij een rein hart bezit en niets anders kent dan zijn plicht. Nu eerst wordt het mij duidelijk, hoe weinig vreugde hij in huis moet gekend hebben, nu hij steeds bezorgd om mij te beschermen, toch niet zijn kinderplicht, die hem heilig voorkwam, kon verzuimen. Hoe gelukkig wensch ik hem te maken en hem te beloonen voor zijne stille, trouwe liefde! En ik wilde mij onttrekken aan zijn teederen omgang, juist terwijl hij geen andere vreugde dan mij op de wereld bezit! Ik schreef met zulk een bitterheid: ik ben zijn museum, zijn théâtér en concert, in plaats van mij te verheugen, dat ik alles voor hem kan zijn. Ik begreep niet wat het beteekent, als zulk een mensch zegt: „Mijn alles!” Dat heeft een geheel andere waardij dan wanneer het van Sander's lippen komt, die dat reeds velen hebben gezegd en nog velen zullen zeggen.

O, dat hemelsche: „Niet boos zijn, Papa!" op het oogenblik dat de vader als een strafwaardig zondaar voor zijn kind stond! Geen luide weeklacht, geen stille verwensching had zoo vernietigend kunnen klinken.

En ik wilde geen kind hebben! Ik verdien geen kind, ik verdien niet een schuldeloos wezen het aanzijn te schenken. Margot zal in hare kinderen beloond worden, want hun heeft zij hare edele ziel ingestort. In het geluk van het moederschap zal het leed der vrouw verflauwen, want aan Sander's verandering valt niet te denken, hij heeft een baan betreden waarop geen stilstaan mogelijk is. Ik zie dat alles duidelijk bij de gewetensknagingen van dezen nacht. O, het geweten verlicht scherp en snijdt diep als het eenmaal bevel voert. Het is als een ander mensch, die voor u staat en u met zulk een blik aanziet, dat gij neerstort en u als een worm kromt.

O, wie mag in deze verdorven wereld schuldeloos blijven. In den Bijbel staat een woord, dat mij vroeger te zwak scheen en dat nu mijn eenige troost is in deze bittere uren van wroeging: „Kind, ga dan henen en zondig niet meer!" Niet meer, doch welk een schat van wijsheid en lankmoedigheid tegenover de zwakke menschenkinderen!

Thans naar Margot, anders breekt de dag aan en worden de kinderen wakker.

BURDA, 25 December 1877.

Weledel Zeer Geleerden Heer DR. KRAPOS.

Czernovitz.

Een zware ramp heeft ons getroffen. IJl naar Moroschka, waar misschien nog een jeugdig leven te redden is. Wij zijn niet meer te helpen. De beide jonge Mevrouwen hebben van morgen vroeg waarschijnlijk willen zien of de Sereth vast staat om de kinderen de een of andere aardigheid op het ijs te verschaffen. Onze Mevrouw schijnt met Nico in haar arm te zijn uitgegleden en bij den sterken ijsgang zijn moeder en kind oogenblikkelijk verdwenen. De jongere zuster is in bezwijming door Sander aan den oever gevonden. Zij moet een bloedspuwing hebben gehad,

want zij kon nauwlijks geluid geven en om haar heen was de sneeuw met bloed gekleurd. Zij verlangt zoo vurig naar huis, dat ik op dit oogenblik in den landauer een bed laat maken; ik zal de arme zieke wegbrengen en u daar afwachten. Kom spoedig.

L. VAN ZELDEN.

Moroschka, 31 December 1877.

Spreken kan ik niet, maar schrijven moet ik, anders verlies ik mijn verstand. Uit mijn bed zie ik over de blinkende sneeuw in de onmetelijke verte, waarheen weldra mijn ziel zal verhuizen. De dood grijpt naar mij met ijzige hand en inwendig word ik door een heeten gloed verteerd. Als ik vertellen wil dan moet ik eerst uitrusten, mondeling heb ik echter niets verteld. Ik kan niet en ik wil niet. De eenige, wien het aangaat, vermoedt wel den samenhang en dat is voldoende. Ik wil echter schrijven om mij te bevrijden van de schimmen, die in mijne verbeelding rondspoken. In dien nacht dan ging ik stil naar Margot en vond haar bed ledig. Op eens overviel mij een vreemdsoortige angst. Ik liep naar beneden en luis-

terde aan Sander's deur. Alles doodstil, niemand in de zaal; ik zocht met een lichtje, dat ik in de ontsteltenis van den kerstboom nam, door het geheele huis in alle hoeken en keerde terug in de slaapkamer. Niet enkel Margot's bed was ledig, ook Nico's bedje. Margot's nachtgewaad was er niet, evenmin als hare schoenen. Waar kon zij wezen? Met de kleine waskaars in mijne hand, ging ik de huisdeur uit. De maan verlichtte scherp en hel de stappen in de sneeuw van den smallen voet, dien ik zoo goed kende. Versteend van schrik ging ik de trappen af en het park in; ter plaatse waar de boomen in een ijsmantel gehuld, doorzichtige schaduwen wierpen, liet ik het licht mijner kaars op de voetsporen vallen, die dicht bij elkander op overhaaste schreden duidden. Ik ging altijd sneller. Koortsgloed deed mijn bloed jagen, zoodat ik overal mijn polsen voelde slaan. Het bonsde zoo in mijne slapen, dat ik mij eenige malen moest oprichten, omdat ik niets meer zag. En verder ging het, verder tot een geweldig ruischen en kraken mij deed opstaren: de kruiende Sereth met zijn ijsgang lag voor mij. De besneeuwde schollen schuurden tegen elkander over den zwarten vloed en daarheen voerden de schreden, geene anderen en geen enkele terug! Zij had niet eens geaarzeld. Ik zag het; toen viel het lichtje uit mijne hand in de rivier en ik wist niets anders dan dat het om mij nacht werd en ijzig

en kil. Ik dacht, dat ik in het water was en dood.

Hoe lang ik daar heb gelegen, weet ik niet. Het moeten uren zijn geweest, want de zon stond aan den hemel toen ik ontwaakte, in Sander's armen ontwaakte.

Ik zag naar hem en naar de rivier en toen begon ik te lachen en ik lachte zoo verschrikkelijk alsof niet ik, maar een demon uit mij lachte.

„Wat, leef ik nog?" schreeuwde ik. „Besta ik nog? Vraag mij toch waar je vrouw is? Vraag dan toch, waar Margot is en Nico? Waar zijn zij?" Sander staarde mij aan en hoe langer hij mij aanstaarde, des te harder lachte ik.

„Ze zijn allebei in de rivier! En thans kus mij, Sander, kus mij als ge kunt!"

Een verschrikkelijk gedreun van het ijs gaf antwoord en een heete golf bloed deed mij bijna stikken. Het bloed stroomde uit mijnen mond, rood als robijnen tegen de witte sneeuw. Sander zweeg; zijn hoofd was onbedekt; een kille windvlaag deed zijne haren heen en weer waaien. Ik zag maar altijd door naar zijne haren en het verwonderde mij, dat ze nog niet grijs waren geworden en toen kwam weer een golf bloed en zulk een benauwdheid, alsof er in de wijde, wijde wereld niet genoeg lucht voor mij was. Kwamen er menschen, of kwam er niemand en droeg Sander mij op zijne armen naar huis? Dat weet ik niet. Ik zag maar altijd naar zijne haren, of zij niet grijs waren

geworden, anders kon ik niets denken, tot ik op de sofa lag onder den kerstboom. Ik hoorde toen snelle voetstappen en jammerklachten en van tijd tot tijd: „Niets gevonden!"

Sander was heen en „Goeiertje" zat weenend naast mij.

„Goeiertje," fluisterde ik, „asjeblieft dadelijk inspannen, naar huis, asjeblieft!"

„Maar kindlief, dat gaat zoo niet."

„Het moet," was het eenige, dat ik kuchend kon uitbrengen, want er kwam alweder bloed. Ik vouwde mijne handen en zag haar zoo smeekend aan, dat zij eindelijk het rijtuig bestelde.

Sander trad juist binnen.

„Zij wil naar huis!" jammerde „Goeiertje."

„Ja, dadelijk, oogenblikkelijk," was het antwoord zonder mij aan te zien. „Het is om de dienstboden."

„Maar zij sterft onderweg."

„Neen," zeî Sander, „zij moet naar huis, naar haren man."

Wederom meldde men: „Niets gevonden."

Op hetzelfde oogenblik stormde Costi binnen. „Waar is Mama en Nico, waar?"

Bijna brak ik weer in dat afgrijslijk lachen uit, maar „Goeiertje" had Costi reeds zacht uit de kamer getroond en sprak met hem in den gang. Het rijtuig kwam; er werd een bed in gemaakt en „Goeiertje"

zond een bode te paard af naar Moroschka. Zij dacht aan alles. Ik weet hoe het gebeurde. Dag en nacht zie ik het voor mij. Margot werd wakker toen ik de deur toemaakte, zeker, zoo was het, en toen is Nico aan het vertellen gegaan en Margot heeft gedacht, dat wij haar reeds lang hadden bedrogen, dat niet het toeval ons had te zamengebracht, en haar kind, dat zoo iets had gezien, moest niet langer in de afschuwlijke wereld leven en het mocht niet zonder haar leven, juist omdat het de zachtzinnigste harer lievelingen was. Zij heeft altijd gezegd: Costi kan mij ontberen, Marietje zou mij spoedig vergeten, maar Nico, die heeft mij noodig, ik zou de wereld niet durven verlaten zonder hem meê te nemen.

Toen zij mij vóór de bruiloft aanbood te verdwijnen, wilde zij het toen reeds op zulk een wijze doen? Dacht zij, dat ik dan gelukkig kon worden? Ik verlang zoo innig naar Nico en zie hem toch nooit voor mij, terwijl ik Margot voortdurend zie, nu eens als doode uit het water gehaald, dan weer levend voor mij staande en mij met groote, sombere oogen aanstarend. Het is afschuwlijk en ik huiver.

Na drie dagen heeft men veel verder stroomafwaarts den rooden deken uit de slede aan den oever gevonden. Waarschijnlijk heeft zij met moederlijk instinct dien gegrepen en er het kind in gewikkeld. Sander moet er bitter over geweend hebben.

Ik wil zoo gaarne de kinderen zien en „Goeiertje" heeft beloofd, ze mij te zullen brengen, zoodra ik het verdragen kan, en als Sander weg is, die alleen nog maar zijne goederen wil verpachten en dan naar het buitenland gaan. Hij liet mij door „Goeiertje" vragen, of ik hem zien wilde. Ik weigerde.

Moroschka, 2 Januari 1878.

Mijn schoonmoeder beweert, dat ik dezen rouw over de familie heb gebracht, omdat ik den rouw in den gelukkigen tijd niet heb willen afleggen. Dus blijft het zelfs hier mijne schuld. Verder kwelt zij mij met vragen. Nadine kan niet begrijpen, dat ik ten minste niet naar het kind heb gegrepen en het gered heb. Als Paul aanwezig is, staat hij zulke gesprekken niet toe. Hij heeft Sander nog niet bezocht om mij niet al te lang te verlaten, en ik verklaarde hem met potlood en papier Sander's wegblijven daardoor, dat ik hem nog niet goed zou kunnen zien. Paul's wanhoop over mijn toestand was inderdaad ontzettend.

„Ach, beter voor mij uit de wereld te zijn! Te

vergeefs gepoogd! Nooit wordt een dwaallicht een haardvuur. Van tweeën één: of men is geboren als stille vlam, of men moet heen en weer flikkeren en zich zelf verteeren. Hoe zeî Sander ook weer op den eersten avond? „Beter een verschietende star dan een dwaallichtje!" Dat zou ik denken! De vallende ster schiet langs den hemel, het dwaallicht zweeft over moerassen en graven. Ik dacht, dat mijne baan vol helderen glans zou zijn en hun heb ik verderf gebracht, die ik het meest op de wereld liefhad.

Moroschka, 6 Januari 1878.

Ik had de kinderen zullen zien, maar het vriest 20 graden. Het lieve „Goeiertje" kwam alleen. Zij vertelde mij een sprookje. Toen kwam de docter, die vroeger een zwakje voor mij had en die nu zijn hoofd schudt en mij zoo vorschend aanziet, als moest hij mijn vreeselijk geheim doorgronden.

Nadine heeft zulk een hekel aan „Goeiertje", dat hij aan het belachelijke grenst. Zij begaat telkens tegenover haar eene onbeleefdheid, waar „Goeiertje" evenwel nooit op let. Sander vertrekt overmorgen. Elken dag zendt hij een bode om te vragen hoe ik geslapen heb. Ik slaap nooit, niemand weet het, omdat ik Paul niet toesta in de ziekekamer te slapen en er niemand anders waakt.

Moroschka, 18 Januari 1878.

De kinderen heb ik nu gezien. Costi staarde mij met groote, verschrikte oogen aan en zeî: „Dat is tante Astra niet!" en ging meteen weg. „Goeiertje" gaf mij Maria. Die aaide mij en zeî op eens: „Mama." Daarover barstte ik eerst in onbedaarlijk geschrei en daarna in een hoestbui uit, die mijn borst bijna deed vanéénsplijten. „Goeiertje" dreigt mij, dat zij de kinderen niet meer zal brengen. Zij zal ze niet lang meer behoeven te brengen. Als ik maar dien goeden Paul dezen vervelenden lijdenstijd kon sparen! Ik trok den dokter dicht naar mij toe en vroeg: „Dokter, een klein poeiertje, zoo iets als voor zieke honden, toe, as je blieft."

De oude man trok zijne wenkbrauwen samen: „Eerst gezond worden, vóór men tot iets besluit; een zieke is niet in staat een besluit te nemen."

MOROSCHKA, 25 Januari 1878.

Ik ben wat beter en moet een poos in een leunstoel zitten. Paul is hoogst gelukkig daarover. Hij houdt mij voor gered. En al ware ik het, dan wil ik niet leven.

Moroschka, 8 Februari 1878.

Het begint lente te worden. Dooiweer, Zuidenwind, overal smelt de sneeuw. Ik ben nu verscheidene uren op; Paul namelijk draagt mij in den leunstoel van mijne moeder en daarin zittend, staar ik uit in de verte, en zie niets dan water en modder. Ik meende dat ik zoo iets nooit verdragen zou hebben en thans verdraag ik zelfs mijne schoonmoeder!

Paul praat zooveel over de Moldavische oorden, dat ik bijna geloof, dat wij daar een nieuw leven zullen beginnen.

Dagelijks komt er een telegram van Sander, waarop Paul aangedaan antwoordt. Hij trekt onrustig, als een booze geest, van de eene plek naar de andere.

Vandaag zag ik Margot voor mij, die het doode

kind mij toereikte en ik schreeuwde zoo hard, dat Paul snel kwam binnenloopen. Ik zeî, dat een plotselinge steek in mijn zijde mij zoo had doen schreeuwen.

Het ergste is, dat ik geheel wakker ben, wanneer ik de dingen zie en dat ik ze toch zoo duidelijk zie, alsof ze werkelijk aanwezig waren. Ik ijl daarbij niet, maar blijf regelmatig denken. Is het enkel mijn kwaad geweten, dat mij zoo foltert?

MOROSCHKA, 15 Februari 1878.

Als ik dan leven moet, volstrekt leven moet, dan dien ik het wel te ondergaan als de boete mijner schuld. Zal God ook dit nog van mij verlangen?

Vandaag werden mij sneeuwklokjes gebracht; ik hield ze vast in mijne hand en toen verwelkten zij en toch was mijne hand bleek en koud en waren mijne nagels blauw en kraalachtig; geen koortsgloed hoegenaamd was er te bemerken. Moet ik dan vergiftigen wat ik aanraak? Ik had vroeger nog niet opgemerkt, dat mijne nagels zoo blauw zijn. Paul meende, dat ik een ideetje zwaarder ben geworden; hij droeg mij nogtans in den leunstoel, als was ik een jaar oud, met niet meer moeite, maar hij is ook heel sterk. Gisteren heeft hij mij iets voorgelezen.

Hij is een goed mensch, die voor anderen veel over heeft, want het voorlezen is een uiterst vervelende bezigheid voor hem, maar hij dacht, dat het mij wat afleiding zou geven. Gisteren sprak hij er over, wanneer ik weer piano zou spelen. De tranen kwamen in mijne oogen bij de gedachte aan de piano, die hij met zooveel kinderlijke blijdschap mij schonk en waarvoor hij zooveel onaangenaams geduldig heeft verdragen.

MOROSCHKA, 27 Februari 1878.

Paul heeft mij beloofd, reeds in Maart naar Moldavie te vertrekken. Ik zal zeker op reis kunnen gaan; ik ben toch zoo veel beter. Kon ik het toch maar uitspreken, wat Paul voor mij was in dezen tijd van beproeving! Nooit heb ik zulk een goedheid gezien. Hoe vaak voelde ik vurige kolen, wanneer hij tienmaal in een nacht kwam zien, of ik dorstig was; wanneer hij mij geduldig twee uren voorlas of mij in zijne armen nam, wanneer ik in iedere houding dacht te stikken. Neen, dat valt niet te beschrijven! Hoe zal ik ooit bij hem goed maken, wat ik hem in onwetendheid heb misdaan? En dan dacht ik nog al, dat hij grof was en geen hart zou hebben. Thans zou ik hem deemoedig vergeving willen smee-

ken. Hij heeft een breede, schoone levensopvatting en diep gevoel en bedenk ik, hoe ik bijna was gestorven, dan vind ik dát het grootste onrecht, dat ik hem had kunnen aandoen, die mij ieder oogenblik bewijst mij niet te kunnen missen. O, waarom heb ik van het eerste oogenblik afaan niet gezien hoe goed de lieve God het met mij voorhad, in stede van tegen Hem in opstand te komen en te murmureeren, dat voor mij geen geluk was weggelegd. Wil iemand de folterpijnen van het berouw leeren kennen, hij trede in mijne plaats.

Er is een heerlijke levenslust in mij ontwaakt, en ik geloof, dat ik opnieuw zou kunnen beginnen en iets beters uit mijn leven maken. Paul zegt altijd, dat ik nu zijn zwak altaarlampje ben, maar dat ik niet zoover meer van het haardvuur af ben! En dan vertel ik hem hoe wij ons huis zullen inrichten; dat wij Marietje zullen aannemen, het lieve kind dat mij nog maar altijd Mama blijft noemen. Maar vooraf moet het laatste restje van het hoesten weg zijn, want ik mag het kind niet schaden.

Ik leef van ezelinnemelk en die heeft wonderen aan mij verricht.

Het zou alles goed hebben kunnen worden, alles, wanneer Margot — ach, hoe kon ik ook denken, dat het kind zou zwijgen!

Ik had op hetzelfde oogenblik voor haar behooren

te biechten. Zij had het wel aan mij verdiend; zij zou mij ook in dat oogenblik niet van zich hebben gestooten. Maar nu heeft zij geloofd, dat de beide menschen, die zij het liefst had, haar al maanden lang hadden bedrogen, zij heeft aan alles getwijfeld en is daarna tot vertwijfeling gezonken. O, Margot! Margot! met hoeveel diepe innigheid verlang ik naar één woord van Uwe lippen! Nu zou ik krachtig genoeg zijn, zelfs om Sander te zien, zonder dat mijn hart één slag sneller klopte. Ik begrijp in 't geheel niet, hoe ik hem zoo kon vergoden, zoo waanzinnig liefhebben, hem van wien ik niets dan schande en verderf had te hopen. Ik ben naar lichaam en ziel hersteld, maar van één ding kan ik nooit genezen: Margot's beeld blijft voor mijn oog staan. Gister nog stond zij voor mij, zelfs zoo dat ik meende, dat zij het moest wezen. Wanneer ik dit schrikbeeld in mijn leven moet meêsleepen, dan ben ik genoeg gestraft, want die angst is onbeschrijflijk. Paul was in de kamer en zag mij eensklaps aschbleek worden met zweetdroppelen op mijn voorhoofd als in de uiterste ure. Hij ijlde naar mij toe, toen was het weg en ik ademde weer. Ik gaf voor, dat het een benauwdheid was geweest.

Wanneer men haar gevonden had, dan zou ik misschien gerust zijn, maar niets, geen spoor, geen graf geen vrede!

Moroschka, 3 Maart 1878.

Vandaag zal ik „Goeiertje" deze bladen geven, want als ik mijn dagboek behoud, dan moet ik er misschien in lezen. En ik wil een nieuw leven beginnen, zij moet alles verbranden, wat zij van Margot en mij vindt, opdat onze vreeselijke geschiedenis uit de wereld zij. Niemand moet ooit vermoeden, wat zooveel schoon, huiselijk geluk heeft verstoord. Men moet niet te weten komen, dat het een dwaallicht was, maar alleen een knappe huisvrouw leeren kennen, die door de school des lijdens gelouterd is geworden.

Binnen acht dagen reizen wij naar de viooltjes in het beukenwoud, wanneer dit stormen, sneeuwen en regenen opgehouden heeft. Dit booze weer grijpt mij wat aan. Ik heb hoofdpijn, ik ben kortademig, maar

ik spreek er niet over om Paul niet angstig te maken. Margot stond weer voor mij en wenkte mij en dezen keer lachte zij. Het was nu niet zoo gruwlijk; zij zag er ook niet zoo akelig uit. Als zij levend voor mij stond, zou ik in 't geheel niet bevreesd zijn; of heeft mijn geweten Margot's gestalte aangenomen om mij mijn leven lang elke blijde ure onmogelijk te maken?!

Vaarwel, geliefd boek! Afscheid neem ik van u, om u nimmer weer te zien. Gij waart een vertrouwd en bescheiden vriend. Gij zult mij niet verraden, stom zal uw mond blijven en mij niet aanklagen. Ik moest zelf het verbranden, maar ik weet niet waar, zonder opzien te verwekken. „Goeiertje" doet het gewis; op haar valt huizen te bouwen.

Mélanie was dikwijls beneden bij de dames, en wanneer zij Paul kon vangen, gaf zij zich alle denkbare moeite hem te troosten en te verstrooien. Poor thing! Zij heeft hem misschien nog altijd lief en een groot geluk lichtzinnig weggeworpen in den schoot van mij die het niet begeerde, ja, die het zelfs verachtte. En thans benijdt zij mij! Wat voor een wereld vol schalkheid en spot!

Waarom?

MOROSCHKA, 11 Maart 1878.

Waarde broeder Sander!

Mijn telegram heeft u reeds met het zware onheil in kennis gesteld, dat mij heeft getroffen en u diep zal schokken. Gij hebt immers mijne heerlijke Astra hoogachting en liefde toegedragen. Niemand zal mijn leed zoo goed medegevoelen als gij en daarom schrijf ik u, waarde Sander, om u eenige bijzonderheden mede te deelen, waarnaar gij verlangd moet hebben.

Vóór acht dagen was zij zóó wel, dat wij er aan dachten te vertrekken. Toen kwamen de Maartsche stormen, en trots alle voorzorgen vatte zij koude. Aan den avond van den derde kreeg zij een lichte koorts met rillingen. Zij zeide maar steeds dat het niets was, en dat zij zich volmaakt wel gevoelde.

Den volgenden ochtend hoestte zij wat bloed, de

koorts nam toe en in den avond kreeg zij een bloedspuwing. Zij zag mij nog eenmaal aan en zeî: „Heb dank, Paul! Goeden nacht!" en haar trouw, edel hart stond stil.

Zij heeft in die twee dagen nog veel en lieflijk met mij gesproken. Zij heeft ook uwe kinderen laten komen, hun veel ten geschenke gegeven en aan Costi gezegd, dat hij maar altijd aan zijn plicht moest denken.

Zij nam van mijn moeder en mijn zuster afscheid en vroeg beiden om vergeving, voor het geval zij haar ooit gekrenkt had.

Beiden hebben zooveel geweend, dat het mij goed deed te zien, hoe lief zij mijne lieve Astra hadden. Nadine kreeg zulke toevallen, dat ik den dokter heb moeten halen.

Zij heeft mij nog een opdracht voor u gegeven: „Zeg aan Sander, dat het dwaallicht toch nog star wil worden, als het een plaats aan den hemel vindt."

Ons beiden, u en mij, was wel het hoogste, aardsch geluk ten deel geworden, daarom mochten wij het niet lang bezitten. Misschien zal ik u opzoeken, want ons vereenigt de hechtste band en wij kunnen elkander begrijpen.

Gij wordt in den diepsten weemoed omarmd door

Uwen trouwen broeder
PAUL MOROSCH.

Ontzuurd met Bookkeeper juli 1998

Ontzuurd met Bookkeeper juli 1998

